

ÄÄNELLSIÄ VISIOITA

**VISUAALISET ELEMENTIT JA NIIDEN KÄYTTÖ
TULEVAISUUDEN RADIOSSA JA MUISSA ÄÄNEL-
LISISSÄ MEDIOISSA**

Kyösti Vaara
Journalistiikan pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Viestintätieteiden laitos
Kevät 2001

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä VAARA Kyösti, Antero	
Työn nimi ÄÄNELLISIÄ VISIOITA Visuaaliset elementit ja niiden käyttö tulevaisuuden radiossa ja muissa äänellisissä medioissa	
Oppiaine Journalistiikka	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Kevät 2001	Sivumäärä 108
Tiivistelmä - Abstract	
<p>Tämän tutkimuksen tavoitteena on luoda hahmotelmia radiokerronnan visuaalisesta ulottuvuudesta. Digitaalisen radion eli DAB-radion ominaisuuksiin kuuluu myös tekstien välittäminen vastaanottajille. Myös still-kuvan liittämistä radiolähetykseen on kokeiltu. Visuaalisesti monipuolisempia radiota löytyy internetistä, jossa tarjonnan määrä kasvaa nopeasti. Kyse on ns. mediakonvergenssista, jolloin ääni ja visuaaliset elementit sulautuvat toisiinsa ja kerronta saa uusia muotoja.</p> <p>Tutkimuksen näkökulma on tekijöiden näkökulma. Tutkimusta varten on haastateltu 16 henkilöä. Tärkeässä asemassa ovat erityisesti ne harvat ihmiset, joille on kertynyt kokemusta uudesta tavasta tehdä radiota. Tärkeässä asemassa ovat myös perinteisen radio-ohjelman kanssa työskentelevät ihmiset, koska heillä on näkemyksiä radio-ohjelman perusominaisuuksista. Täydentävän näkökulman antavat lisäksi tekniikan asiantuntija ja lehtikuvaaja. Myös tutkimuksen tekijän oma tausta radion tekijänä näkyy tutkimuksessa. Tutkimusote on kvalitatiivinen, ja tutkimusmenetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Analysointitapana on aiheen jakaminen sopiviin teemoihin.</p> <p>DAB-radion teksteistä vastaanottaja saa lisäarvoa, mutta äänellisestä kerrontaan se ei vaikuta. Internetin monipuolisessa visuaalisessa maailmassa radiot voivat saada hyvin monenlaisia muotoja. Tässä tutkimuksessa verkkoradiota edustaa Mikkelissä toimiva Nettiradio Mikaeli, joka nojaa vahvasti visuaaliseen havainnointiin. Myös rinnakkain toteutettavien perinteisen radio-ohjelman ja samasta aiheesta toteutettavan verkkoversion tapauksessa voi olla kyse mediakonvergenssista.</p> <p>Yhtenä tavoitteena tutkimuksessa on tulevaisuuden teknisen toimintaympäristön hahmotaminen. Digi-TV:n, internetin ja matkaviestimien kehittyminen tarjoavat äänellisille medioille uusia mahdollisuuksia. Uusissa välineissä äänen erillisyyden on vähäisempää verrattuna perinteiseen radioon. Kehitys voi mahdollistaa uuden audiovisuaalisen kerronnan muodon, jossa äänellä on keskeinen asema. Erotuksena televisiokerrontaan se olisi radion mielikuvitusominaisuutta tukevaa, ja televisiolle ominainen äänen ja kuvan välinen synkronointi olisi siinä väljempi.</p>	
Asiasanat Mediakonvergenssi, radiokerronta, DAB-radio	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto / Tourulan kirjasto	
Muita tietoja	

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 RADIOILMAISUN OMINAISUUKSISTA JA KEINOISTA	4
2.1 Radioilmaisun ominaisuuksista	4
2.2 Radionomaisista keinoista	10
3 HAVAINTOJA MUUSTA VIESTINNÄSTÄ JA VÄLINEKIELISTÄ	18
3.1 Kerronta tilassa	18
3.2 Kerronta ajassa	25
4 NÄKÖKULMIA TEKNISEEN KEHITYKSEEN	35
4.1 Analogisesta digitaaliseksi	35
4.2 Jakelutiet	37
4.3 Tuotanto ja vastaanotto	43
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	47
5.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet	47
5.2 Tutkimusongelmat	48
5.3 Kvalitatiivinen lähestymistapa sekä tutkimusmenetelmän valinta	50
5.3.1 Teemahaastattelu	53
5.3.2 Haastattelujen tekeminen	54
5.3.3 Analyysivaihe	55

6 TULOKSET	57
6.1 Perinteinen radio ja konvergenssi	57
6.2 DAB-radio ja konvergenssi	60
6.3 Nettiradio ja konvergenssi	62
6.4 Tekijöiden näkemyksiä vastaanotosta	67
6.5 Tekijät työskentelyprosessista	73
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	80
7.1 Tekninen kehitys mediakonvergenssin suunnan- näyttäjänä	80
7.2 Visuaalisten elementtien käyttö äänikerronnassa	84
7.3 Radiokerronnan näkymät	88
7.4 Multimediakerronta, jossa äänellä on keskeinen asema	92
8 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA	95
8.1 Tutkimuksen rakenne	95
8.2 Käytetyn menetelmän kelpoisuuden arviointi	96
8.3 Tulosten yleistettävyys	97
8.4 Tutkimuksen anti tutkittavalle alueelle	98
LÄHTEET	
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella mediakonvergenssi-ilmiötä äänen ja radiokerronnan näkökulmasta. Mediakonvergenssin ytimessä on koko viestintäprosessin kattava digitalisointi eli sen muuttaminen tietokonepohjaiseksi. Kyseessä on siis perusteellinen muutos sekä tuotannossa, jakelussa että vastaanotossa. Konvergenssiin liittyy ajatus prosessista, joka johtaa yhdentymiseen, konvergoituvien ainesten toisiinsa sulautumiseen ja vanhojen muotojen häviämiseen jonkin uuden tieltä.¹ Radiokerronnassa tämä merkitsee visuaalista sivujuonetta.

Tässä yhteydessä konvergenssia tarkastellaan tuotannon näkökulmasta eli sisältöjä tekevien ihmisten arvioimana. Valtaosa ohjelmatuotantoon kohdistuvasta tutkimuksestahan määrittelee kohdettaan kuuntelu- ja katselukäyttäytymisen kautta; tekijänäkökulma on tutkimuksissa harvinainen. Tässä tutkimuksessa näkynee myös kirjoittajan oma tekijätausta.

Tarkastelukulma on sidoksissa äänen ja erityisesti tulevaisuuden radiokerronnan sekä muun äänellisen kerronnan mahdollisuuksiin. Yhdessä näkökulmassa pitäytyminen mahdollistaa myös systemaattisen etenemisen aiheen käsittelyssä. Uuden radiokerronnan mahdollisuuksia on tarkoitus verrata perinteiseen, pelkkään ääneen perustuvaan radiokerrontaan.

Kiinnostus tätä aihetta kohtaan virisi siitä, että tekijät katsovat yleisesti radiokerronnan voimaksi sen, että siinä välitetään pelkkää ääntä. Kuvattomuus ja tekstittömyys jättää tilaa mielikuvitukselle. Toisaalta nykutekniikka mahdollistaa tekstien lähettämisen radiolähetysten ohessa, ja ns. still-kuvien lähettämistäkin on kokeiltu. Myös internetin mediaympäristöön on ilmaantunut radioita. Äänen tekninen erillisuus visuaalisuudesta on vähentynyt. Tästä kehkeytyi kysymys uusista kerronnan muodoista ja niiden suhteesta ylipäänsä radiokerrontaan eli:

- pitäisikö lisäelementit ottaa huomioon äänellisessä kerronnassa

¹ Nieminen 1999, 6-7.

- mitä tekstillä voi tuoda lisää radiokerrontaan
- mitä kuvalla voi tuoda lisää radiokerrontaan
- millaisia teknisiä vaihtoehtoja on tulossa

Tekninen kehitys on keväällä 2001 sekavassa tilassa. Esitän kuitenkin myös poimintoja ja näkemyksiä teknisestä kehityksestä, koska se luo puitteet tekemiselle. Loppuyhteenvedossa pyrin esittämään näkemyksiä uuden kerronnan muodosta sitoutumatta varsinaisesti mihinkään tiettyyn tuotanto-, jakelu- tai vastaanottotekniikkaan. Tavoitteena on pohjustaa mahdollisuuksia ymmärtää teknisiä struktuureja, joiden puitteissa tulevaisuuden radiotoimintaa harjoitetaan.

Nykymuotoinen radiotoiminta on valtaosin ns. lähetysvirtaa. Se on puheen ja musiikin virtaa juontajan sitomana. Juontaja on tärkeässä roolissa; hän on persoonallisuus, joka sitoo lähetyksen elementit yhteen. Lähetyksessä pyritään yhtenäiseen viihtyvään ilmapiiriin ja ”tässä ja nyt” tunnelmaan. Toinen päämuoto eli erillisistä ohjelmista koostuva ohjelmisto on nykyään häviävän pieni vähemmistö kokonaistarjonnasta. Niissä kuuluttajan tai sitoijan rooli on pienempi kuin juontajan rooli lähetysvirrassa.

Uudet visuaaliset mahdollisuudet tuovat ehkä jotain lisää näihin kahteen em. muotoon, ja kokonaan uusille tavoille tehdä radiota tarjoutuu myös tilaisuus. Tässä tutkimuksessa ovat lähemmän tarkastelun kohteena kolme ohjelmayksikköä. Ne ovat Yleisradion Radio Peili, Ylen Ykkösen dokumenttipuoli ja Mikkelissä toimiva Nettiradio Mikaeli, joka edustaa tässä radiotoiminnassa pitkälle menevää konvergenssia. Kaikkien kolmen toiminnan taustalta löytyy aivan erityyppisiä tapoja tehdä uudenlaista radiota.

Tämän tutkimus painottuu jonkin verran teoreettiseen osuuteen, koska kehityksen suuntaan voivat vaikuttaa monet hyvin erilaiset tekijät. Tulevaisuutta määrittävät esimerkiksi tekninen kehitys sekä perinteisen radiokerronnan mallit ja uuden median keinot. Kerrontamuotojen kehitykseen vaikuttavat tietysti monet muutkin asiat, kuten mainosympäristö, yleisön mieltymykset ja omistussuhteet yms. Tässä pitäydytään kerronnan mahdollisuuksien kartoittamisessa. Siinä tekijöiden näkemykset ovat keskeisiä. Kattavia empirisiä näkemyksiä on vielä, näin kehityksen alkuvaiheessa, vaikea saada, koska kyse on uudesta, tuntemattomasta ja monitahoisesta asiasta. Vaikeutena on myös se, että esimerkiksi

multimediatuotantoon liittyviä äänellisiä tuotoksia on tehty, mutta tekijät eivät yleensä dokumentoi kokeilujaan.

Tutkimusta varten olen haastatellut kuuttatoista alalla toimivaa ihmistä. Heistä yksi on tekniikan asiantuntija ja loput ovat tavalla tai toisella tekemisissä ohjelmatuotannon kanssa. Liitteessä 1 on luettelona heidän nimensä sekä kuvaukset ammatillisesta taustasta. Lisäksi tätä tutkimusta varten on tehty sähköpostikyselyjä. Tällöin on kyse vain yksittäisen tiedon hankinnasta. Varsinaisissa haastatteluissa on ollut sen sijaan tavoitteena kartoittaa haastateltavien näkemyksiä tutkimusaiheesta mahdollisimman laajasti.

2. RADIOILMAISUN OMINAISUUKSISTA JA KEINOISTA

Tässä luvussa nostan esiin radioilmaisun keskeisiä ominaisuuksia tekoprosessin pohdinnan näkökulmasta. Tämä esitys on radiokerronnan teoreettista hahmottamista. Sen voi ajatella olevan yksittäisen *radiojutun* keinojen tai kokonaisen *ohjelman* rakenteen tarkastelua. Kyse voi olla joko ajankohtaisjutusta tai dokumentista tai sen voi mieltää faktaksi tai fiktioksi. Tavoitteena on radio- ja äänikerronnan yleisten ominaisuuksien kartoittaminen mediakonvergenssia silmälläpitäen. Yksittäinen juttu ja ohjelma ovatkin hyviä tarkastelun kohteita, koska ne voivat sisältää monenlaisia kerronnan keinoja. Toisaalta samoja asioita voi laajentaa koskemaan yleisemminkin radiota. Tavoitteena on luoda pohja ja jonkinlainen vertailukohta myöhemmille luvuille, joissa laajennan äänellistä kerrontaa kohti mediakonvergenssia.

Käsittelen tässä kerrontaa vain niiltä osin kuin sillä on merkitystä mediakonvergenssille äänen näkökulmasta. Tavoitteena on luoda pohjaa uuden välinekielen muodon tarkastelulle. Näin kehitetään myös uuden ilmaisun sisältötuotantoa, koska ohjelman sisältö, rakenne ja ilmaisukeinot ovat tunnetusti yhteydessä toisiinsa.²

Tässä luvussa on kaksi alalukua. Aluksi tarkastellaan radion ominaisuuksia ja sitten radion kerronnalle ominaisia keinoja.

2.1 Radioilmaisun ominaisuuksista

Radion mielikuvitusulottuvuus. Perinteinen radio kantautuu vastaanottajan tietoisuuteen pelkästään ajassa etenevänä äänenä. Tämän ”puutteen” vuoksi se on huono tarkan tiedon välittäjä. Siinä ei voi palata takaisin haluamaansa kohtaan, ja vastaanottotilanne voi häiriintyä helposti, koska kuuntelun aikana voi tapahtua myös jotain muuta. Ari Koivumäki

² Penttinen 1986, 28.

määrittelee kirjassaan *Äänikerronta* radiovastaanoton passiiviseksi, koska kaikki aistittava materiaali on otettava vastaan juuri välityshetkellä eikä sitä voi tauottaa eikä säännöstellä. Havainnonteolle tyypillinen toiminnallinen rooli suhteessa havaintojen kohteeseen on vähäinen.³

Toinen radion ominaisuus on sen *nopeus* tiedotusvälineenä. Sen tuotantoprosessi on televisioon verrattuna halpa, kevyt ja yksinkertainen. Kariston ja Leppäsen mukaan radion nopeus on menettämässä merkitystään tietoverkkojen yleistymisen vuoksi. Lisäksi verkkosivuilla on se etu, että siellä voi vieraila haluamanaan aikana.⁴ On siis ilmaantunut uusi tiedotusväline, joka on nopea ja antaa myös mahdollisuuden palata takaisin haluttuun kohtaan. Tekoprosessin näkökulmasta pelkän äänen tuottamisnopeutta on vaikea voittaa, mutta radio on saanut kuitenkin tietoverkoista nopean, halvan ja havainnollisen kilpailijan. Toinen varteenotettava kilpailija on matkaviestinteknologia.

Nopeana tiedotusvälineenä radion *ajankohtaisuus* on painottunut ja monet sen kerronnalle ominaiset keinot ovat jääneet pimentoon. Ohjelman muotoon perehtyneiden tekijöiden arvioissa visuaalisen kontaktin puuttuminen näyttää olevan tärkein radion ominaisuus. Tärkeintä on siis se, joka puuttuu. Tämä seikka vaatii lähempää tarkastelua näin visuaalisen yltäkylläisyyden aikana.

Pelkkä ääni merkitsee sitä, että radio on hyvä *tunnelmien ja mielikuvien* virittäjänä. Tämän näkemyksen jakavat useat aiheesta kirjoittaneet tekijät.⁵ Salomaan mukaan luovasti valmisteltu radiolähete on perusluonteeltaan dynaaminen. Se pystyy synnyttämään illuusioita ja käynnistämään hahmotusprosessin. Konkreettinen televisiolähete on puolestaan, niin kuvan kuin äänenkin osalta, valmis eikä houkuttele uudelleen hahmottamiseen ja näin se on perusolemukseltaan passiivinen tuote.⁶ *Radion ja television ohjelmatyön perusteet* -kirjassa todetaan, että television kuvat ovat tarkkoja ja havainnollisia ja ne voivat sisältää suuren määrän yksityiskohtia tai tarjota hetkessä laajoja näkymiä. Pelkästään äänen avulla tuotettuja ”kuvia” luonnehditaan kirjassa karummiksi.⁷ Koivumäki määritte-

³ Koivumäki 1993, 49.

⁴ Karisto & Leppänen 1997a, 12.

⁵ Karisto & Leppänen 1997a, 7

⁶ Salomaa 1989, 171.

⁷ Penttinen 1986, 23.

lee puolestaan asian niin, että televisiossa tai elokuvassa on mielikuvien monimerkityksellisyyttä vaikeampi välittää kuin radiossa.⁸ Myös radionomaisista keinoistaan tunnetuksi tullut Martti Silvennoinen painottaa kirjoissaan useaan otteeseen radion mielikuviusominaisuuden merkitystä. Hän kääntää tunnetun sanonnan toisinpäin toteamalla, että yksi sana herättää tuhat mielikuvaa.⁹

Karisto puolestaan toteaa luottavansa siihen, että kuuntelija pystyy tekemään ohjelmasta oman tulkintansa ilman, että viesti taotaan vasaralla hänen päähänsä.¹⁰ Tarinaa jätetään näin siis kuuntelijan kerrottavaksi. Hänen tehtäväkseen jää täydentää mielikuvituksellaan tarina kokonaisuudeksi. Gregory Ferrell Lowe kuvaa radion rajoitukseksi sitä, että se toimii pelkän äänen varassa, ja välineen vahvuuksiksi hän toteaa mielikuviusrikkauden, seurallisuuden ja kannettavuuden. Lowe tarkastelee radiota käsikirjoituksen kannalta. Koska kuulijan on visualisoitava kuulemansa mielessään, käsikirjoituksen pitää kuvailla mielenkiintoa herättävästi. Radiolle käsikirjoittamisessa täytyy ottaa siis huomioon välineen luonne.¹¹ Ohjelman tehtävänä on kutsua kuuntelija leikkiin ja luoda hänen päähänsä uusi aika ja maailma, kuvailee puolestaan Sami Kuusela. Hänen mielestään radio-ohjelmaa on helppo ajatella persoonana, koska aikajatkumolla etenevä teos keskustelee jatkuvasti vastaanottajan kanssa.¹²

Edellä mainittujen ajatusten taustalta kuvastuu radion keinojen hallinta, ja mainitut nimet viittaavatkin lähinnä radiodokumenttien maailmaan. Valtaosa ainakin lähetysvirran juutuista ja ohjelmista tehdään kiireessä ja pienemmillä resursseilla kuin dokumenttituotannossa. Akustinen maailma on kuitenkin joka hetki tarjolla kaikille radiotyötä tekeville ja siitä jatkuvasti kieltäytymällä saa radiolähetysten kuulostamaan kuivalta. Keinojen hallinta ja kehittäminen sekä työn suunnittelu mahdollistavat myös nopeassa radiotyössä radionomaisten ominaisuuksien hyödyntämisen. Kaikkia radion keinoja ei ole syytäkään sisällyttää yhteen ohjelmaan eikä sellainen tuotos välttämättä edes luontevasti istu lähetysvirran ajankohtaiseen tunnelmaan. Usein on kyse vain pienestä oivalluksesta, veikeäs-

⁸ Koivumäki 1993, 49.

⁹ Silvennoinen 1992, 22.

¹⁰ Karisto 1997a, 17.

¹¹ Lowe 1995, 8.

¹² Kuusela 1997, 163-164.

tä äänellisestä viestistä kuuntelijalle. Tämän hallinta edellyttää usein vain äänen kerronnallisen luonteen ja sen mielikuvaominaisuuden muistamista.

Mielikuva on siis keskeinen asia radiokerronnassa. Mikä se on ja miten se toimii? Mielikuvat eivät ole konkreettisen valokuvan kaltaisia ihmisen sisäisiä kuvia. Ne ovat irrallaan havaintosysteemistä, vaikka niiden alkuperä liittyy havainnointiin. Kuvittelemisen käyttää samoja mekanismeja kuin havainnointi, ja tämä selittää sen, että mielikuvat joskus häiritsevät havainnointia ja päinvastoin. Meillä on mielikuvia esineistä, mutta niiden perustalla emme pysty tarkasti kuvaamaan esinettä, jos se ei ole toistuvasti havaittavissa. Vaikuttaa siltä, että muodostamme mielikuvia rajoitetulla alueella; ikään kuin meillä olisi ”kuvaruutu” tajunnassamme.¹³

Äänen kerronnallisesta luonteesta. Radio on tiedotusväline; ajatusten antaja. Radio on myös *emotionaalinen väline*. Mielikuva, jonka se luo ei ole pelkkä rationaalinen ajatus, vaan sillä on myös tunteisiin ulottuva ominaisuus. Hyvä esimerkki radion emotionaalista voimasta on musiikki. Kuvattomuus vapauttaa luontevasti oman musiikkiin liittyvän muiston pariin, joka ehkä jotenkin liittyy korviin kantautuvaan musiikkikappaleeseen. Radiossa musiikilla voi myös tarkoituksellisesti visualisoida mielikuvia. Kimmeltävän veden pinta tai sumumaisema voidaan havainnollistaa musiikin äänin. Tumma raskas musiikki yhdistetään synkkiin mielialoihin. Urkumusiikki tuo mieleen kirkon, balaikkaorkesteri Venäjän ja Marlene Dietrich 30-luvun Saksan.¹⁴ Radion luoma mielikuviutus näyttäisi hyödyntävän sekä kuuntelijan henkilökohtaisia mielleyhtymiä että ns. *metonymyjä*. Viimeksi mainittu on johonkin tuttuun tai perinteiseen mielleyhtymään perustuva ilmaisutapa.¹⁵ Jokainen kuuntelija muodostaa oman mielikuvansa kerronnasta, mutta vakiintuneet äänikuvat tarjoavat myös yhteisiksi koettuja sisältöjä. Radion mielikuvissa on näin jotain yhteistä ja jotain omaa. Ääni voi saada siis hyvin tarkkojakin merkityksiä. Niitä verrataan joskus jopa väreihin. Martti Silvennoinen kertoo kirjassaan *Radiodokumentti -faktaa vai fiktiota*¹⁶, että on ihmisiä, jotka sanovat, että huilun ääni on heistä sininen ja toisille trumpetin ääni on punainen. Joillekin kuukausien ja viikoppäivien nimet kytkeytyvät tiettyihin väreihin.

¹³ Hatva 1987, 68.

¹⁴ Korpinen 1986, 89.

¹⁵ Koivumäki 1993, 19.

¹⁶ Silvennoinen 1993, 10.

Radion henkilökohtainen aikamuoto. Takavuosina radio tarjosi paljon muisteluksia, jotka olivat eräänlaista jatkoa vanhasta tarinankerrontaperinteestä. Se on ollut yleinen ajanviettopata ennen tiedonvälityksen aikakautta. Nykyään radio painottaa samanaikaisuutta. Nauhoitettukin juttu naamioidaan mieluusti suoraksi yhteydeksi. Radion ominainen kerromuoto on preesens. Se on eri asia kuin samanaikaisuus eli samassa hetkessä toisen kanssa oleminen. Preesensissä oleminen on nykyhetkessä olemista, pään tyhjentämistä menneestä ja tulevasta.¹⁷ Tällöin kuuntelukokemus on henkilökohtainen. Se puhuttelee omaa olemista, omia kokemuksia, tunteita ja ajatuksia. Äänet voivat tulla lähelle ajatusta; se on jonkun ”puhetta” minulle tai omaa ”puhetta” itselleni. Sen sijaan mennyt luo usein yhteyden johonkin tiettyyn ja määrättyyn asiaan tai tilaan. Se rajaa kokemuksen tietyllä tavalla. Viittauksen menneeseen tai tulevaan ei tarvitse olla kerrottua. Se voi olla ohjelmallinen keino. Ääneen jätetään vain pieni vihje, jonka avulla kuuntelija saadaan sukeltamaan toivottuun tunnelmaan. Se ei välttämättä vaadi sanoin kerrottua informaatiota menneestä tapahtumasta.

Äänien havaitsemisesta. Ääni elää vain hetken. Leikkauspöydässä taltioitua kuvaa ja ääntä käsitellessä havahtuu konkreettiseen havaintoon, joka on kuitenkin itsestäänselvyys. Kuvan voi pysäyttää ja tarkkailla sitä ja verrata viereisiin kuviin. Ääni lakkaa heti olemasta, jos nauha ei liiku tai kursori ei kulje verhoikäyrällä. Ääntä täytyy liikuttaa edestakaisin ja vieläpä kutakuinkin oikealla nopeudella, jotta siitä saa selvää. Keskustelussa voi vastaavasti pyytää toista ihmistä toistamaan huomiotta jääneet sanat.

Radio ääni ”vyöryy” eteenpäin ja ihmisten huomion aste ja kuuntelutilanne voivat vaihdella. Kuunteluun voi tulla katkoksia, tai kuuntelija voi jäädä miettimään jotain kuulemaansa asiaa. Harri Huhtamäki määrittelee, että äänen perusolemus on ohimenevyys.¹⁸ Takaisin kelaaminen on luonnollisesti mahdotonta ja radion kuuntelutilanne on altis häiriöille, koska toimitaan pelkän äänen varassa. Radioviestintä suosii kertautumisia ja yhteenvetoja. Ne auttavat kuromaamme umpeen kuuntelua haittaavat keskeytykset ja häiriöt.¹⁹ Toisto, joka osalle kuuntelijoista on tarpeellista, voi kuulostaa tarkkaavaisesti kuunnelleista turhalta, jopa ärsyttävältä. Radiossa toiston on oltava luonteeltaan varioituvaa, siis

¹⁷ Karisto 1997c, 98.

¹⁸ Huhtamäki 1993, 25.

¹⁹ Lowe 1995, 9.

muotoansa muuttavaa. Se on eri tavalla sanomista, eri tavalla esittämistä. Toisto-ominaisuus voi myös olla etukäteen vihjaavuutta. Vaikka radio on hallitun toiston väline, sen tehostekerronnan on myös oltava säästävää. Televisiossa ja elokuvassa tehosteet ovat sidoksissa kuvaan mm. keston osalta. Radiossa lyhyehkö hetki linnunlaulua vie kuuntelijan kesään, ja puheen alkaessa mielikuva kesästä on jo syntynyt. Linnunlaulu voi nousta hetken kuluttua uudelleen, koska kuuntelija on saattanut jäädä kaipaamaan sitä.²⁰ Radion elementit, tässä tapauksessa tehoste, ovat näin vapaampia kuin äänielementit kuva-äänikerronnassa.

Kaikki ylimääräinen äänimateriaali häiritsee havainnointia.²¹ Äänien tulee tukea kokonaiskerrontaa, kannatella sitä eteenpäin. Häiriöäännet vähentävät kokonaiskerronnan voimaa. Televisiossa kuva määrittää usein kuvauspaikan ja selventää kuvallaan äänimaailmaa, ja yksittäisäännet eivät hajota siinä määrin kokonaisilmäystä, kun ne voi visuaalisesti ymmärtää kuuluvaksi ympäristöön. Ääni ainoana informaatiokanavana on herkkä häiriöille, ja puhetta äänitetään läheltä, koska kuva ei ole rajaamassa mikrofonin käyttöä. Näin leikkausvaiheessa maiskutuksia yms. ääniä on perinteisesti voitu leikata pois haastatteluista. Tosin on syytä miettiä, miten leikkaaminen vaikuttaa henkilön persoonallisuuteen. Television kuvaruutu rajaa äänitysetäisyyttä, koska mikrofoni halutaan usein pois kuvasta. Toisaalta äänen synkronointi kuvaan rajoittaa poistoleikkauksien määrää, koska poistoleikkaukset puheesta eivät aina ole mahdollisia kuvan vuoksi. Leikkaustyylit ja muut radion keinot ovat kerronnan luonteesta lähteviä, vaikka Simo Alitalo viitatessaan maiskutusten, nielaisujen ja muiden ruumiiseen viittaavien äänien leikkaamiseen²² kysyy, mikä tekee radion ja ruumiin suhteesta niin problemaattisen. Tuohon kysymykseen on vaikea vastata myöntävästi. Radion luonteeseen kuuluu myös intiimi sävy.

Todellisuudesta radion näkökulmasta. Radion äänit ja äänikoosteet ovat aikojen kuluessa saaneet erilaisia nimityksiä ja määritelmiä. On äänikuvia, kuulokuvia, äänitehosteita, äänitositteita jne. On myös erilaisia ohjelmakoosteita tekotavasta ja tavoitteesta riippuen. Äänikuvat ovat autenttisesta äänimaailmasta taltioituja kohtauksia, kuulokuvat ovat puolestaan seipitettyjä kohtauksia. Todellisen ja seipitteellisen ero on näissä määritteissä merkittävä. Radion todellisuuskuva on erilainen kuin television. Dokumentin käsite onkin

²⁰ Kujala ym. 1998, 205.

²¹ Koivumäki 1993, 55.

²² Alitalo 1991, 41-42.

radiossa juuri radionomaisten ominaisuuksien vuoksi – jos ei kokonaan erilainen niin ainakin laajempi kuin televisiossa. Se ymmärretään objektiivisena ja taiteellisena ja persoonallisena tulkintana todellisuudesta. Kun Suomen televisiossa alkoi dokumenttituotanto, se määriteltiin faktaksi ja objektiivisuudeksi verrattuna fiktion. Kun Robert Flaherty teki ensimmäiset dokumentaarielokuvat 1920-luvulla, ne järjestettiin ja ohjattiin tekijän näkemyksen mukaan lavastamattomissa olosuhteissa.²³ Dokumenttielokuvassa oli alunperin kyse tulkinnasta ei sinänsä todistusvoimaisesta dokumentista.

Suomalaiset radiodokumenttiperinne on persoonallisen tulkinnan perinne. Faktaan painottuva kerronta on löytänyt tiensä eetteriin asiaohjelmien kautta. Näin suomalainen radiodokumentti on persoonallinen tuotos, jonka kieli on radionomaista; näin se on kaukana television kerronnasta. Sen olemassaolo ja muoto on ylläpitänyt ja elvyttänyt radionomaisia keinoja kuvan aikakaudella.

Radioilmaisun mielikuvia luodaan mm. tehostäänillä. Niitä voi itse tehdä, mutta on myös olemassa tehostearkistoja, josta voi löytää sopivan äänitteen. Pertti Salomaa markkinoi *äänitosite*-nimeä. Hän totesi kirjassaan *Dokumentaarinen radioilmaisu*,²⁴ että aikansa elänyt tehosteajattelu pitäisi jo vanhentuneena karistaa mielestä. Äänen tositteeksi ajattelu nousee radiodokumentin todellisuuskäsityksestä.

2.2 Radionomaisista keinoista

Työskentelyprosessi. Radion työskentelytavat ovat muuttuneet huomattavasti viime vuosina. Nauhoista on siirrytty tietokonepohjaiseen työskentelyyn, ääntä voidaan muokata hyvin tehokkaasti digitaalitekniikan keinoilla. Esimerkiksi puheääni voidaan tehdä teknisesti alkuperäistä paremmaksi. Tekniikka vaikuttaa myös työtehtäviin. Toimittajan ja äänitarkkailijan työskentely työparina on vähentynyt ja toimittajan yksintyöskentely on lisääntynyt. Parityöskentelyn vähentyminen vie äänitarkkailijan ammattitaitoa pois ohjelmatyöstä. Toisaalta yksin tekemällä voi toteuttaa ajatuksensa ilman välikäsiä. Tämä on

²³ Karisto 1997b, 18-19.

²⁴ Salomaa 1989, 5.

hyvä asia, mutta se edellyttää tekijältä paneutumista keinojen hallintaan. Radiojuttujen työprosessille ominaista on se, että tekijä on toteutuksen osalta itsenäinen toimija.

Radiossa kerronta ja työskentelytavat ovat luonteeltaan melko vapaita. Tämä johtuu siitä, että tuotantoprosessi on yksinkertainen, koska toimitaan vain pelkän äänen varassa. Televisiotyön tuotantoprosessi on moninaisempi. Kuva ja sen liike sekä ääni yhteisessä tuotantoprosessissa pakottavat luomaan yhteisen säännösten, jonka sitovuus riippuu kulloisestakin tuotannosta ja tavasta tehdä. Radiossa on hyväksi koettuja tapoja tehdä, mutta tekijät katsovat yleisesti, että sääntöjä ei ole. Esimerkiksi Karisto on kirjoittanut, että on aina etsittävä uusia muotoja ja uusia käsityksiä siitä, mikä on radio-ohjelma.²⁵ Hyväksi koettuja tapoja tehdä radio-ohjelmaa kertyy kunkin tekijän omaan taitokokoelmaan. Niihin voi saada lisää syvyyttä kirjallisuudesta sekä toisilta tekijöiltä ja kuuntelijoilta, mutta pohjimmiltaan ne ovat havaintoja äänen olemuksesta.

Näkökulmasta ohjelma-aiheeksi. Ohjelman aihe voi tietysti olla mikä tahansa, mutta radiolla on lisäksi aiheita, jotka ovat sen ominaisuuksille paremmin sopivia. Kun televisio suosii visuaalisesti näyttäviä aiheita, radio puolestaan suosii äänellisiä aiheita kuten musiikkia. Aiheen voi löytää läheltä ja sen päällä voi suorastaan istua. Hannu Karisto on tehnyt ohjelman tuolista.²⁶ Siinä hän keskittyy tuolin merkityksen näyttämiseen. Kyse on siitä, että oman kokemusmaailman, tietämyksen ja omien mielikuvien kautta oivaltaa ja näkee asioita.

Näkökulman löytäminen on tärkeää. Se ratkaisee jatkokehittelyn ja toteutuskeinot. Karisto sanoo, että näkökulman on oltava kirkas, jotta voisi onnistua ohjelman toteutuksessa.²⁷ Aiheen ja näkökulman voi luoda teemaksi tai teemoiksi. Radiolle ominaista onkin teemaajattelu. Kaikki radioilmaisun keinot ovat sallittuja kunhan tekijä vie teemansa päätökseen.

Aiheesta rakenteeksi ja rakenteesta merkityksiksi. Ei ole syytä sijoittaa ohjelmaan yksittäisiä täkyjä mielenkiinnon lisäämiseksi, koska ne jäävät helposti irrallisiksi.²⁸ Tekijä voi

²⁵ Karisto 1997a, 21.

²⁶ Karisto 1997a, 17.

²⁷ Karisto 1997a, 18.

²⁸ Salomaa 1989, 28.

ihastua yksittäiseen ääneen ja haluaa sen mukaan, vaikka kokonaisuus ei sitä salli. Se vie huomion pois kokonaisuudesta. Se on kuin tyyliin sopimaton riitasointu. Omaan materiaaliin ”rakastuminen” kertoo kaiken sanomisen tarpeesta ja näkökulman puuttumisesta. Tällöin tekijä ei osaa päättää, mitä ottaisi mukaan ja mitä jättäisi pois ohjelmasta. Tekijä ei näe kokonaisuutta, vaan yksityiskohtia. Hän ei myöskään huomaa kuuntelijan vaikeutta hahmottaa pirstaleista kertomusta. Tekijä ei näe metsää puilta, kuten vanha sanonta toteaa. Suomessa on tehty rinnakkaiset teokset internetiin ja radioon samasta aiheesta. Toimituksessa havaittiin, että internetversio helpotti kertomisen paineita radio-ohjelman tekemisessä. Tähän kokeiluun palataan myöhemmin tarkemmin.

Radiosta puuttuu kuva kiinnostuksen sitojana ja rakenteen selventäjänä. Ohjelma on tehtävä muuten mielenkiintoiseksi. Puhutaan esimerkiksi ns. ”koukusta”, jolloin aloitus pyritään tekemään mahdollisimman kiinnostavaksi. Ohjelmallisen koukun on oltava kiinteässä yhteydessä ohjelman runkoon ja teemaan. Koukun ja muun ohjelman väliin täytyy pystyä rakentamaan ”silta”, joka kytkee ne yhtenäiseksi ohjelmaksi. Tämän ohjelmallisen sillan pitää olla vahva. Dokumenteissa ja kuunnelmissa on myös olemassa joitakin dramaturgisia malleja. Asia- ja ajankohtaisohjelmissa fakta-aineuksen merkitys ja niiden sisältöjen käsittelytapa jättää vähemmän tilaa dramaturgia-ajattelulle. Usein näiden kahden asian yhteen nitominen kuitenkin onnistuu. Esimerkiksi ristiriitaisten elementtien, mm. kiistatilanteen, rinnastaminen palvelee molempia päämääriä, sekä asiantiedon kertomista että dramaturgisen mielenkiinnon luomista.

Myös lopettaminen on tärkeää radioilmaisussa. Ohjelman lopetus on onnistunut, jos se pystyy jättämään edes yhden ajatuksen. Martti Silvennoinen kirjoittaa, että kuuntelijat jäävät kaipaamaan lisää, jos viimeisten sekuntien lopullinen sävy jää heille mieleen.²⁹ Lopetus voi olla vaikka summaava repliikki, joka kuvastaa haastateltavan syvää näkemystä aiheesta. Radio-ohjelman puhuttelevasta tunnelmasta pitäisi antaa aikaa palata takaisin. Väärin valittu musiikki tai sanat, jotka lyövät korville ohjelman ajatusta, murentavat ohjelman sanomaa. Tyyli- ja ohjelman jälkeinen on paikallaan erityisesti silloin kun puhe on ollut esimerkiksi vaikeista ihmiskohtaloista. Radio-ohjelmassa tauko on merkittävä elementti; se hahmottaa tehokkaasti ohjelman muotoa. Sitä voi käyttää väli-

²⁹ Silvennoinen 1992, 37.

merkin tavoin, pisteenä tai pilkkuna. Se on selventävä ja rytmittävä elementti; Martti Silvennoinen toteaa, että tauko puhuu monesti eniten.³⁰

Siirtymät radiossa ovat erilaisia kuin televisiossa. Ei ole kuvan havainnollisuutta kertomassa ajan tai tilan muutoksesta. Tätä korvaamaan on kehitetty monenlaisia keinoja. Yksinkertaisin tapa on kertoa asia sanoin. On myös käytetty erilaisia välimerkkejä kuten esimerkiksi gongin kumahdusta. Myös musiikkia on käytetty siirtymätarkoituksiin. Huomaamaton mutta selvä tapa on hyödyntää akustiikan muutosta; leikkaamalla tai miksaamalla kaksi tilääntä voi rakentaa siirtymän ajassa tai tilassa. Tilassa voi myös liikkua niin, että akustiikka vaihtuu; se on radionomaisuuden helmiä. Kirkko on hyvä esimerkki tilan muutoksen hyödyntämismahdollisuuksista. Ulkona ei ole jälkikäiuntaa, vain satunnaisia heijastuksia seinistä. Kirkon eteinen on selvä sisätila, ja kirkkosali on akustisesti selvästi korvilla tunnistettava paikka. Kulkeminen mikrofonin kanssa ulkoa sisälle tai sisältä ulos on, oven narinoineen ja kolahduksineen, selvästi kuuntelijan tunnistettavissa. Asian kertominen olisi turhaa toistoa, kuten myös akustiikan kuvaileminen. Ääntä voi täydentää visuaalisia havaintoja kuvailemalla.

Pelkkään ääneen perustuvana kerrontamuotona radio voi käyttää yllätyksellisyyttä hyödykseen. Rami Lindholm kirjoittaa, että yllätyksellisyys on onnistuneen ohjelman perusedellytys ja että jos kaikki siirtymät ovat samanlaisia niin ohjelmasta tulee äänellisesti ennustettava.³¹ Ääni voi olla vihje tai viittaus tulevaan tai peräti lupaus, mutta se ei saa olla pettymys. Toisessa vaakakupissa on havainnollisuus; radiokerronnan konkreettisuus on herkempi kuin televisiokerronnassa. Jos radiokerronta ei pysty tuottamaan mielikuvia eikä se pysty edes havainnollisuuteen, niin se on epäonnistunut. Sen tulisi olla niin sidoksellista, että teema kulkee myös kuulijan päässä. Perillemenon pohdintaa ei koskaan saisi jäädä tekijän luomisvimman alle. Usein aloitteleva tekijä varmistaa perillemenon tarkasti kertomalla asian. Näin syntyy kaksoiskerronta esimerkiksi suhteessa tehosteääniin, mikä luo osoittavan vaikutelman.

Rytmi on keskeinen asia radiossa; huonosti rytmitetty ohjelma vaikeuttaa perillemenoaa. Radion ilmaisu käsitetään usein puheeksi ja musiikiksi, joita on tarjottava rytmikkäästi peräkkäisinä siivuina, jotta kokonaisuus kuulostaa hyvältä ja kiinnostavalta. Tämän li-

³⁰ Silvennoinen 1992, 11.

³¹ Lindholm 1997, 92.

säksi rytmiä voi tuottaa myös toisin; pelkkään puheeseen ja musiikkiin jakaminen on vain yksi rytmikokonaisuus. Eri äänielementeistä voi rakentaa nousuja, laskuja ja erilaisia sävyjä. On olemassa myös rytmi, joka muodostuu kokonaisuuksista. Jutut ja sitä suuremmat elementit ja kokonaiset ohjelmatkin ovat rytmin osasia. Rytmii on äänellisten osasten yhteen liittämisen tulos; sen luomisen on oltava tekijän tavoitteena jo suunnitteluvaiheessa. Harri Huhtamäki toteaa, että auditiivinen ilmaisu luo merkityksensä ajan muodon eli rytmin kautta. Hänen mukaansa *ilman rytmiä ei synny merkityksiä*.³² Pelkkään ääneen nojaava media luo rytmisä omilla ehdoillaan, vapaana muista velvoitteista. Näin radion kerronnasta muodostuu yhtenäinen ”valu”, jos tekijä taitaa välineensä muotokielen.

Äänien nostot, laskut ja miksaukset sekä suorat leikkaukset ovat menetelmiä luoda rytmistä ilmettä. Äänet ovat tällöin suhteessa toisiinsa. Tasaisesti samanlaisena jatkuva ääni on kyllästyttävä. Tarvitaan vastakohtia kuten esimerkiksi voimakkaampia ja hiljaisempia ääniä tai nopeampia ja hitaampia ääniä. Myös radiopuhe, kaikissa muodoissaan, on mieltävä yhdeksi äänielementiksi ja näin silläkin on myös rytmien ulottuvuutensa.

Musiikin käyttäminen yksittäisessä jutussa tai ohjelman sisällä vaatii sidoksellisuutta. Sen olemassa ololle täytyy olla merkitys; sitä ei ole syytä soittaa pelkästään täytteeksi. Musiikin täytyy myös tukea kerrontaa, missä se onkin tehokas elementti. Tunneviritys ja sanoma määrittävät musiikin käyttöä. Nopeilla, iloisilla sävelillä voi muuttaa kerronnan muotoa; vastaavasti hitailla, tunnelmallisilla sävelillä voi luoda rauhallisuutta tai vakavuutta. Äänen sisäinen luonne tarjoa runsaasti mahdollisuuksia syventää radiokerrontaa.

Radiopuheesta ja sen tyylistä. Radiossa puhe on luonnollisesti keskeinen elementti. Juontopuheen määrä on viime vuosina kasvanut lähetysvirran yleistyttyä. Juontajan ääni on tärkein elementti ja muut osat ovat rakenteellisesti hänelle alisteisia. Hän sitoo erilliset osat yhdeksi kokonaisuudeksi. Uutistenlukijalla on samankaltainen rooli ja uutiset sopivatkin tyyliiltään hyvin lähetysvirtaan sitoakeskeisyytensä vuoksi. Ohjelman ja jutun sisällä oleva puhe on myös keskeinen elementti, mutta siinä sidoksellisuutta voidaan rakentaa myös pelkästään haastateltavien äänillä ja tehosteäänillä sekä käyttämällä lukijoita. Toimittaja voi tehdä tilaa haastateltavalle, antaa hänen näkemyksensä tulla parem-

³² Huhtamäki 1993, 25.

min esiin. Radionomainen keino voi joskus olla myös materiaalin monologimuotoon leikkaaminen, jolloin haastateltavan ääni voi edetä yksin muun, sitä tukevan, äänimateriaalin kanssa.

Vanhojen radionauhoitusten tekoajankohdan tunnistaa helposti puheen tyylistä. Jokainen aikakausi luo oman tyyliinsä. Myös radio on ollut osa yhteiskunnallista murrosta. Radion alkuvuosina kansanvalistuksen ihanne on ollut tärkeä ja radiolla ajateltiin olevan tärkeä rooli tuon ihanteen levittämisessä.³³ Tuolloin radiopuhe on ollut juhlallista ja virallista. Nykyään radio on tiedottaja, viihdyttävä ja tunnelmanluoja. Muodollinen kieli-ilmaisu kuulostaa teennäiseltä ja kömpelöltä ja heikentää radion seurallisuutta.³⁴

Erityisesti radiossa puheen tulisi olla ymmärrettävää, selkeää ja havainnollista. Kaikki tämä lisäksi luonnollisesti esitettynä. Muiden elementtien (tehosteet, kuva yms.) yhtäaikainen esiintyminen voi huonosti toteutettuna heikentää puheen ymmärrettävyyttä. *Radioselostus* on radionomainen tapa havainnollistaa ja visualisoida. Suomalaisessa radioperinteessä sillä on ollut suuri merkitys. Vielä nykyäänkin sitä voi käyttää pienenä tehokeinona myös lähetysvirran jutuissa. Esimerkiksi jutun alkuun sijoitettu kuvailu yhdessä välittyvän akustiikan kanssa muodostaa ehyen kuvan tilanteesta. Tällainen selostus ei saa jäädä irralliseksi osaksi, vaan se täytyy pystyä yhdistämään luontevasti kokonaisuuteen. Eräs tapa on vain tunnollisesti kuvata, miltä jokin paikka tai esine näyttää ilman kommentointia. Kaikki perustuu selostajan kykyyn havainnoida ja muuttaa näkemänsä tilanne sitä uskottavasti ja todenmukaisesti heijastavaksi puheeksi.³⁵ Pertti Salomaa on litteroinut kirjaansa *Dokumentaarinen radioilmaisu* Martti Jukolan selostuksen ohjelmasta ”Mikrofonikuvia Ensosta ja Tainionkoskelta”. Se on vuodelta 1937. Tässä näyte tuosta visuaalisesta selostuksesta:

Nyt vaunu tulee tuolta... tuo kello, joka siellä kalkuttaa, se on kiinnitetty akseliin ja siellä pyöriesään pitää tätä varoitussoittoa yllä. Sitten... nyt saapuu vaunu tähän nostokelkkojen kohdalle (taustalla ääniä). Pian kuulemme humauksen kun nämä puupinot pannaan tähän vaunuun, joka vie ne varastoon. Nyt mies alkaa avata vaunua. Nyt putoo! (kolahdus). Sinne humahti ensimmäinen nippu, nyt vaunu siirtyy pikkusen vasemmalle ja nyt humahtaa kohta toinen nippu (puiden jyrinää). Niin nämä humaukset ...nyt lähtee vaunu liikkeelle ja alkaa kellon kalkutus jälleen kuulua. Nyt vaunu

³³ Lyytinen 1996, 16.

³⁴ Lowe 1995, 9.

³⁵ Salomaa 1989, 3.

*vie ne tuonne puuvarastoon, missä on suuret nosturit, nostoraanat, jotka siellä nostavat puita noin parinkymmenen metrin korkeisiin pinoihin.*³⁶

Tästä selostuksesta tulee sellainen vaikutelma, että Jukola on piirtänyt itselleen kehyksen, jonka sisäpuolella olevan hän kuvaili hyvin tarkkaan. Hän otti huomioon äänellisesti kuuluviin tulevat tapahtumat, mutta ei selostanut niitä siten, että olisi syntynyt turhan toiston vaikutelma. Aistien käyttö lisää puhekerronnan voimaa. Voi tehdä myös muutakin kuin visualisoida. Kun ollaan tekemässä esimerkiksi ruokaa, maistetaan ja haistetaan ja kerrotaan siitä sanoin. Esineitä voi myös tunnustella.

Eryteisesti selostukseen pätee kuitenkin se sama, joka pätee yleisemminkin radiokerrontaan. Keinojen on oltava huomaamattomia, pieniä ohitse kiitäviä hetkiä. Gregory Ferrell Lowe toteaa tästä asiasta käsikirjoituksen osalta, että liiallinen adjektiivien ja metaforien käyttö, oudot tehosteet ja meluinen tunnelma pikemmin haittaavat kuin edistävät visualisointia.³⁷

Tekijät vertaavat mikrofoniamiehellään usein kynään, siveltimeen tai kameraan. Pelkkä mikrofoni käsitetään yleisesti ehkä liiaksi vain mekaanisen taltioinnin välineeksi. Kynän, siveltimen ja kameran hahmossa sen voi nähdä myös luomisen välineenä. Televisioäänitykseen verrattuna radioäänitys on itsenäinen taltiointitilanne. Siinä on vapaus valita äänitysetäisyys ja –kulma. Siinä on suurempi vapaus valita myös äänitysympäristö. Ääniä ja ääniympäristöjä täytyy etsiä, eivätkä ne aina löydy helposti. On tunnistettava akustisesti tärkeät paikat ja rajat, joissa akustinen tunnelma muuttuu.³⁸ Mikrofonin sijoittelu ei ole yhdentekevä asia. On mietittävä mm. millaiset ovat eri äänilähteiden suhteet ja miten saadaan haluttu vaikutelma.

Stereofonisuus on kuulunut radiokerrontaan jo pitkään. Kaiuttimien välimaastoa kutsutaan kannaksi ja se muodostaa radiokerronnan ääninäyttämön. Siitä on selviä etuja; muun muassa se, että kuuntelija pystyy erottamaan eri äänilähteet toisistaan. Radiokerrontaa kehitetään nykyään myös moniäänisenä kerrontana eli äänikanavia on enemmän kuin kaksi. Televisio oli pitkään monofoninen ja on nyt suuntautumassa suoraan moniääni-

³⁶ Salomaa 1989, 259-260.

³⁷ Lowe 1995, 9.

³⁸ Karisto & Leppänen 1997b, 49.

syyteen. Kun uusi digitaaliradio näyttää tarjoavan Suomessa edelleenkin vain stereofoniaa, digitaaliseen televisioon tulee tilaäänimahdollisuus.

Tässä luvussa olen kuvannut radiotuotannon luonnetta ja elementtejä sekä työprosessia.

Tässä luvun sisältö tiivistettynä:

Radio on nopea, halpa ja yksinkertainen tiedotusväline. Radiokerronnan ominaispiirteet johtuvat siitä, että käytettävissä on vain pelkkä ääni. Radion ajassa etenevä sanoma voi mennä ohi korvien, mutta sillä on mahdollisuus parhaimmillaan toimia vahvana tunteen ja mielikuvituksen välineenä. Äänet voivat tuoda mieleen jopa värejä. Radiolle on ominaista varioitu toisto ja sen perusvire syntyy rytmistä. Radiolla on juuri sille ominaisia ohjelma-aiheita, mutta sille sopivat kaikki aiheet. Radiodokumentti on usein taiteellisempi ja persoonallisempi tulkinta todellisuudesta kuin televisiodokumentti.

Välineen hallinta on tärkeää; esimerkiksi teemojen ja näkökulmien hallitseminen parantaa perillemenoaa. Ohjelmien tekemisessä ei ole sääntöjä, mutta hyväksi havaittuja näkemyksiä on kertynyt radion historian varrelta. Kuvattomana välineenä siirtymät ja niiden seurattavuus ovat radiolle tärkeitä, jotta rakenne pysyy selvänä. Selostuksen ja kuvailun avulla äänen ilmaisullista kapeutta voidaan laajentaa tuomalla mukaan visuaalisia sekä haju-, maku- ja tuntoaistien elämyksiä. Rakenteessa tärkeitä radioilmaisussa ovat haluttuun aloitukseen ja lopetuksen luoma kokonaisvaikutelma.

Radiopuhe on muuttunut viime aikoina kohti luonnollista puhetta, mutta esimerkiksi vaikiintunut uutispuheen tyyli tuo ilmi, että kyse on uutisista. Erilaiset puhetyylit auttavat hahmottamaan, millaisesta ohjelmatyypistä on kysymys.

Otan nämä ominaisuudet ja keinot tarkasteluun myöhemmin kun käsittelen sisältötuotantoa mediakonvergenssin näkökulmasta.

3. HAVAINTOJA MUUSTA VIESTINNÄSTÄ JA VÄLINEKIELISTÄ

3.1. Kerronta tilassa

Kirjassa *Elokuvan estetiikka* todetaan, että äänellinen ja visuaalinen representaatio eivät ole lainkaan samankaltaisia; ne toimivat eri tavalla suhteessa tilaan. Elokuvan kuva pysyy luomaan todellisuutta muistuttavan tilan, mutta ääni on lähes kokonaan vailla tätä ulottuvuutta.³⁹ Käytännön havainto kertoo, että liikkuvan kuvan voi pysäyttää ja tarkkaila sitä rauhassa. Ääni puolestaan häipyä heti, kun tallenteen eteneminen ajassa estetään. Nyt pysäytämme audiovisuaaliselle kerronnalle tyypillisen ajassa etenevän liikkeen. Tässä alaluvussa käsittelen tilassa olevia elementtejä: valokuvaa, grafiikkaa, tietokoneen luomaa ja manipuloimaa kuvaa, tekstiä, typografiaa sekä näiden kokonaisilmettä ja suhdetta toisiinsa. Käsittelen näitä elementtejä vain siltä osin, kun se on tämän tutkielman näkökulmasta tarpeellista. Taustalla on myös ajatus tilallisen kerronnan suhteesta ääneen sekä muihin edellisessä luvussa esitettyihin asioihin.

Kuva sekä sen realismin aste ja taideluonne. Ihminen törmää monenlaisiin kuviin päivittäin. Hän oppii kartuttamaan tietojaan kuvien kautta. Näkeminen on jo itsessään osa ajattelua. Onnistuneen kuvan tärkeimpiä tehtäviä viestinnässä on työmuistin kuormituksen vähentäminen. Esimerkiksi koulussa oppilaan on helpompi keskittyä seuraamaan opetus sisältöä, kun hänen ei tarvitse ponnistella luodakseen mielikuvaa puitteista, jossa oppimisen pitäisi tapahtua.⁴⁰ Tämä pätee myös viestinnässä. Vastaanottokykyä ei pidä ylittää, jos haluaa sanoman menevän perille. Jos kuvaa voi tarkkailla rauhassa, se voi välittää enemmän katsottavaa kuin yksittäiset kuvat nopeasti vaihtuvien kuvien sarjassa.

Tietokoneella käsittelemällä vähentää yleensä valokuvan realismia. Oppimistilanteista on todettu, että piirroksen realismin asteen kohoaminen ei aiheuta merkittävää paranemista

³⁹ Aumont ym. 1996, 46.

⁴⁰ Hatva 1987, 59.

oppimisessa. Tutkimustulokset näyttävät osoittavan, että todellisen tuntuista pitää muokata opetuksellisten päämäärien mukaan.⁴¹

Asiayhteys määrittelee kuvan realismia: Satua ei voi useinkaan kuvittaa valokuvilla eikä uutisjuttua piirroksin. Toisaalta sanomalehtikuvitus on viime aikoina murtanut vanhoja asetelmia, esimerkiksi henkilökuvituksena käytetään myös piirroksia.⁴² Verkossa perinteiset rajat on helppo ylittää teknisten keinojen avulla. Tietokone mahdollistaa myös ns. synteettisten kuvien tekemisen, jolloin muovataan ja yhdistellään jo olemassa olevia kuvia.

Vaikka kuvilla ei olisi mitään sisältöä, kuvan katsoja luo sellaisen. Käsitteelliset tunnistamisprosessit luovat kuvan organisaation.⁴³ Katsoja muodostaa myös tässä tapauksessa jonkinlaisen mielikuvan. Tämä on mielenkiintoista äänikerronnan kannalta. Yksi mahdollisuus kuvittaa äänikerrontaa voisi olla vain viitteellisen sisällön omaavien kuvien käyttäminen. Tällöin kuvan katsominen ei sido liiaksi kuuntelutapahtumaa. Oikein käytettynä se voi rytmittää äänellistä kerrontaa. Tällöin on kyse lähinnä äänen ja kuvan taideluonteista ja niiden yhdessä muodostamasta kokonaisuudesta.

Valokuvan taideluonnetta on pohdittu vuosikymmeniä. Veijo Hietala on koonnut kolme erilaista määritelmää valokuvan taiteellisuusasteista: a) Valokuva on liian realistinen kohteensa suhteen ollakseen taidetta; b) Valokuva voi olla taidetta, sillä myös siinä on havaittavissa taiteilijan persoonallinen näkemys; c) Valokuva on oikeastaan enemmän kuin taidetta, koska siinä puhuu tekijän asemasta objekti, todellisuus tai menneisyys itse.⁴⁴ Valokuvan käyttö on laajaa. Sitä käytetään päivittäin käyttökuvana, mutta se on myös tunnettu ja arvostettu taidemuoto. Se on huomattavasti tunnetumpi kuin akustinen radio- tai tilataide.

Viestimien kautta jaettuna kuvalla on vahva asema. Se välittyy koteihin mm. television, internetin ja lehtien kautta sekä esittävänä hyötykuvana että tekijänsä taiteellisena näkemyksenä. Valokuvauksessa taiteen edellytys on, että se tarvittaessa pystyy muuntumaan

⁴¹ Hatva 1987, 123.

⁴² Loiri & Juholin 1998, 54.

⁴³ Hatva 1987, 33.

⁴⁴ Hietala 1993, 43.

dynaamiseksi ja tulkitsevaksi välineeksi tekijänä käsissä.⁴⁵ Kamera ja mikrofoni ovat siis luonteeltaan hyvin samanlaisia välineitä. Ne voivat olla pelkän mekaanisen taltioinnin välineitä tai luovan taiteen välineitä. Sekä äänittäminen että valokuvaaminen ovat teknisesti yksinkertaisia toimenpiteitä, mutta taiteellisen näkemyksen kehittyminen voi kestää kauan.

Edellisessä luvussa todettiin, että mielikuva perustuu havaintoon, mutta se jää mielen sopukoissa epätäydelliseksi. Kamera sen sijaa taltioi kuvanäkymän aitona ja kuvaushetken vangitsevana, mutta tekniikan suodattamana. Valokuvalla on kyky tuoda näkyviin esimerkiksi luonnon erityistä kauneutta; se voi määrittää ja tarkentaa äänellistä ilmaisua tavalla, mihin ääni ei itsenäisenä koskaan pysty. Tuota kuvaushetken tarjoamaa todellisuutta voidaan nykyään myös muovata tehokkaasti. Negatiivin jälkikäsitteilyllä ja redusoinnilla kuvaa voidaan muuttaa, ja tietokone antaa kuvamanipulaatioon runsaasti mahdollisuuksia. Kuvan todistusarvo on näin heikompi kuin aiemmin. Valokuvalla on edelleen kuitenkin todistusarvoa. Valokuvan uskottavuus elektronisessa journalismissa voidaan säilyttää entistä paremman taustadokumentaation ja eettisten linjausten avulla.⁴⁶

Värit ovat olennainen osa nykyaikaista tiedonvälitystä. Ne tekevät viestistä mielenkiintoisen ja luovat oikein käytettyinä rytmisen kontrastin. Värien avulla voidaan myös vaikuttaa, sillä väreihin liittyy paljon tunteita, tunnelmaa, makuja ja symboliikkaa; Fazerin sininen maistuu suklaalta. Usein kuulee puhuttavan värimuistista, jolloin värit herättävät muistikuvia. Olemme tottuneet määrittelemään tietyt asiat tietyn värisinä. Värikokemukset ilmenevät myös puheessa: taivaansininen, viininpunainen jne.⁴⁷ Edellisessä luvussa tuli esiin vastaava värien mieltäminen myös äänien kautta.

Kuvareportaasi on useamman kuvan kooste, jossa on tulkinnallisuutta ja kokemuksellisuutta. Tietokoneen ruudulla kuvat voivat olla yhtä aikaa katsottavissa; kuvat voivat olla myös selattavia tai automaattisesti selautuvia. Ne tarjoavat tarkoin valmiiksi valittua nähtävää. Lehtikuvaaja määrittelee asian näin:

Still-kuvan voima on siinä, että jokainen kuva on erikoinen. Valitaan juuri ne oikeat kuvat. Hyvän kuvan erottaa.(H10)

⁴⁵ Hietala 1993: 48.

⁴⁶ Salo 2000, 2.

⁴⁷ Loiri & Juholin 1998, 112.

Valokuva on myös radioalan ihmisen mielenkiinnon kohde:

Uskon, että valokuvan ja äänen yhdistelmästä tulis jotain. Olis hirveen kiinnostavaa alkaa jossain vaiheessa kokeilemaan, periaatteessa, kuvan ja äänen yhdistämistä ja ehdottomasti eritavalla kuin televisiossa. Ei liikkuvan kuvan, vaan still-kuvan ja äänen yhdistelmänä.(H5)

Tarkasti valitun valokuvan ja äänen yhteisvaikutus näyttäisi tarjoavan tehokkaan kerron-takeinon.

Uutisvalokuvasta voi tulla symboli, jos kuvan ja tapahtuman vastaavuudesta syntyy yhteisesti hyväksytty ja laajasti tunnustettu kulttuurinen sopimus. Tällaisia kuvia ovat monet maailman tunnetuimmat uutiskuvat.⁴⁸ Äänellisellä kerronnallakin on symbolinsa kuten edellisessä luvussa tuli esille. Niitä käytetään kerronnassa apuna, kun halutaan luoda tiettyjä mielikuvia. Kuvallisia symboleja voi käyttää samalla tavalla.

Kuva tietokoneympäristössä. Valokuva ei ole vielä verkossa edukseen. Sen tarkka toistaminen vaatii huomattavasti tietokoneen kapasiteettia. Verkossa on nykyään myös liikkuvaa kuvaa. Liikkeen illuusio syntyy siitä, että silmä kokee pienen muutoksen nopeasti vaihtuvien peräkkäisten kuvien sarjassa yhtenäiseksi liikkeeksi. Liikkuvan kuvan tuhan- net nopeasti vaihtuvat kuvat vievät runsaasti tietokoneen kapasiteettia. Kaikki kuvaajat haluaisivat välittää kuvansa äärimmäisen tarkkoina ja terävinä. Samoin äänet halutaan säilyttää mahdollisimman hyvälaatuisina. Teknisiä mahdollisuuksia still-kuvien ja äänien hyvään laatuun periaatteessa on, koska paljon enemmän kapasiteettia vaativaa liikkuvaa- kin kuvaa voidaan jo siirtää verkossa. Kun televisio oli uusi keksintö, kuvan laadulla ei ollut suurta merkitystä. Laatutietoisuus tuli mukaan vasta myöhemmin. Myös verkossa kiinnostus laatuun voi herätä vasta alkuinnostuksen jälkeen. Sanomalehtikuvaaja toteaa yleisarviona, että kuvat ovat internetissä teknisesti huonolaatuisia ja siellä näkee paljon ei-ammattilaisten ottamia kuvia (H10).

Kuvan koko on myös tärkeä tulkinnan kannalta. Lehtipuolella valokuvan koolla on mer- kitys sinänsä. Kun kuva on ylipieni, se antaa katsojalle vain perusviestin. Kuvan oikea koko puolestaan tarjoaa nähtäväksi kuvan sisältämän tiedon. Tällöin kuvasta erottuvat yksityiskohdat. Ylisuuri kuva tarkoittaa taas sitä, että sillä hätkäytetään katsojaa.⁴⁹ Leh- dessä kuvan koko välittyy kaikille samanlaisena. Kuvaruudut välittävät samaa kuvaa eri

⁴⁸ Salo 2000, 31.

⁴⁹ Järvenpää & Kilpi.1991, 16.

kokoisina. Lisäksi lehteä luetaan osapuilleen samalta etäisyydeltä, ja kuvaruutujen katse-
luetäisyys vaihtelee.

Interaktiiviset mahdollisuudet ja linkit muihin tiedostoihin määrittelevät kuvaruudun
sisältöä. Erilaiset painonapit ja opasteet ovat hyvin yleisiä kuvaruudulla. Ne vievät osan
kuvaruudun tilasta ja ovat osa visuaalista kokonaisuutta. Ne ovat havainnollisia, kun ha-
lutaan hakea nähtäväksi tekstejä ja kuvia. Pelkkien äänien maailmassa oikean äänen löy-
täminen on hidasta, jos tarjolla on useita vaihtoehtoja. Täytyy aina kuunnella vähän kai-
kista ja merkitä ne jotenkin. Kuvaruudulla olevat tekstit, kuvat ja symbolit tarjoavat no-
pean tavan edetä haarautuvien äänitiedostojen polkuja.

Tekstistä ja lukemisesta. Verkkojen tekstejä sanotaan *spatialisoituneiksi* eli niiden tilalli-
set ominaisuudet korostuvat. Digitaaliset tekstit luovat erilaisen tilan lukemiselle kuin
painetut tekstit. Tämän havaitsemme vierittäessämme tekstiä ruudulla ja kuljettaessamme
hiirellä kursoria tai nuolta käyttöliittymän pinnalla. Silmät hakevat kohteita eri puolilta
kuvaruudun pintaa. Tietoverkon tekstien lukemista kutsutaankin surffaamiseksi.⁵⁰ Pain-
tun tekstin lukeminen on tähän verrattuna määrätietoista etenemistä tekstikohdasta toi-
seen. Katse etenee rivi riviltä ja hyppää eteenpäin tai lukeminen loppuu kokonaan, jos
teksti ei kiinnosta. Kuvaruudulla hypertekstit vievät usein uusille urille; uusien tekstien
pariin ja edellinen jää taka-alalle.

Tietokoneen ruudulle kirjoitettavan tekstin on oltava helposti luettavaa. Käytännössä
kuvio on silloin riittävä suuri kun se 50 cm:n etäisyydeltä katsottuna on vähintään 2,5
mm:n korkuinen. Tekstikokona tämä tarkoittaa 10-12 pistettä tekstityypistä ja lukijasta
riippuen.⁵¹ Lukijan syventyessä pelkästään lukemaan ei tekstile tarvitse asettaa sellaisia
vaatimuksia kuin multimedian yhteydessä. Tällöin sen olisi oltava suurempaa kuin edellä
mainittua kokoa. Kuvan ja äänen yhteydessä teksti ei voi olla myöskään kovin pit-
kä.(H15) On todettu, että lyhyillä teksteillä paras väri on musta, joka asetettuna valkoiselle
tai keltaiselle taustalle tuottaa kaikkein suurimman huomioarvon. Musta on osoit-
tautunut myös parhaaksi pohjaväriksi. Sen avulla saatiin riittävä kontrasti useimpien
kirkkaiden värien kanssa. Pitkää tekstiä ei kannata huomioarvon vuoksi pilata esimerkik-
si saturaatioasteeltaan kirkkaalla keltaisella. Sellainen teksti voi olla rasittavaa luetta-

⁵⁰ Ekholm & Järvinen 1999, 48.

⁵¹ Hatva 1998, 15.

vaa.⁵² Tekstipalstan tulisi olla ruudulla silmäiltävässä muodossa; noin 6-7 sanaa rivillä. Tietokoneen ruudulta lukeminen määritellään enemmän silmäilyksi kuin syväksi lukemiseksi.⁵³ Typografialla tarkoitetaan graafista ulkoasua. Se on tapa saattaa sanoma muotoon, joka vaikuttaa viestin perillemenoon. Kun typografia on onnistunutta, lukeminen on helppoa ja miellyttävää.⁵⁴

Anja Alasilta toteaa ihmisten lukunopeuden vaihtelevan huomattavasti. Päätelukemista vaikeuttaa myös se, että nykyiset aikuiset ovat tottuneet lukemaan paperilta. Lukuetaisyttä on helpompi säätää paperilta kuin ruudulta lukiessa. Pääteeltä lukemista haittaavat myös ruudun heijastukset. Lukemisen kannalta olennainen ero paperitekstin suoraviivaisuuteen on se, että etenemisen kannalta on ratkaisevaa mihin linkkiin kiinnostuksensa perusteella päätyy.⁵⁵ Verkkotekstissä ei siis koskaan voi olla varma, kuinka pitkälle lukija etenee vai löysikö hän kiinnostavamman tekstin. Tekstin tekijällä ei siis ole varaa tinkiä tekstin laadusta ja luettavuudesta. Paperi- ja verkkotekstin eroihin voisi lisätä vielä sen, että ensin mainitun voi aina ottaa mukaansa.

Ruudulta lukemisessa on tietyt vaikeutensa, mutta siitä voi lukea kuitenkin kokonaisia tekstiosuuksia. Niiden hahmottaminen on helppoa verrattuna ohi virtaavien tekstien lukemiseen. Virtaavat tekstit ovat yleistyneet mainosteksteinä erilaisissa seinänäytöissä. Myös digitaalisen radion pieneltä näyttöruudulla virtaavan tekstin lukeminen on ongelmallista. Teknisesti tällaisen radiotekstin etenemisnopeus voisi olla hyvinkin suuri, mutta tekstin käyttö on rajoittunutta; lukunopeuksien erot ja huomion kiinnittyminen hetkeksi muualle tekevät lukemisen vaikeaksi, jolloin tekstin käyttömahdollisuus on käytännössä hyvin rajallinen.

Tekstin ja kuvan suhde. Veijo Hietala toteaa kirjassaan *Kuvien todellisuus*, että verbaali viestintä on käsitteellistä ja yleistä ja tästä johtuen se voidaan esittää monin eri tavoin. Vastaavasti vaikka kuva on yksi ja ainoa, sen piirteitä ja yksityiskohtia ei voida verbaalisti kertoa. Asian voi kääntää vastaavasti myös toisinpäin: myöskään puheelle ei voida

⁵² Brusila 1998, 46.

⁵³ Loiri & Juholin 1998, 94.

⁵⁴ Loiri & Juholin 1998, 32.

⁵⁵ Alasilta 2000, 39 & 47, 1998: 15-16.

löytää informaatioisisällön täsmällistä kuvallista vastinetta.⁵⁶ Puheen ja kuvan on vaikea korvata toisiaan, mutta ne pystyvät kyllä yhdessä esiintyessään selittämään toisensa. Sanotaan, että ne voivat selittää toisensa ”puhki”. Oikein toimiessaan näiden elementtien tulisi sen sijaan tukea toisiaan.

Kirjoitetun tekstin ja kuvan suhde on samankaltainen. Tekstin tehtävä on tulkita ja arvioida kuvaa. Sen tehtävänä ei ole kertoa mitä valokuva jo esittää. Teksti liittyy kuvaan muita aistitunteja äänen, hajun, maun ja tunteiden alueilta. Se kertoo, mitä on ollut ennen tai jälkeen kuvan ja tuo julki sellaisia käsitteitä, tietoja ja ajatuksia, joita ei näy kuvassa.⁵⁷ Loiri ja Juholin toteavat, että parhaimmillaan myös typografia ja kuva tukevat toisiaan. Kun kuvassa on vähemmän informaatiota, typografialla voidaan parantaa kokonaisuuden painoarvoa. Kun kuvassa taas on riittävän paljon asiaa, sitä ei tarvitse korostaa typografisin keinoin.⁵⁸ Myös liikkuvan kuvan puolella kuvan, tekstin ja äänen välisessä suhteissa on kyse toisiaan tukevista elementeistä.

Masterman toteaa, että kuvateksti määrittelee kuvaa. Se ”lyö lukkoon” jonkin etusijalle asetetun merkityksen. Väkijoukosta otettua kuvaa voidaan tekstillä määritellä joko mielenosoitukseksi tai solidaarisuuden osoitukseksi.⁵⁹ Näin tekstin luoja pystyy vaikuttamaan ratkaisevasti kokonaisuuteen.

Tekstin ja kuvan sekoittuminen on tietokoneen ruudulla helpompaa kuin paperilla. Typografiassa on viime vuosikymmeninä korostunut kirjainten kuvallisuus, ja tietokoneen aikakaudella mediafuusio on toteutunut myös yksittäisten kuvien sisällä, kuvayhdistelminä ja tekstin ja kuvan sekoittumisena.⁶⁰

Merja Salo kirjoittaa, että analyttiset tekstit saavat usein seurakseen ns. kuvitus- ja symbolikuvia, jotka pyrkivät kuvittamaan käsiteltävää asia ja sen lisäksi houkuttelemaan visuaalisesti. Kuvituskuvat teetetään usein graafikolla tai piirtäjällä, ja valokuvaa käytetään uutisissa ja kuvakertomuksissa. Tällöin todistusvoimalla ja havaintoihin perustuvalla kerronnallisuudella on vakiintunut merkitys. Digitaalinen kuvankäsittely tosin lisää myös

⁵⁶ Hietala 1993, 68.

⁵⁷ Salo 2000, 100-101.

⁵⁸ Loiri & Juholin 1998, 33.

⁵⁹ Masterman 1991, 110-111c.

⁶⁰ Salo 2000, 176.

valokuvaajien mahdollisuutta tuottaa kuvituskuvia.⁶¹ Näin kuvitus- ja symbolikuvien avulla löydetään tehoa kokonaisilmaisuun, kun ei haluta tinkiä tekstin analytyttisyydestä. Kuva on tekstin apuna mielenkiinnon herättämisessä.

Kuvan ja tekstin katsomisen suhde on olennainen asia julkaisujen ulkoasussa. Salo toteaa, että kuva luetaan kertakatsomalla tekstin ollessa lineaarista ja diskursiivista ja hitaammin luettavaa. Painetussa julkaisussa kuvat ja teksti luetaan erikseen ja jäsenetään tilaan (lehden sivuille), kun taas televisiossa kuva ja teksti välitetään yhtä aikaa.⁶² Tilassa oleva esitys sallii katsojan oman rytmityksen ja kertaamisen tai tarpeettoman kohdan ohittamisen. Tilassa oleva, mutta määrävällein kokonaisuutena vaihtuva esitys (esimerkiksi teksti-TV:n sivut) pakottavat tiettyyn rytmiin ja joskus jopa valintaan. Jatkuvasti ajassa etenevä esitys pakottaa tekijän miettimään rytmiä ja havainnointia katsojan ja kuuntelijan puolesta

3.2 Kerronta ajassa

Tässä alaluvussa käsittelen ajassa etenevää kerrontaa. Mykkäelokuvan ominaisuus on äänen puuttuminen, mikä tietyllä tavalla tekee siitä samankaltaisen radion kanssa, koska radiosta puuttuu vastaavasti kuva. Liikkuva kuva ja ääni muodostavat puolestaan yhdessä kokonaisuuden (perinteiset televisio ja elokuva), jolla on yhteisiä ominaisuuksia radiokerronnan kanssa. Ne ovat ajassa etenevää kerrontaa. Liikkuvan kuvan äänelläkin on yhteys radioon; sen voi ymmärtää rinnakkaiseksi äänikerronnan muodoksi. Viimeisenä tulee multimedia. Siinä yhtyvät kaikki tilassa ja ajassa olevat elementit.

Mykkäelokuva. Mykkäelokuva on radioilmaisun näkökulmasta mielenkiintoinen ilmaisuväline, vaikka se tekemisen kannalta kuuluukin jo menneisyyteen. Sen keinoja ja olemusta on kuitenkin hyödyllistä tarkastella. Olennaista siinä on, että siitä puuttuu ääni, aivan kuten radiosta kuva. Tunnettu hahmopsykologi Rudolf Arnheim piti juuri sen äänettömyydestä johtuvaa epärealistisuutta luovan ilmaisun mahdollisuutena. Hän väitti

⁶¹ Salo 2000, 15.

⁶² Salo 2000, 100.

mykkäelokuvan edustaneen koko välineen kehityksen huippua. Arnheim vastusti kaikkia sellaisia keksintöjä, jotka muuttivat välinettä realistiseen suuntaan, koska elokuvan taide-
deluonne perustui hänen mukaansa ei-identtisyydelle kohteen kanssa.⁶³ Mykkäelokuvissa
käytetyt nopeutukset, hidastukset, selventävät tekstit yms. tekivät siitä erilaisen kuin
äänielokuva. Juuri tuo ”puutteellisuus” tekee siitä yhtäläisen perinteisen radion kanssa.
Mediakonvergenssia voi siis todeta olleen olemassa jo pitemmän aikaa. Kuvat ja äänet
yhtyivät vasta äänielokuvassa itsenäisten kehityskulkujen jälkeen. Ajassa etenevällä ku-
valla ja äänellä on näin oma erillinen kehityskautensa.

Elokuvan alkuajoille oli ominaista, että tekijät kehittivät myös teorioita. Erityisesti vasta-
syntyneessä Neuvostoliitossa oli halua käyttää uutta välinettä myös mielipiteen muok-
kaajana, ja elokuvan kerronnan voimaa etsittiin innokkaasti. Sergei Eisenstein kehitteli
1920-luvulla montaasin ideaa. Elokuvasa Lokakuu (1928) on esimerkiksi kohtaus, jossa
on otos Kerenskistä, jonka perään on leikattu otos pyrstöään pöyhistävästä riikinkukosta.
Kuvallinen vertaus on selvä: Kerenski on pöyhkeä kuin riikinkukko.⁶⁴ Eisenstein uskoi,
että elokuvan vetoaa erityisesti tunteisiin ja että välinettä voidaan kehittää verbaalin kie-
len kaltaiseksi älyllisen ilmaisun välineeksi. Hän uskoi, että oikeantyyppinen elokuva voi
vastata ihmisen ajatteluprosessin kulkua. Tärkeimpänä keinona hän piti tässä tavoitteessa
leikkausta eli montaasia.⁶⁵ Ns. formatiivisen (joihin Eisenstein voidaan ajatuksineen las-
kea) teoriaperinteen edustajat määrittivät elokuvataiteen kriteerit. Se oli heidän
mielestään välineen kyky muuntaa esimerkiksi leikkaamalla ja trikeillä mekaanisesti
tallentuva todellisuus tekijänsä näkemysten ilmaukseksi. Realistisen teoriaperinteen kan-
nattajat puolestaan väittivät, että elokuvan voima on sen kyvyssä paljastaa (eikä muut-
taa) todellisuutta.⁶⁶ Radion näkökulmasta mykkäelokuvassa viehättää sen vapaus, sään-
nötömyys, muovattavuus ja mielikuvituksellisuus. Näillä kahdella ”puutteellisella” ker-
ronnan muodolla on siis paljon yhteistä. Tätä osoittaa myös se, että sana montaasi on
periytnyt myös radiokieleen.

⁶³ Hietala 1994, 28, 31-32.

⁶⁴ Hietala 1990, 99.

⁶⁵ Hietala 1993, 103.

⁶⁶ Hietala 1993, 105.

Liikkuva kuva ja ääni. Elokuva muuttui äänelliseksi ja sen muutkin puutteellisuudet vähenivät, se sai mm. värit. Elokuva löysi jakelukanavan televisiosta. Tällöin sen katsojamäärät kasvoivat, mutta suuri valkokangas muuttui pienehköksi kuvaruuduksi.

Television tuotantoprosessi on viime vuosina keventynyt huomattavasti. Aikaisemmin uutisjututkin tehtiin filmille, joka piti siirtää fyysisesti lähetyspaikkakunnalle ja kehittää ennen esitystä. Nykyään television kuvaa ja ääntä voidaan siirtää reaaliaikaisesti linkkiverkoissa ja satelliittivälityksenä. Kuvausryhmät ovat pienentyneet ja taltiointitekniikka on pienikokoista ja halpaa. Televisiotuotanto ei kuitenkaan pysty edelleenkään kilpailemaan nopeudessa radion kanssa. Se voi välittää suoria yhteyksiä, mutta ei niin pienellä panostuksella kuin radio. Televisio on havainnollinen tietojen välittäjä, missä radio on puolestaan huonompi.

Siirtymien avulla kerronnan tapahtumat liittyvät toisiinsa. On olemassa monenlaisia keinoja siirtymän osoittamiseksi. Radiossa siirtymät halutaan tehdä selvemmiksi siirtymäjuonnoilla, erilaisten äänten vuorottelulla, akustiikkaeroilla, tauoilla yms.⁶⁷ Kuvallinen kerronta ei ole niin herkkää siirtymille. Katsoja pystyy seuraamaan teemaa yllättävänkin muutoksen jälkeen. Televisio sallii myös monipuolisen ja joustavan tilanteen tarkastelun. Tämä tehdään kuvakokojen ja -kulmien muutoksella, joka lisää myös draamallista intensiteettiä. Samoin vaikuttaa kuvakokojen ja kuvien kestojen vaihtelu.⁶⁸ Liikkuva kuva ikään kuin tutkii rytmisesti kohdettaan.

Radiolle ominaisia ohjelma-aiheita ovat kaikki ääneen perustuvat ja tunnelmaa ja mielikuvaa korostavat aiheet. Vastaavasti televisiolle ominaisia ovat kuvalliset ja näyttämistä sekä havainnollisuutta tarvitsevat aiheet.

Radiotyössä tekemisen säännöt ovat väljät. Televisiotyö on ryhmätyötä ja kuvaustilanteen pitää edetä järjestelmällisesti. Tämä vaatii systemaattista työskentelyä, ja kerronnan luonteeseen kuuluu kiinteitä tapoja. Esimerkiksi vakiintuneiden kuvakokojen käyttö ihmistä kuvattaessa on osoittautunut hyväksi menetelmäksi.

⁶⁷ Penttinen 1986, 30.

⁶⁸ Röyskö 1986, 198.

Tietokonepohjainen työskentely televisiossa mahdollistaa mm. nonlinearisen editoinnin, jolloin vapaudutaan videonauhoista ja lineaarisesta työskentelytavasta. Tietokone on mukana televisiotyön joka vaiheessa ja esimerkiksi sen luomalla ympäristöllä voidaan korvata osittain kalliita studioita. Helposti voi havaita, että realismista on jälleen irtaannuttu. Tietokonepohjainen työskentely mahdollistaa äänien ja kuvien tehostenomaisen käsittelyn siten, että tulos vaikuttaa mykän elokuvan tavoin epärealistiselta. Erityisesti fiktiivisessä tuotannossa eli erilaisissa televisiosarjoissa ja elokuvissa näkyvät tietokonepohjaisen editoinnin mahdollisuudet. Kuvamanipulaatio tekee tuloaan vauhdilla uutena kerronnan keinona ja se vaikuttaa suoraan kuvan sisältöön. Yksi esimerkki tästä on *Ally McBeal* –sarja. Esimerkiksi jaksossa, joka esitettiin 24.11.1998 käytettiin jäätävän tunteen ilmaisuun kasvojen muuttamista jäänsinisiksi sekä ujeltavan tuulen ääntä.

Liikkuvan kuvan ääni. Mykkäelokuva vaikutti varsin epärealistiselta kohtaukset rikkovine nopeutuksineen, hidastuksineen ja väliteksteineen. Äänen tulo muutti kaiken. Äänielokuvan draamallisuus eli kohtausten rakentuminen teatterin tapaan ei enää tuntunut suosivan mykkäelokuvan korostunutta leikkausta. Formatiivisen perinteen kannattajille oli keskeistä tekijän itseilmaisun ja uuden todellisuuden luominen. Realistien mukaan elokuva oli pikemminkin todellisuuden jäljittämistä.⁶⁹ Vertaus teatteriin on toisaalta ontuva, koska fiktiivisessä tuotannossa on koko ajan ollut pyrkimys myös pois sataprosenttisesta kuvan ja äänen synkronoinnista. Ääni toi myös uusia keinoja kerrontaan. Sitä on esimerkiksi käytetty mm. siirtymissä ennakoimassa tulevaa kuvaa.

Televisiossa ja elokuvassa kuvat muodostavat kuvien sarjan. Ne ovat kuitenkin yhdessä enemmän kuin niiden summa. Tämä johtuu siitä, että kahden peräkkäisen kuvan kokonaismerkitys on aina enemmän kuin niiden mekaaninen summa, $1+1=$ (vähintään) 3, kuten Sergei Eisenstein huomautti 1920-luvulla.⁷⁰ Tähän voisi jatkaa, että äänellä lisätynä voitaisiin päästä kaavaan $1+1+1=$ (vähintään) 4,5. Erityisesti fiktiivisessä tuotannossa on runsaasti kuuloaistiin vetoavia keinoja. Yhdessä näköaistin kanssa tulos voi parhaimmillaan olla enemmän kuin niiden summa. Kuulo on varuillaanolon ja suojaantumisen aisti.⁷¹ Tätä osaa myös elokuvateollisuus käyttää hyväkseen. TV-2:n amerikkalaissarjassa *Pimeiden sydän* on päähenkilönä aavistuskyvyn omaava poliisi. Hänen näkynsä murhante-

⁶⁹ Hietala 1994, 63.

⁷⁰ Hietala 1993, 13.

⁷¹ Alitalo 1991, 1.

kohetkestä on toteutettu taitavasti ennakoivalla äänellä yhdessä epämääräisten kuvien kanssa.

Äänen jatkuvuus pitää yllä television illusionismia. Pirstaleisen kuvamateriaalin jatkuvuusvaikutelma on suureksi osaksi tulosta siihen liittyvän äänen keskeytymättömästä virrasta. Television katsomisen voi hetkellisesti keskeyttää katsomalla toisaalle tai voi mennä vaikka toiseen huoneeseen. Ääni pitää meidät silloinkin jatkuvasti valppaina ruudun mielenkiintoisten tapahtumien suhteen.⁷² Ääni on televisio- ja elokuvakerronnassa sitova elementti; se liittää kuvan merkityksiä yhteen ja tukee näin kuvakerrontaa. Tässä elokuva- ja televisioääni eroavat radion äänestä. Radiossa ääni on itsenäinen elementti ja se tukee äänellistä kokonaisuutta. Kuvakerronnan äänikin tekee tämän, mutta se on kokonaisuus myös kuvan kanssa. Multimedian kannalta äänen sitovuus on huomioon otettava ominaisuus.

Musiikkivideo on kuvallisessa kerronnassa erikoistapaus, koska siinä musiikkikappale on kokonaisuus, johon istutetaan kuvat. Jo ennen musiikkivideoita on käytetty musiikkiesityksen kuvaamisessa valmiiksi studiossa nauhoitettua ääninauhaa, joka on ollut määrittämässä kuvaamista. Musiikkivideossa musiikki on ensisijainen elementti ja antaa yhtenäistävän merkityksen hajanaiseltakin vaikuttavalle kuvastolle. Kappale on läsnä koko ajan ja kuvat leikataan sen rytmin mukaisesti. Musiikkivideossa visuaalinen materiaali täydentää auditiivista. Ei-kertovien musiikkivideoiden lajissa kuvavirran on tarkoitus vain täydentää assosiaatiokimpuilla kappaleen kokemista. Vaikka yhtenäistä kertomusta kuvista ei tällä tavoin voi hahmottaakaan, monissa ei-kertovissa videoissa kuvat kuitenkin muodostavat temaattisen kokonaisuuden.⁷³ Musiikkivideot muodostavat nuorille suunnatusta ohjelmistosta suhteellisen suuren osan. Voisi arvella äänen rytmittämän kuvavirran olevan tulevaisuudessa kerronnan muotona muissakin ohjelmamuodoissa. Tällaista voi havaita nykyään jo mm. mainoksissa. Audiovisuaalisessa kerronnassa kuva ja ääni ovat löytämässä uusia suhteita.

Multimedia. Multimediasa yhtyy monipuolisimpana tilan ja ajan kerronta. Se on monimuotoinen kerrontakeino; siinä mahdollistuu kaikkien edellä mainittujen elementtien käyttö. Kun multimediaa otetaan aikaulottuvuus pois, se muistuttaa aikakauslehteä tai

⁷² Masterman 1991, 114.

⁷³ Hietala 1990, 88-89.

paperijulkaisua, jossa kuvat ja tekstit voidaan sommitella suhteessa toisiinsa. Tekstin ja kuvan suhteesta voi tehdä näin muualta havaintoja, joista on hyötyä myös multimediassa. Ääni ja liikkuva kuva taas toimivat ajallisella akselilla. Molemmat ovat vanhoja esitystekniikoita. Tilan ja ajan yhdistäminen multimediassa tuo uusia näkökulmia, kun pyritään yhtenäiseen kerronnan tyyliin; nämä kaksi ulottuvuutta täytyy myös sommitella yhteen.

Multimedialla on olennainen rooli tietotekniikan kehityksessä. Verkkosivut ovat perinteisiä paperijulkaisuja monipuolisempia. Tämä kehityssuunta vahvistuu, koska värin ja kuvien sekä äänen välittäminen on verkossa halpaa. Toisaalta liike kuuluu internettyyppisten verkkojen perusluonteeseen.⁷⁴ Multimedialle voi siis povata hyvää tulevaisuutta. Se on mielenkiintoinen, tehokas ja havainnollinen keino ilmaista itseään ja kertoa asioita. Lisäksi sen tuotantoedellytykset näyttävät muuttuvan koko ajan tehokkaammiksi ja laitekustannukset tulevat alas.

Alasilta⁷⁵ on löytänyt verkosta muutamalla satunnaisotannalla ainakin seuraavia visuaalisia ratkaisuja:

- harkitut värit ja graafinen ilme ilman ”varsinaisia” kuvia
- piirroksot
- tilastografiikka
- prosessikaaviot
- taulukot
- valokuvat
- videot
- animaatiot.

Kuva voi esiintyä multimediassa moniruutuisena, katkonaisesti liikkuvana tai kuvan sisältöä on manipuloitu yms. Kuvallisuus näyttää lisääntyvän verkossa. Kokonaisuuksia kannattaa hahmottaa verkossa kuvina. Kuvissa on sellaista ilmaisuvoimaa, joka ainakin rutiiniteksteiltä puuttuu.⁷⁶ Tekstit, kuten aiemmin on todettu, eivät voi olla multimediassa yhtä runsaassa muodossa kuin paperijulkaisussa. Toisaalta tekstejä voidaan sijoittaa hypertekstin taakse. Sieltä asiasta kiinnostuneet voivat käydä lukemassa tarkemmat tiedot.

⁷⁴ Alasilta 2000, 155.

⁷⁵ Alasilta 2000, 156.

⁷⁶ Alasilta 2000, 42.

Lehteen verrattuna hyvänä puolena tässä on se, että taustasivuilla teksti voi olla puolestaan pitempi. Äänen osalta kehitystä voi verrata lähes mykkäelokuvasta äänielokuvaan siirtymiseen. Tämä on teknisesti nopeasti kehittyvä alue ja tarjoaa vaihtoehtoja tekstin käytölle.

Liikkuvan kuvan edellytykset paranevat tietoverkossa koko ajan. Koko kuva-ala voi olla liikkuvaa tai siinä voi olla liikkuvia osia. Liike on hyvä keino kiinnittää katsojan huomion johonkin tiettyyn pisteeseen. Liikettä ei saa olla liian paljon. Ihminen pystyy tehokkaasti seuraamaan muutamaa yhtäaikaista liikettä kuvassa. Koska liike tapahtuu ajassa, dramaturgia on myös tärkeää. Tällöin liikkeen alkamis- ja loppumiskohdat sekä ajoitukset ovat olennaisia.⁷⁷

Still-kuvan ja liikkuvan kuvan kerronnan yhdistäminen tarjoaa ainakin yhden hyödyllisen sovellutuksen. Still-kuva voi olla alkukuva jollekin kertomukselle eli liikkuvalla kuvalla, jolloin esimerkiksi klikkaamalla kuvaa saa sen liikkumaan. Tämä tarjoaa erinomaisen valikkomahdollisuuden; alkukuvat ovat ikään kuin rivissä seinällä yhtä aikaa nähtävillä. Tätä samaa muotoa voidaan soveltaa myös äänikertomuksissa, mutta silloin lyhyt teksti tai symboli voi olla kuvan vaihtoehtona. Myös televisiodokumenteissa on käytetty tätä samaa keinoa tarinan kertomiseen. Tällöin puuttuu tietysti, toistaiseksi, katsojan valinnanmahdollisuus. Tässä kerrontatavassa tarina, vaikkapa luontoelokuva, hahmottuu rakenteeltaan havainnolliseksi ja siirtyminen uuteen teemaan on selkeä.

Moniruutuisen multimediaesityksen seuraaminen rasittaa työmuistia ja kuvien seuraaminen on vaikeaa. Työmuistin rasittuminen voi aiheuttaa stressiä. On todettu, että eri aistikanavien kautta samanaikaisesti tuleva tieto voi edistää oppimista. Tällöin tiedon on oltava yhdensuuntaista ja elementtien pitää tukea toisiaan. Kun kuvaan on yhdistetty siihen kuulumaton ääni, on löydetty viitteitä, että kuuloaisti on vastustuskykyisempi häirinnälle ja kuulijat seurasivat tällöin auditiivista sanomaa.⁷⁸ Jos kuvassa on voimakkaita tehokeinoja, ne saattavat vangita huomion siinä määrin, että se on haitallista puhutun tai luetun tekstin ymmärtämiselle. Jos samaan aikaan ääni on vielä vaikeasti hahmotettavaa, informaatiota ei pysty täysipainoisesti seuraamaan. Multimedian monipuolisuus antaa sen kerronnalle selvän ominaisuuden. Kerronnan kaikkien elementtien on tuettava

⁷⁷ Ranta 1998, 105.

⁷⁸ Hatva 1987, 59-62.

kokonaisuutta. Samanaikaiset, vaikeasti seurattavat tapahtumat kuvissa, äänessä ja teksteissä häiritsevät seuraamista. Ihmisen vastaanottokykyä ei siis ole syytä ylittää, jos ei halua tätä asiaa tietoisesti käyttää kerronnan keinona.

Kirjallisuudesta ja puheista voi päätellä, että sana multimedia ymmärretään eri tavoin. Yleensä se ymmärretään samaksi kuin hypermedia ja joillekin se on lähellä multivisiota, jolloin käyttäjä ei voi sen sisältöön sanottavasti vaikuttaa. Kirjassa *Multimedia* todetaan, että käyttäjä voi vaikuttaa rajallisesti multimediaesityksen kulkuun: hypätä eteen ja taakse, pitää taukoa tai tehdä valintoja. Käyttäjän tehtävä onkin seurata valmiiksi tehtyä esitystä. Hypermediassa ihminen puolestaan vaikuttaa etenemiseen. Hypermedia on hyperkustin ja multimedian yhteistulos.⁷⁹ Multimedia käsitetään yleensä vain henkilön ja koneen väliseksi viestinnäksi. Se voidaan myös ymmärtää yksisuuntaisten multimedia-tuotteiden jakeluksi, vaikka tekninen ympäristö on luonteeltaan vuorovaikutteinen. Multimedialla on tässä katsannossa teosluonne. Silloin se voi olla joko vuorovaikutteista tai täysin tekijänsä luomus.

Verkkajulkaisujen kerronnasta. Verkkajulkaisut hyödyntävät multimedian keinoja. Tampereen yliopistossa toimiva Julma-projekti pohtii montaasin mahdollisuuksia verkkournalismissa. Taustalla ovat mm. Sergei Eisensteinin ajatukset montaasista. Pertti Julkunen toteaa Journalistissa 4/2001:

Klassiseen elokuvateoriaan sisältyvät montaasinteon ongelmat auttavat verkkournalismin suunnittelussa melko pitkälle. Erityisen kiinnostavia ne ovat siksi, että heti alkuun on vastassa raja ja perusero. Elokuva painuu eteenpäin katsojastaan pittaamatta kuin juna. Tämän takia se ei ehdi koskaan saada aikaan sitä kahden kuvan yhdistämisessä syntyvää kolmatta merkitystä, josta montaasin teorian klassikot haaveilivat. Montaasijournalismi pyörii vain sen verran kuin lukija sitä pyörittää. Jokainen lukijan tekemä pysähdysmontaasi luo tilanteen, jossa ”kolmas” merkitys sisältää vaihtoehtojen mahdollisuuksia. Montaasijournalismissa vallitsee sitä paitsi tietty pinnanalainen vastakohtien ottelu myös silloin, kun lukija ei klikkaa kertaakaan...Montaasi avaa journalistille ennen kokemattoman mahdollisuuden hauskuuteen, kauhuun, monimielisyyteen ja yllätykseen myös silloin kun verkkournalismi yrittää olla olematta kriittistä.⁸⁰

Verkossa näyttää syntyvän oman montaasin laji, joka hyödyntää elokuvateorioita, mutta tekee siihen kuitenkin selvän eron. Elokuvasssa rytmi, sisältö ja otokset ovat kokonaan edeltä määrättyjä; tämä on tekoprosessin kannalta olennainen ero.

⁷⁹ Paananen & Lallukka: 1994, 11.

⁸⁰ Julkunen 2001, 15.

Näissä kahdessa ensimmäisessä luvussa on käsitelty kerronnan elementtien ominaisuuksia. Niistä voisi todeta tiivistäen seuraavaa:

Valokuvalla ja elokuvalla on laajalti tunnustettu taidemuotonsa. Ne ovat myös uutistoinnin ja dokumentoinnin välineitä. Radion elämyksellisyys ei nouse välineestä itsestään, vaikka sillä olisi siihen mahdollisuus. Sen tunnelmaulottuvuus on sidottu lähinnä musiikin välittämiseen. Kuvallinen ja äänellinen taide voivat yhdessä löytää monia yhtymäkohtia. Tämä voisi tapahtua myös niin, että ääni on pääkerrontamuoto. Tällöin esimerkiksi viitteellinen kuva voi esiintyä tukevana elementtinä. Kuvan realistisuusasteen väheneminen voi antaa sille ”äänellisen epämääräisyyden”. Toisaalta valokuva voi tuoda äänikerrontaan tarkan määritelmän, kun sitä tarvitaan. Symbolit ovat käyttökelpoisia; tiettyä tapahtumaa symbolisoiva valokuva voi viedä ajatukset tiettyihin asioihin, jotka ovat kerronnan kannalta olennaisia.

Sama kuva voi tulla, moninaisten jakeluteiden vuoksi, vastaan monen kokoisena. Ruudulla suhteet ovat sommiteltuja. Ääni on ”ruudun ulkopuolella”. Sen suhde muihin elementteihin ei ole kiinteä. Haave pienestä kuvaruudusta radiossa olisi kerronnallisesti vaikea. Still-kuva ihmisestä voi tuntua todella pieneltä hyvään äänentoistoon verrattuna. Virtaavat tekstit radiovastaanottimen näyttöruudulla ovat myös kerronnallisesti rajoittuneita. Äänen luonne radiossa on hetkellisyys; sitä ei voi kelata takaisin tai kysyä, että anteeksi kuinka sanoit. Ohijuokseva teksti on tässä suhteessa samankaltainen elementti. Niiden yhteiskerronta on näin ollen hataraa – ja lisäksi vaikeasti synkronoitavaa. Käyttö voi olla lähinnä yksittäisten sanojen tai lyhyiden tekstien käyttöä. Kokonaisella kuvaruudulla olevat tekstit ovat paremmin luettavia. Siellä tekstin asema on kahtalainen. Toisaalta se voi hypertekstinä viedä aivan muihin yhteyksiin, mutta sen yhteiselo muiden elementtien kanssa on vaikeaa. Se täytyy toteuttaa niin, että ei huku kuvien ja äänien maailmaan. Linkkien taustalla teksti voi esiintyä runsaana ja perusteellisempänä kuin lehdissä.

Teksti ja puhe eivät voi täysin kertoa kuvan sisältöä. Onnistuneessa kerronnassa ne eivät sitä edes yritä. Ne pystyvät määrittämään kuvan merkitystä; parhaimmillaan sana, kuva ja typografia pystyvät tukemaan kuvaa ja kuva pystyy tukemaan niitä. Kuva ”luetaan” kerralla ja teksti on hitaammin luettavaa. Kuva sopii näin paremmin äänellisen kerronnan ohkeen kuin pitkät tekstit. Tilassa katsoja päättää oman etenemisrytmensä; ajallisessa ker-

ronnassa rytmi tarjotaan katsojalle. Tämä vaatii paneutumista kerronnan elementtien suhteeseen ja katsojan asemaan.

Mykkäelokuva on radion kaltainen; kuvan puuttuminen tekee radiokerronnasta vapaan ja äänen puuttuminen tekee saman mykkäelokuvalla. Radion vapaa muoto näkyy myös työskentelytavoissa; Jos radion äänellinen sisältö alkaa huomioida oheisinformaation, se poistaa radionomaisen vapauden ja syntyy uusi äänellispainotteinen media. Sillä voi olla oma tehtävänsä sekä tiedonvälityksessä että taiteessa. Jos taas vain oheisinformaatio seuraa ääntä, se tukee kerrontaa; kyse on tällöin radionomaiselta pohjalta toimivasta tiedotusvälineestä.

Äänellinen elokuva ja televisio ovat myös radion kaltaisia. Televisio on nopea, mutta ei voita radiota. Televisio on havainnollisempi ja jutun sisäisten rakenteiden siirtymät sekä eri ohjelmaosuuksien väliset siirtymät ovat selviä. Katsoja pysyy kerronnassa mukana, vaikka se olisi poukkoilevaakin.

Tietokonepohjainen työskentely näkyy sekä television että elokuvan tuotannossa. Kuvan sisäinen manipulaatio antaa sille uuden, epärealistisemmän ulottuvuuden. Tämä vie myös elokuvaa mielikuvituksellisempaan suuntaan. Sekä elokuvassa että äänellisesti painottuneessa multimediailmaisussa äänen ja kuvan yhteiselosta löytyy uusia tyyliä.

Multimedialla on suuri ilmaisuarsenaali käytössään. Elementtien suhteet toisiinsa ovat siinä tärkeitä. Monipuolisena välineenä sen kerronta voi ylittää ihmisen havainnointikyvyn. Verkkojournalismin kerronnan kieltä kehitetään hyödyntäen lehdistön perinteitä; myös elokuvamontaasi on vertailukohtana.

Otan nämä ilmaisuun liittyvät tekijät huomioon käsitellessäni myöhemmin sisältötuotannon mahdollisuuksia mediakonvergenssin näkökulmasta.

4. NÄKÖKULMIA TEKNISEEN KEHITYKSEEN

Tämä luku sisältää katsauksen media-alan tekniseen kehitykseen. Tavoitteena on taustoitaa seuraavien lukujen käsittelyä.

4.1 Analogisesta digitaaliseksi

Digitaalinen murros. Digitalisoituminen näkyy kaikkialla ja se on keskeinen käsite median kehityksessä. Se on laajentanut median käsitettä tietokoneiden suuntaan. Digitaalisuus on mukana sisältöjen tuotannossa, jakelussa ja vastaanotossa.

Perinteisessä radiossa ja televisiossa käytetään *analogista lähetyssignaalia*. Radiossa se syntyy puheen aiheuttamasta painevaihtelusta mikrofonissa tai se saa alkunsa ohjelmatalenteista. Se kulkee läpi erilaisten vahvistimien ja moduloidaan ja lähetetään vahvistettuna radiomastosta eri puolille kuuntelualueita. Vastaanottimessa lähete vastaavasti demoduloidaan eli varsinainen ohjelmasignaali erotetaan kantotaajuudesta. Lopuksi ohjelmasignaali muutetaan kaiuttimessa akustiseen muotoon. Analogista signaalin laatua heikentävät matkalla vastaanottimeen sen muodon vääristyminen, siihen vaikuttavat häiriöt sekä siihen liittyvä kohina. Ohjelmien tuotanto- ja prosessointitekniikka on jo digitalisoitunut, mikä parantaa ohjelmantuotannon edellytyksiä. Siitä eteenpäin lähetyksetju vastaanottimeen on edelleen analogista lähes kaikilla Suomen radiokanavilla. Ohjelmien siirtoyhteydet sen sijaan ovat jo lähes täysin digitalisoituja.

Perinteisessä analogisessa radiossa on ns. Radio Data System eli RDS. Se syntyi autossa tapahtuvaa kuuntelua varten. Se tarjoaa autovastaanottimeen lähempänä olevan maston signaalin auton etäännyessä edellisestä lähetyspisteestä. RDS mahdollistaa myös yksinkertaisten tekstien välittämisen. Niissä voi kertoa ainoastaan perustietoja ohjelmasta. Tätä ei pidä sekoittaa digitaalisen radion tekstinäyttöön, joka on, ainakin teknisesti, nopeampi ja soveliaampi viestien lähettämiseen.

Myös television kuva- ja äänisignaalit ovat vielä analogisessa muodossa. Tämän *broad-castingiksi* kutsutun radio- ja televisiojaketun heikkoudeksi voi muodostua tekninen jälkeen jääminen muista jakelutekniikoista. Koko maan kattavan lähetyksen digitalisoiminen näyttää olevan vaikea operaatio; tämä muutos edellyttäisi teknisiä muutoksia myös vastaanottopäässä.

Muilla sektoreilla digitaalitekniikan kehitys on nopeaa. Langallisten verkkojen *siirtonopeudet* kasvavat ja tämä vaikuttaa tietoverkkojen kautta jaettaviin palveluihin. Erilaisia multimediasovellutuksia ja henkilökohtaiseen kanssakäymiseen tarkoitettuja palveluja voidaan kehittää. *Kompressointi* on pakkausprosessi, jossa bittejä vähennetään juurikaan laadusta tinkimättä. Tällä tavoin jää tilaa kasvaville ohjelmavirroille. Myös kompressoititekniikka on kehittynyt viime vuosina. Matkapuhelinverkot ovat langattoman tietoliikenteen merkittävä alue. Kehitteillä on leveäkaistaisia matkapuhelinjärjestelmiä, mikä merkitsee kehittyneempiä palveluja. Satelliittijakelu on tehokasta ja se toimii nopeana jakelutienä mantereelta toiselle.

Kari A. Hintikka esittää uuden ja perinteisen media eroista seuraavanlaisen luettelon:⁸¹

Perinteisen median ominaispiirteitä ovat mm.

- yksisuuntainen lähetyksen yhdeltä monelle
- kaikille sama sisältö
- samanaikainen ja tiettyyn aikaan tapahtuva jakelu
- staattisuus eli muuttumaton tai lopullinen sisältö.

Uuden median ominaispiirteitä ovat mm.

- digitaalisuus
- verkottuneisuus
- reaaliaikaisuus / päivitettävyyden / dynaamisuus
- kaksisuuntaisuus – monelta monelle tai monelta yhdelle
- vuorovaikutteisuus
- ohjelmoitu automatisointi
- virtuaalinen ympäristö eli tieto tilana

⁸¹ Hintikka 1996, 3.

- henkilökohtaisuus ja filtrit

Digitaalinen signaali on helposti tallennettavaa, hyvälaatuisena monistettavaa, muokattavaa ja korjailtavaa sekä taloudellisesti jaettavaa. Nämä ominaisuudet ovat keskeisiä mediateknologiassa.

4.2 Jakelutiet

Jakelukanavat ovat keskeinen asia sähköisessä viestinnässä. Sen muutosvauhtia ja tärkeyttä ei asiaan vihkiytymätön helposti huomaa; kännyköiden ja muiden päätelaitteiden kehitys on konkreettisempi asia. Jakelutekniikassa on monta rinnakkaista kehityslinjaa. Analogisen radion lähetystekniikka perustuu taajuusmodulointiin, ja sen lyhenne on FM, joka tulee sanoista *Frequency Modulation*. Se tarjoaa kohtuullisen äänen laadun. Sitä sanotaan myös ULA-radioksi, koska se toimii *ultra lyhyiden aaltojen* alueella. Sen rakentaminen koko maahan korvasi aikaisemman AM-radion (*Amplitude Modulation*), jonka modulointitapa perustuu puolestaan signaalin voimakkuuteen. Äänen laatu parani tuolloin huomattavasti, mutta kuuluvuusalue pieneni, mikä puolestaan edellytti koko maan kattavan radioasemaverkon rakentamista.

DAB-jakelu. DAB-lyhenne tulee sanoista *Digital Audio Broadcasting* eli digitaalinen äänen jakelu. Siinä ei lähetetä mikrofonin äänenpaineen mukaisesti vaihtelevaa signaalia. Ääni muutetaan numeroiksi ja lähetetään radioteitse vastaanottajalle. Analogiset vastaanottimet eivät pysty muuttamaan numerojonoja ääneksi, vaan sitä varten tarvitaan kalliimpi DAB-vastaanotin. Vuoden 2000 kesäkuuhun mennessä vastaanottimia oli hankittu Suomessa noin 140, joista noin puolet Yleisradiossa ja Digita Oy:ssä. Kevättalven 2001 mennessä vastaanottimien määrässä ei ole tapahtunut huomattavaa muutosta. (H1) Määrä on pieni, kun ottaa huomioon, että ensimmäiset ohjelmat lähetettiin jo 12.10.1998.

DAB-radiota on markkinoitu⁸² mm. seuraavilla syillä. a) Nykyistä parempi äänenlaatu erityisesti auto- ja matkaradiovastaanotossa. b) Nykyistä parempi ohjelmansiirtokyky. Kun ULA-radion yksi lähetin lähettää yhden ohjelman, niin yksi DAB-lähete voi samanaikaisesti siirtää kuusi korkealaatuista ohjelmaa sekä erilaisia datapalveluja. Data voi olla myös sellaista, joka ei mitenkään liity lähetettävään radio-ohjelmaan. Datan esittäminen vastaanottajan nähtäväksi tapahtuu erillisen näyttöruudun välityksellä. c) Radio- taajuudet ovat rajallinen luonnonvara, ja analoginen teknologia ei salli uusien kanavien rakentamista. DAB- järjestelmässä voidaan lähettää moninkertainen ohjelmamäärä ULA-jakeluun verrattuna. d) Lähetysverkon hinta noin puolet nykyisestään. ULA-jakelussa on samalla radioläheteellä mastokohtaiset taajuudet.

DAB-verkossa kaikki lähetimet lähettävät samaa lähetystä samalla taajuudella. Useasta lähetimestä tulevat tehot summautuvat; näin syntyy tasainen ja hyvä peitto. Sähkölaitehäiriöt aiheuttavat sen, että onnistuneeseen vastaanottoon tarvittava kenttävoimakkuus on kaupungeissa oltava korkeampi kuin maaseudulla. Siksi kaupunkien läheisyyteen tarvitaan uusia lähetimiä.

DAB-radion ympärillä on käyty vilkasta keskustelua ja sen mahdollisuuksia tulevaisuuden radiona on epäilty. 9.2. 2000 ilmestynyt Tekniikan Maailma totesi, että DAB:ia ei voi sanoa Suomessa fiaskoksi. Artikkelin otsikko on kuitenkin paljonpuhuva: *Eilisen lapsi*. Lehti viittaa DAB-tekniikan pitkään kehittelyjaksoon:

*Kuten olemme havainneet, DAB on tehnyt tuloaan niin kauan, että se on jo teknisesti vanhentunut. Jokainen lisävuosi vie muuta viestintätekniikka eteenpäin leveällä rintamalla, jolloin DAB:n tekniset rajoitukset korostuvat entisestään.*⁸³

ULA:n autoradiovastaanoton lehti toteaa kehittyneen sinä aikana, kun DAB:ia on kehitetty; laatuero ei enää ole merkittävä. Tekniikan Maailman mielestä vähimmäisvaatimus uudelle radiojärjestelmälle on se, että se pystyisi välittämään niin monta äänikanavaa kuin äänitallenteissa nykyään tyypillisesti on. Tämän asian listaa DAB:n huonoksi puoleksi myös Yleisradion Radioateljeen tuottaja. Ohjelmien tuotanto- ja vastaanottotekniikka kun on kehittymässä kohti moniäänisyyttä.(H6) Yleisradion tekninen DAB-asiantuntija toteaa, että DAB:ssa voisi periaatteessa olla moniääninen välitys, mutta se kuluttaisi kapasiteettia.(H1)

⁸² Yleisradion DAB-radiomateriaalit.

⁸³ Weckström 2000, 32-34.

Tekniikan Maailma näki DAB:lla olevan vielä myös kehittymismahdollisuuksia, mutta julkisuudessa on esiintynyt myös näkemyksiä, joiden mukaan aika on mennyt jo DAB:sta ohi. Tällaisia näkemyksiä on esittänyt mm. Petteri Järvinen. Aktiivisesti mediakeskusteluun osallistuva uusmedia-alan yrityksen tutkija Järvinen toteaa, että tekstipalvelut olivat aikanaan hyvä ajatus, mutta niillä ei tule kuitenkaan olemaan kovin suurta merkitystä, koska ne toteutuvat langattoman matkaviestinnän kautta. Lisäksi hän arvelee, että pakkaustekniikan vuoksi digitaaliradion ääni voi olla joskus jopa huonompi kuin analogia-radion ääni.⁸⁴

Yleisradion DAB-tekniikan asiantuntija arvelee, että järjestelmällä on vielä hyvät mahdollisuudet. Vuosi 2002 tulee olemaan DAB:lle tärkeä. Saksassa yritetään rakentaa nopeasti kattava verkko. Siellä arvellaan autojen navigointijärjestelmien suosion lähtevän jyrkkään kasvuun; niissä on lisänäyttöjä ja DAB on yhtenä kanavana niissä mukana. Vastaanotinmallejakin on ilmaantunut lisää; erityisesti autoradiopuolelle, jossa DAB on parhaimmillaan. Ongelmana on se, että puuttuu laitevalmistaja, joka ottaisi riskin ja alkaisi tuottaa isoja määriä vastaanottimia nykyistä halvemmalla hinnalla. Hinta on tullut viime aikoina alas mutta ei tarpeeksi, jotta vastaanottimet menisivät hyvin kaupaksi. (H1)

DAB-radion näyttöruutu on pienehkö; sen ominaisuudet ovat merkkikohtaiset. Näyttöruutu ja siihen liittyvä lähetystekniikka on nimeltään PAD. Se on tämän tutkimuksen kannalta yksi keskeisistä asioista. Nimi tulee sanoista *Programme Associated Data* ja nimensä mukaisesti se tarjoaa ohjelmiin liittyvää lisäinformaatiota. Näytölle tulevat palvelut voidaan jakaa kolmeen osaan: a) FIC eli *Fast Information Channel*, joka välittää samanlaisen informaation kuin ULA-radion RDS. FIC:n kautta voidaan lähettää mm. hätätiedotuksia. b) Ohjelman lisäpalvelut mahdollistavat mm. sen, että kuuntelija pystyy itse esimerkiksi säätämään äänen dynamiikan haluamakseen. Hän voi näytöstä lukea myös esimerkiksi soivan musiikkikappaleen esittäjän tai muuta vastaavaa tietoa, jota PAD:iin syötetään. c) Itsenäiset datapalvelut voivat lähettää mm. sääkartoja, menovinkkejä, opetusaineistoja.

⁸⁴ Järvinen 2001.

Lisäksi DAB-systeemiin kuuluvat myös interaktiiviset palvelut, jolloin käytetään HTML-sivuja ja web-linkkejä. Näitä voidaan käyttää, jos vastaanotin on kytketty internetiin. Myös still-kuvan mahdollisuus oli esillä DAB-radion alkuaikoina. Tämä mahdollisuus on jäänyt taka-alalle uudemmissa kaavailuissa. Valmistajat ilmoittivat, että neljän tuuman kuvanäyttö nostaisi vastaanottimen entuudestaan kalliista hintaa huomattavasti: ”Siinä voi lähettää tekstiä ja kuvaa ja jos se tulis jollekin isolle pinnalle niin vaikka mitä, mutta se on vastaanottimesta kiinni.” (H1)

DVB-jakelu. DVB eli *Digital Video Broadcasting* on digitaalinen televisio ja sen jakelujärjestelmä. Yleisesti DVB tunnetaan paremmin nimellä digi-TV. Suomessa se rakennetaan maanpäällisenä versiona ja sen lyhenne on DVB-T. Satelliitin kautta tapahtuva jakelu on puolestaan DVB-S ja kaapelijakeluna se on DVB-C.

Analogisen signaalin vaihtaminen digitaaliseen säästää lähetystaajuuksia televisiossa samalla tavalla kuin radiossa. Näin televisiokanavien määrä voi moninkertaistua. Suomessa on päätetty toteuttaa yhteinen kansallinen pääsivu, jossa on elektroninen ohjelmapopas, joka tarjoaa tietoa mm. ohjelmatarjonnasta. Lisäksi saataville tulee parannettu versio tekstitelevisiosta ja ohjelmiin liittyvää synkronoitua lisämateriaalia. DVB:hen ollaan myös kehittämässä paluukanavaa. Se mahdollistaisi mm. sähköpostin, internetin ja ostokset sekä muita vuorovaikutteisia sovellutuksia.⁸⁵

Liikkuvan kuvan ja äänen lisäksi voidaan kanavassa välittää myös dataa: tekstiä, kuvia ja multimediaa. Digi-TV mahdollistaa laajakangaselokuvien katselun; kuvan suhde on nykyisen 4:3:n sijasta 16:9. Stereoäänen lisäksi kanavassa voidaan lähettää selostusääntä useammalla kielellä. Tilaäänen eli *surround soundin* lähettäminen on myös mahdollista. DVB:n ympärille voi kerätä oman ns. kodin multimediakeskuksen. Se vaatii 5.1 äänikanavaisen vahvistimen, jossa 0.1 on matala bassokanava.

9.2.2000 ilmestynyt Tekniikan Maailma määrittelee DVB:n tekniikan DAB-tekniikkaa kehittyneemmäksi:

Yksi DVB-multipleksi kykenee siirtämään monikymmenkertaisesti enemmän dataa kuin DAB-kanavanippu. Ja toisin kuin DAB:ssa, jonka säästökoodausmenetelmä jäädytettiin liian aikaisin, DVB:n koodauksessa on huomioitu kehitysmahdollisuus ja päivitettävyyys. Digitaalisen jakelun voisi kätevästi hoitaa joka tapauksessa rakennettavaa DVB-verkkoa käyttäen, eikä erillistä DAB-verkkoa

⁸⁵ Piispanen 1998, 7.

*tarvittaisi lainkaan. DVB-verkko mahdollistaisi myös monikanavaisen äänen välittämisen jopa CD:tä parempilaatuisena.*⁸⁶

Yleisradion DAB-tekniikan asiantuntija sanoo, että radiolle on luvattu mahdollisuus päästä mukaan DVB:n kautta tapahtuvaan jakeluun. Hän sanoo kuitenkin epäilevänsä riittääkö DVB:ssä kapasiteettia radiovälityksille. Jos tämän toteutuisi, niin DVB muodostaisi kodin tasokkaan katselu- ja kuuntelupaikan. DAB puolestaan hoitaisi liikkuvaa vastaanottoa ja esimerkiksi keittiössä tapahtuvan vastaanoton. Myös DVB-vastaanotosta voi tehdä liikkuvan, mutta se kuluttaisi liian paljon taajuuskaistaa.(H1) Suomessakin on kuitenkin tehty demonstraatioita liikkuvalla digitaalitelevisiolla.

Muut jakelukanavat. Euroopan yleisradiounionin eli EBU:n DAB-asiantuntija F. Kozamernik arvelee, että radio voi selviytyä muutoksessa pitkällä aikavälillä ainoastaan itsenäisenä mediana. Radio tulisi hänen mukaansa luultavasti marginalisoitumaan multi-mediaympäristössä. Myös analogiseksi jääminen on hänen mukaansa uhka, koska radio jäisi kehityksestä jälkeen.⁸⁷ Tässä katsannossa vain DAB voi luoda puitteet radiotoiminnan kehittymiselle. Jos näin on, radiotoiminta on todella uhattuna. Vaihtoehtoja ovat jo mainitun DVB:n lisäksi mm. internet ja tulevaisuuden matkaviestimet.

Soneran Mobile Operationsin kehitysjohtaja Pekka Vartiainen arvelee, että tulevaisuuden matkaviestimet voivat toimia myös joukko- ja ryhmäviestiminä. Siinä olisi *on demand -toiminta* eli käyttäjä voi valita erilaisia sisältöjä. Vartiainen arvelee, että yksi todennäköinen kehityssuunta on reaaliaikaisuus. Maksut voisivat olla minimaalisia tai yhteys olisi kokonaan ilmainen, jos vastaanottajalle voisi lähettää myös mainoksia. Jos taas haluaa korkeatasoista ja reaaliaikaista materiaalia, maksu tulisi olemaan korkeampi, arvelee Vartiainen. Hän ei enää puhuisi radiosta neljännen polven matkapuhelimen yhteydessä: ” *Radio on, kuten CD, MP tai joku muu soitin, integroituna johonkin oman elämän hallinnan välineeseen, jossa on korkeatasoinen näyttö, sisäinen tai ulkoinen.*”⁸⁸

Soneran tutkimusjohtajan Veikko Haran mielestä internet ja matkapuhelin tulevat yhdistymään. Syntyy uusia teknologioita ja liiketoimintamallit muuttuvat. Hän arvelee, että ääntä ja kuvaa pystytään siirtämään matkapuhelinverkoissa vuosien 2002 ja 2003 paik-

⁸⁶ Weckström 2000, 32-34.

⁸⁷ Kozamernik 1999, 1.

⁸⁸ Vartiainen 2001.

keilla.⁸⁹ Todennäköistä on, että kuluu muutama vuosi lisää ennen kuin voidaan puhua merkittävästä laadusta tässä siirtomuodossa.

Internet on saamassa myös television ominaisuuksia. Sen kehittyminen laajakaistaiseksi ja ns. *striimaus (streaming)* tarjoavat tähän mahdollisuuden. Striimaus tarkoittaa vähit- täistä siirtotapaa, jolloin vastaanottaja voi seurata esitystä ohjelman näyttäessä samanai- kaisesti edellistä datapakettia ja siirtäessä vastaanottajan päätelaitteelle seuraavaa. Esi- tystä voi kelata eteen ja taakse kesken vastaanottamisen.⁹⁰ Alan ammattilehtien, kuten *Visio-lehden*, artikkeleista voi päätellä, että siirtotekniikat etenevät monella rintamalla.

Suurien käyttäjämäärien ”ankkuroituminen” yhtä aikaa saman nettiradion tai –television lähetykseen voi olla ongelmallista. Yhtäaikainen käyttö hidastaa yhteyksiä, kun jokaisen käyttäjän tietokone käy erikseen lataamassa datan verkon ylitse. Uusmediaryityksen tutkijan mukaan tekniikka on tältä osin kehittymässä. Lähetykset voidaan toimittaa paikal- lisiin jakelukoneisiin, joista se monistetaan vastaanottajille. Tulevaisuudessa lähetyk- set voidaan myös hoitaa *multicastina*, jolloin kaikki saavat signaalin yhtä aikaa eikä erillistä striimausta tarvita. Kuvanlaatu on myös verkkoyhteyksissä kehittymässä; teknisesti voi- daan päästä televisiokuvan laatuun tai jopa siitä ohikin. Näyttää siis siltä, että verkon kautta välittyvän kuvallisen joukkoviestinnän esteet ovat poistumassa.

Radiolähetyksiä voidaan tarjota internetissä kahdella tavalla: suorina lähetyksinä, käyt- täen tähän tarkoitukseen tehtyjä *live streamia* tuottavia koodausohjelmia, tai *on demand -ääninä*, jolloin koodatut äänitiedostot ovat kuuntelijan käytettävissä ajasta riippumat- ta.⁹¹ Äänitiedostoja hyödyntää mm. Nettiradio Mikaeli, josta myöhemmin tarkemmin. Pelkästään internetissä levittäytyviä radioita on maailmassa jo tuhansia. Myös monet broadcast–radiot käyttävät internetiä toisena jakelutienä. Näin toimii mm. Radio Peili, josta myös myöhemmin tarkemmin. Eräässä mielessä ympyrä on sulkeutunut. Kun aikanaan AM-radio kuului hyvin laajalla alueella, nyt ollaan palaamassa takaisin tähän mahdollisuuteen. Internet on sisältöjen jakelun osalta eräässä mielessä demokraattinen väline; se voi suuntautua myös periferiasta keskuksiin. Radio- ja televisiotoiminta on sen sijaan keskittynyt keskuksiin.

⁸⁹ Hara 2001.

⁹⁰ Hintikka 2000, 40.

⁹¹ Tuisku 1999, 3-4.

Myös satelliitit ovat kehittymässä vauhdilla. Yhdysvalloissa suunnitteilla olevat satelliitit tuovat laajakaistayhteydet kaikkien ulottuville. Ne nostavat siirtonopeuden huimaksi, kun maaverkkojen tekniset pulmat ja viat vähenevät.⁹² Mannertenvälinen liikenne näyttäisi kasvavan ja nopeutuvan. Tämä merkinnee sisältöjen entistä parempaa saatavuutta.

4.3 Tuotanto ja vastaanotto

Perinteisen radion ja television tuotanto- ja lähetystekniikat ovat niiden jakelutekniikkaa paljon pitemmällä. Ääni- ja videonauhoihin perustuva koostaminen ja lähettäminen ovat jäämässä taka-alalle. Tietokonepohjainen tekniikka mahdollistaa mediakonvergenssin ohjelmatuotannossa. Analogiset tuotantolaitteet olivat erillisiä (toisistaan irrallaan olevia) kokonaisuuksia filmin ja ääninauhan aikakaudella. Tietokone toimii sitä vastoin yhtenä yksikkönä; siinä kaikkia elementtejä voidaan käsitellä samalla kertaa. Se tarjoaa lisää materiaalin käsittelymahdollisuuksia ja mahdollistaa esimerkiksi moniäänisyyden. Massiiviset tuotantosysteemit monipuolistuvat, halpenevat ja kutistuvat pienemmiksi, mikä tarjoaa tuotannossa mahdollisuuden laajamittaiseen konvergenssiin.

Vastaanotinpuoolella on myös menossa suuri muutos. Tarjolle tulee uusia vaihtoehtoja, joista kuluttajat valitsevat omien kriteeriensä mukaisesti. Milloinkaan aikaisemmin ei markkinoille ole tullut yhtä nopeasti erilaisia vaihtoehtoja. Kuluttajat ratkaisevat, mitkä laitekannat jäävät elämään. DAB-radion vaikeudet johtuvat nimenomaan vastaanottimien heikosta menekistä. Kuluttajien reaktiot vaikuttavat näin laitekannan kautta myös mediakonvergenssin kehitykseen. Oma osansa on tietysti myös päättäjillä, jotka tekevät toimilupapäätöksiä, sekä ohjelmatuotteita tarjoavien ihmisten innovatiivisuudella.

DAB-vastaanottimia on saatavilla perinteisinä laadukkaina kotivastaanottimina ja autovastaanottimina. PC:hen on olemassa lisäkortteja, jotka mahdollistavat vastaanoton ja PC:n yhteyteen sijoitettava vastaanotinkin on kehitteillä. Tietokone tarjoaa suurikokoi-

⁹² Jokinen 2000, 45.

sen kuvaruudun verrattuna varsinaisen vastaanottimen pieneen näyttöruutuun. DAB:n ja matkapuhelimen integraatiota suunnitellaan myös. (H1) Vastaanotinpuolella DAB on menossa multimedian suuntaan; tietokonevastaanotto tarjoaa myös muun tietokoneympäristön käyttöön. DAB-lähete on laadukasta liikkuvassa vastaanotossa, ja DVB:n monet mahdollisuudet sekä hyvä kuvan laatu ja tilääni yms. muodostavat yhden jaon; laadukas ääni liikkeessä (DAB) ja vielä laadukkaampi kokonaisuus kotivastaanotossa (DVB).

Digi-TV:n toteutus voi olla hyvin paljon nykyisen analogisen television kaltainen. Saku Tuominen on maineikkaan televisiotuotantoyhtiö Broadcasters Oy:n toinen perustaja. Hän arvelee, että digi-TV:stä tulee aivan uudenlainen media; jonkinlainen television ja internetin hybridi, jossa ohjelmaideat rakentuvat aivan uudelle ajattelulle.⁹³

Television, radion, matkapuhelimen ja internetin rajat ovat hämärtyneissä niin vastaanotossa kuin tuotannossakin. Nopeuksien kasvun myötä laajakaistaisen liikkuvan kuvan siirto tulee onnistumaan perinteisen radiotien lisäksi verkoissa. Näin tietokoneesta kehityy myös vastaanotin. Television ja internetin fuusio on yksi laitevisio. Sen ominaisuuksista on esitetty arvioita jo pitkään. Uusmedia-alan yrityksen tutkija toteaa, että laitteet ovat huonoja vertailukohtia. Katselulaitteita tulee tulevaisuudessa tarjolle yhä enemmän ja niiden kirjo monipuolistuu, mutta kaikki toiminnot eivät sula yhteen laitteeseen. Olisi parempi puhua televisiomaisesta ja nettimäisestä käytöstavasta.⁹⁴

Soneran Mobile Operationsin kehitysjohtaja uskoo laitteiden yhdistymisen olevan lähitulevaisuutta: ” Uskon kannettavan radion, tietokoneen ja kännykän olevan hyvin pian yhdistetty laite, jo ennen neljättä sukupolvea ”⁹⁵ Nokian Matkapuhelin Oy:n tiedottaja Karoliina Lehmusvirta kertoo, että multimedia tulee olemaan matkaviestimien lähivuosien kehityssuunta. Digitaalinen konvergenssi on tulevaisuudessa kehittyvä alue; esimerkiksi multimediamiesteissä käytetään tekstejä ja kuvia rinnakkain. Liikkuva kuva ja ääni ovat tulevaisuudessa kehittämisen kohteena. Jo tällä hetkellä on matkaviestimissä mahdollisuus välittää värillistä kuvaa.

⁹³ Saari 2000, 12.

⁹⁴ Järvinen 2001.

⁹⁵ Vartiainen 2001.

Myös striimaus tulee kehittymään; Nokialla on yhteistyösopimus alaan erikoistuneen yhtiön kanssa. Myös matkaviestimien pieni kuvaruutu tulee kehittymään suuremmaksi. Tiedottaja arvelee myös, että toimintoja yhdistyy samaan kannettavaan laitteeseen; siinä voi olla myös radio yhtenä muiden palveluiden kanssa.⁹⁶

Uusmediaryityksen tutkija ei näe matkaviestimien kuvaa kovin merkittävänä tulevaisuuden joukkoviestinnässä: *”Vaikea kuvitella, mitä ihmiset haluaisivat niistä katsoa, kun joka puolella törmää suurikokoisiin kuvaruutuihin”*.⁹⁷

Laitteiden yhdistymiskehityksen ohessa etenee myös median divergenssi eli palveluiden ja käyttöliittymien erilaistuminen. Se muokkaa sisältötuotantoa; samoja tuotteita täytyy versioda eri vastaanottolaitteille. Näköpiirissä on sisältötuotannon määrällinen kasvu, ja samat sisällöt menevät eri laitteille.⁹⁸ Saman sisällön jakaminen eri välineille työllistää ihmisiä, jotka hallitsevat sisällön sen muodon kautta. Kyse on sisällön muovaamisesta eri välineille sopiviksi tuotteiksi. Myös maanpäällisten radio- ja televisiokanavien määrän lisääntyminen tarjoaa runsaasti tilaa uusille sisällöille. Näköpiirissä on myös sisältöjen tekninen monipuolistuminen. Koko ajan kehittyvät tietokonegrafiikka sekä kuva- ja äänimanipulaatio tuovat todenkaltaisen kuvan ja äänen rinnalle epärealistisen maailman.

Lopuksi tiivistyksenä tämän luvun keskeisimpiä asioita. Digitaalitekniikan säästeliäästä siirtotekniikat tarjoavat mahdollisuuden lisätä yhteyksiä ja lähetyiskanavia, mikä puolestaan lisää sisältötuotantoa. Kehittyvä tekniikka parantaa myös tuotteen teknistä laatua ja tarjoaa mahdollisuuden kuvan ja äänen manipulointiin. Siirtotekniikat kehittyvät nopeasti ja broadcasting saa varteenotettavan haastajan internetistä ja tulevaisuuden matkapuhelintekniikasta. DAB- ja DVB-jakelussa on piirteitä uudesta mediasta, mutta ne täyttävät kuitenkin ensi sijassa perinteisen median ominaisuudet.

DAB-vastaanotin on myös lyhyt askel kohti mediakonvergenssia; sen tekstinäyttö on teknisesti pitkälle kehittynyt ja mahdollistaa monia palveluja, mutta sen käyttö voi jäädä vähäiseksi. Still-kuvan mahdollisuutta siinä ei todennäköisesti tule olemaan. DAB:n tietokonevastaanotossa täytyy eritellä kolme asiaa. Yksi tapa käyttää tietokonetta tulevai-

⁹⁶ Lehmusvirta 2001.

⁹⁷ Järvinen 2001.

⁹⁸ Hara 2001.

suudessa voi olla PAD-informaation katsominen kuvaruudulta. Merkittävä käytötapa on internetversion tekeminen DAB-lähetyksestä, mikä on jo pitempi harppaus kohti mediakonvergenssia. Kolmanneksi tietokoneella voi tietysti kuuntelun ohessa tehdä myös jotain muuta. Muu työskentely tietokoneella mahdollistaa nopean pääsyn internetversioon tai näyttöruudun tietoihin. Se mahdollistaa myös nopean pääsyn lähetyksessä esiintuvien asioiden taustoihin ja kontaktin ottamisen toimitukseen sähköpostin avulla. Tietokonevastaanotto mahdollistaa vastaanottajan tiiviimmän yhteyden käsiteltäviin asioihin ja esiintyviin henkilöihin.

DAB-vastaanottimella ei tekstien välittäjänä todennäköisesti ole kovin suurta merkitystä. Autokuuntelussa tekstien katselu on kyseenalaista liikenneturvallisuuden kannalta ja kotivastaanotossa on tarjolla em. vaihtoehdot, joissa näyttö on suurikokoisempi.

Jos DVB:ssä tullaan välittämään televisio-ohjelmien ohessa myös radiolähetyksiä, taiteellisessa mielessä kyse on ihanteellisesta tilanteesta. Tilaääni ja suurikokoinen kuvaruutu mahdollistavat uusien kuva- ja äänikerronnan muotojen kehittymisen. Toisaalta kuva voi olla kokonaan pois päältä, jolloin on kyse ainoastaan tasokkaasta kuuntelupisteestä. Yhtenä vaihtoehtona kuvaruutu voisi tarjota samoja tietoja kuin DAB-radion näyttöruudulla, tai ohjelmalla voisi olla vaikka oma logo. Myös televisioon kehitteillä oleva internetyhteys mahdollistaa taustojen haun ja kontaktin ottamisen toimitukseen.

Liikkuva vastaanotto voi tapahtua, joko DAB-radiolla tai matkaviestimellä, jossa radio on yhtenä palveluna muiden mukana. DAB tarjoaa, ainakin muutaman vuoden ajan, paremman äänenlaadun. Matkaviestimien tekninen kehitys ja kasvava kuvaruutu mahdollistavat multimediatyypiset palvelut ja ohjelmatuotteet. Kuvaruudun koko kuitenkin rajoittanee kuvallista viestintää. Multimediympäristö tarjoaa teknisesti hyvän ympäristön äänelliselle ilmaisulle. Aivan kuten DVB:ssä, siinä on myös mahdollistuu uusien kuva- ja äänikerronnan muotojen syntyminen.

Otan nämä tekniset kehityslinjat tarkasteluun, kun myöhemmin käsittelen sisältötuotannon uusia mahdollisuuksia mediakonvergenssin näkökulmasta.

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet

Päätutkimusongelma on tiivistä määriteltynä se, millaisia uusia muotoja tulevaisuuden radiofoninen ilmaisu voi saada. Peräänkuulutan sitä, miten uusien teknisten mahdollisuuksien tarjoamat elementit ja koko kehittyvä tekninen toimintastruktuuri muuttavat ilmaisua. Kyse on tekijöiden näkökulmasta. Se on ohjelmatuotteisiin vaikuttavien ihmisten ja toimintaympäristön muutosta jollain tavoin havainnoivien ihmisten näkökulma.

Tutkimusongelmien pohdinta pohjautuu aikaisempaan yritykseeni, joka päättyi umpikujaan. Yritin tehdä tutkielmani DAB-radion lisäelementtien vaikutuksesta ilmaisuun. Rakensin tuolloin lähtökohdat pelkästään teknisen sovellutuksen varaan. Totesin kuitenkin, että pelkän teknisen lähtökohdan valitseminen ilmaisullisen tutkimuksen pohjaksi ei ole hyvä ratkaisu. Tekninen kehitys etenee nopeasti ja sovellutukset vanhenevat. Halusin tuottaa jotain pysyvämpää. Takana on siis parin vuoden pohdintavaihe. Olen käyttänyt aikaa näkökulman miettimiseen ja teoreettisen taustan keräämiseen. Viljanen tähdentää, että ongelmanasettelulle on luotava vankka teoreettinen tausta. Jos ongelmanasettelu on tuu, se näkyy lopullisessa kokonaisuudessa.⁹⁹

Tässä tutkielmassa lähtökohtana on ilmaisu. Tekninen tarkastelukulma on puolestaan ikään kuin kehys, jonka läpi ilmaisun tulevaisuutta arvioidaan. Eräänlainen pohjanäkemys tässä tutkielmassa on äänellinen lähtökohta, jonka kerrontaa vasten muita elementtejä peilataan. Toinen mahdollisuus olisi tarkastella elementtien muodostamaa media-konvergenssia yleisesti kokonaisuutena, mutta tarkastelun ”ankkuroiminen” tiettyyn elementtiin antaa pohdinnalle jatkuvuutta ja näkökulman. Päädyin äänen näkökulman valitsemiseen, koska kuvan näkökulmasta asiaa on jo pohdittu ja erilaisia tuotoksia (elokuvat, TV-ohjelmat, multimEDIATEOKSET yms.) on tehty. Näissä ääni on ollut kuvakerron-

⁹⁹ Viljanen 1986, 46.

taa tukevassa roolissa. Toinen keskeinen lähtökohta on vastaanottotilanteen pohdinta. Visuaalisten elementtien suhteuttaminen perinteiseen radiokuuntelutilanteeseen on risti-riitainen ja mielenkiintoinen asia.

5.2 Tutkimusongelmat

Tutkimusongelmat muotoutuivat lopulliseen muotoonsa haastattelujen aikana. Liitteessä 2 on esitettyä haastattelujen aikana käytössäni ollut muistilista. Tutkimusongelmat kehittyivät kyseisen listan sekä haastattelujen ja teorian pohjalta.

TEKNISEN KEHITYKSEN MERKITYS SISÄLTÖIHIN

Äänen erillisyyttä vähenee. Sen ohessa on mahdollista lähettää visuaalisia viestejä RDS-näytöllä, DAB-radion näyttöruudulla, matkaviestimien näyttöruudulla, television kuvaruudulla ja tietokoneen kuvaruudulla. Miten äänen oheen tulleita visuaalisia mahdollisuuksia voidaan hyödyntää kerronnassa ja ohjelmatyössä ja miten ne vaikuttavat äänikerrontaan?

VAIKUTUKSET PERINTEISEN RADION KERRONTAAN JA OHJELMATYÖHÖN

Mitä uutta tekninen kehitys voi tarjota perinteisen analogisen radion kerrontaan ja ohjelmatyöhön ?

VAIKUTUKSET DAB-RADION KERRONTAAN JA OHJELMATYÖHÖN

Mitä uutta tekninen kehitys voi tarjota DAB-radion kerrontaan ja ohjelmatyöhön? Mikä merkitys PAD-informaatiolla on kerronnassa? Mikä merkitys DAB-radion paremmalla äänenlaadulla on?

RADIO ON DEMAND-TYYPPISEN NETTIRADION TEKEMINEN KERRONNAN JA OHJELMATYÖN NÄKÖKULMASTA

Millaisia muotoja radio on demand-juttu voi saada? Visuaalisuuden merkitys äänitallenteiden ympäristönä? Äänen, kuvan ja tekstin yhteiskerronta? Tietokoneen ruudulla olevan visuaalisen ilmeen ja ajassa etenevän äänen yhteiskerronta? Liikkuvan kuvan mahdollisuudet radio on demand-jutussa?

KERRONNALLISIA VISIOITA TULEVAISUUDEN ÄÄNELLISESTÄ MEDIAYMPÄRISTÖSTÄ

Voiko syntyä uusi välinekieli, joka on multimediaa, mutta jossa äänellisellä kerronnalla on keskeinen asema? Millaisia olisivat sen perusominaisuudet?

VASTAANOTTOTILANNE

Visuaalisen lisäinformaation vaikutus radion vastaanottotilanteeseen? Visuaalisen lisäinformaation vaikutus muihin vastaanottotapoihin? Miten voidaan arvioida lukemista ja kuvan katselua kuuntelun ohessa?

TEKOPROSESSI

Millaisia konkreettisia radiosanomaa selventäviä mahdollisuuksia visuaalisen informaation lisääminen voi tarjota? Miten voidaan arvioida tekstin ja kuvan tekemistä äänityöprosessin yhteydessä? Miten työskentelyprosessi ja toimenkuvat muuttuisivat tässä tilanteessa?

5.3 Kvalitatiivinen lähestymistapa sekä tutkimusmenetelmän valinta

Tutkimusote on kvalitatiivinen; sille on tyypillistä analyysin käyttö. Tutkijan pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seikkoja, siksi lähtökohtana ei ole teorian tai hypoteesin testaaminen vaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Kvalitatiiviseen tutkimukseen kuuluu myös laadullisten metodien käyttö tutkimusaineiston hankinnassa. Laadullisia metodeja ovat mm. teemahaastattelu, osallistuva havainnointi ja ryhmähaastattelu. Tutkimussuunnitelman muotoutuminen tutkimuksen edetessä kuuluu kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisiin piirteisiin.¹⁰⁰ Tässä tutkimuksessa se on muotoutunut parin vuoden kuluessa.

Aineiston keräämisen metodina oli teemahaastattelu. Se sopii hyvin tämän tutkimuksen menetelmäksi, koska lähtökohtana on halu tietää, miten haastateltavat hahmottavat radioilmaisun tulevaisuutta. Tutkimussuunnitelma on myös muotoutunut työn edetessä kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisellä tavalla. Haastatteluaineiston tarkempi käsittely muotoutui vasta haastatteluvaiheen jälkeen. Tutkimuskysymykset hahmottuivat jo ennen haastattelujen aloittamista. Haastateltavien erilainen tausta pakotti kuitenkin muuttamaan suhtautumista. Yritin etsiä samoihin kysymyksiin vastauksia eri henkilöiltä erilaisilla kysymyksenasetteluilla. Tämäkään ei onnistunut, joten alkuperäiset tutkimuskysymykset muotoutuivat osittain uudella tavalla. Osa jäi kokonaan pois ja tilalle tuli uusia, jotka muodostuivat ensimmäisten keskustelujen jälkeen.

Haastatteluista saamani tieto oli syvällistä, mutta yllättävää oli, että toisaalta se jäi suhteellisen kapeaksi. Tämä johtui lähinnä siitä, että tutkimuskenttä oli hyvin laaja; se ulottui tekniikasta ohjelmallisiin keinoihin. Muutama haastattelu nousi muita tärkeämmiksi, koska näillä haastateltavilla on laajempi tausta ja he ovat perehtyneet kyseiseen aiheeseen jo aikaisemmin.

Kvalitatiivisella tutkimuksella ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvaamaan jotain tapahtumaa. Siinä pyritään antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta tutkittavasta ilmiöstä ja ymmärtämään tiettyä toimintaa.¹⁰¹ Tässä tutkimuksessa on kyse aivan uuden

¹⁰⁰ Hirsjärvi ym. 1997, 165.

¹⁰¹ Eskola & Suoranta 1998, 61.

ilmiön kartoittamisesta. Mielenkiintoista asiassa on se, että äänellinen näkökulma media-konvergenssiin on ilmiönä jopa joillekin perinteisen radion ihmisille suhteellisen uusi ajatus.

Laadullisen tutkimuksen analyysillä pyritään aineiston tiivistämiseen kadottamatta silti sen sisältämää informaatiota. Analyysillä pyritään päinvastoin informaatioarvon kasvattamiseen luomalla hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä.¹⁰² Informaatioarvoa voi kasvattaa havainnoimalla materiaalia. Se voi tarjota syvempiä tietokerroksia, jotka kätkeytyvät esimerkiksi puhetapaan.

Laadullisen tutkimuksen ongelmallisin vaihe on tulkintojen tekeminen; siihen ei oikeastaan ole olemassa minkäänlaisia muodollisia ohjeita. Tutkijan ei välttämättä tarvitse kiinnittää aina huomiotaan pelkästään vain havaittavissa olevaan todellisuuteen. Myös mahdolliset maailmat kiinnostavat; tieteellinen kuvittelu mahdollistaa sellaistenkin asioiden tutkimuksen, jotka eivät ole käsillä juuri tässä ja nyt.¹⁰³ Tämä tutkimus on juuri kerronnan mahdollisuuksia luotaava. Näin on aina kun yritetään hahmottaa tulevaisuuteen liittyvää ilmiötä. Tämän tyyppisissä tutkimuksissa todellisuus heijastuu aina tästä päivästä.

Pyrkimyksenä tässä tutkimuksena on löytää äänestä ja visuaalisista elementeistä niiden perusominaisuuksia. Ihminen havainnoi näitä elementtejä tietyllä tavalla ja tätä asiaa voidaan hyödyntää ohjelmien tekemisessä. Tekijöiden arviot antavat puolestaan näkemymiä siihen, mikä on järkevää ja millainen kehitys on toivottavaa. Kolmanneksi tekni- sen struktuurin muutosta voi tutkia erilaisten arvioiden pohjalta. Tutkijan oma panos on tärkeä; ilman sitä kaikki nämä osaset jäävät vain kuvailuksi. Tutkijalla on käytössään koko tietoa; se saattaa paljastaa hyvinkin selviä asioita. Toisaalta tutkijan on hyvä testata myös yksinkertaisia havaintoja; niihinkin voi löytyä yllättäviä näkökulmia.

Tässä tutkimuksessa avautuu kaksi tiedon väylää. Ensinnäkin puhdas faktatieto asioista. Sitä on tullut etupäässä kirjallisuudesta ja myös haastateltavilta. Toiseksi haastateltavien

¹⁰² Eskola & Suoranta 1998, 138.

¹⁰³ Eskola & Suoranta 1998, 147.

suhtautuminen asioihin tuottaa myös tietoa; asenteiden tarkkailu on myös tärkeää. Luonnollisesti on selvää, että näkemyksiin vaikuttaa se, mitä on elämänsä aikana tehnyt ja mikä on suhde tutkittavaan aiheeseen. Ne ovat vaikuttamassa taustalla. Nämä täytyy tutkijan pystyä havaitsemaan. Raportoinnissa pyrin kertomaan henkilön taustan ja aseman, jotta lukija saisi laajemman käsityksen taustatekijöistä.

Tapauksien määrä voi laadullisessa tutkimuksessa olla pieni, mutta ne pyritään analysoidaan mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston tieteellisyyden kriteeri ei näin ollen olekaan sen määrä vaan laatu, käsitteellistämisen kattavuus.¹⁰⁴ Olen tietoisesti pyrkinyt harkinnanvaraiseen otantaan. Teoreettisen taustan tuntemus osaltaan ohjasi aineiston ja haastateltavien hankintaa. Tunsin yli puolet haastateltavista etukäteen. He edustavat suhteellisen laajaa näkemysten kirjoa jo taustansakin vuoksi. Haastateltavien ytimen muodostavat ne ihmiset, joilla on kokemusta tutkittavasta alueesta sekä perinteisestä radiotyöstä. Lehtikuvaaja ja tekniikan asiantuntija tuovat erilaisen, täydentävän näkökulman.

Pertti Alasuutari vertaa kvalitatiivista aineistoa palaan tutkittavaa maailmaa. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että siinä ongelmaa käännellään ja katsellaan monelta kantilta ja problematisoidaan jokaista selvääkin näkökulmaa. Laadulliselle tutkimukselle onkin luonteenomaista kerätä aineistoa, joka tekee mahdollisimman monenlaisen tarkastelun mahdolliseksi. Ominaista kvalitatiiviselle aineistolle on sen ilmaisullinen rikkaus, monitasoisuus ja kompleksisuus. Vaikka kvalitatiivinen aineisto on pikemminkin pala tutkittavaa maailmaa kuin vain joukko sitä koskevia mittaustuloksia, tämä ei tarkoita, että voisimme yksinkertaisesti tutkia kyseistä palaa mittaamalla sen ulottuvuuksia ja saada siten selville, millainen tuo tutkittava maailma on. Palan tutkiminen on tietysti tarpeen, mutta tarkkailun tuloksilla ei ole mitään virkaa niin kauan kuin emme tiedä, miltä kulmalta kyseinen pala on lohkaistu.¹⁰⁵ Täytyy tunnistaa tutkittava alue osaksi laajempaa kokonaisuutta ja suhteuttaa se siihen; asiat eivät ole irrallisia, vaan usein taustalla on laajoja yhteiskunnallisia ym. vaikuttimia.

¹⁰⁴ Eskola & Suoranta 1998, 18.

¹⁰⁵ Alasuutari 1999, 83-88.

Eskola ja Suoranta kirjoittavat laadullisen tutkimuksen hypoteesittomuudesta. Tutkijalla ei ole varmoja ennakko-olettamuksia tutkimuskohteesta ja tutkimustuloksista. Tietysti on otettava huomioon, että havaintomme ovat aina latautuneet aikaisemmilla kokemuksillamme. Niistä ei kuitenkaan muodosteta sellaisia asetelmia, jotka rajaisivat tutkimuksellisia toimenpiteitä. Pikemminkin laadullisessa analyysissä tutkijan pitäisi yllättyä ja oppia tutkimuksen kuluessa. Uuden oppiminen edellyttää, että tutkimuskohteesta muodostetut ennakko-oletukset tiedostetaan ja näin ne otetaan huomioon tutkimuksen esioletuksina. Näin on mahdollista ja suotavaakin kehittää itselleen ns. työhypoteeseja, eräänlaisia arvauksia siitä, mitä analyysi voi tuoda tullessaan. Tavoitteena ei ole hypoteesin todistaminen, vaan hypoteesin keksiminen.¹⁰⁶

Fenomenografisen tutkimuksen perustana on tietty käsitys ilmiöiden ja ajattelun suhteesta sekä tiedonmuodostuksen ehdoista. Ilmiötä tai ongelmaa ei ole olemassa ilman ihmisen ajattelua. Tässä tutkimustyyppissä kiinnostuksen kohteena ovat ne sisällöllisesti erilaiset tavat, joilla ihmiset käsittävät ympärillä olevaa maailmaa. Ilmiö on ihmisen sisäisestä tai ulkoisesta maailmasta saama kokemus, josta hän aktiivisesti rakentaa käsityksen.¹⁰⁷ Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteina ovat tekijöiden käsitykset uudesta mediailmiöstä.

5.3.1 Teemahaastattelu

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Teemahaastattelussa aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka ja valmis muoto sekä niiden järjestys syntyvät vasta haastattelutilanteessa. On kuitenkin huolehdittava siitä, että kaikki teemat tulevat haastattelussa käydyiksi läpi.¹⁰⁸ Käytännössä usein vasta haastattelujen kuuntelutilanteessa huomaa asioita, jotka kaipaavat tarkennuksia. Niin kävi tässäkin tutkimuksessa, vaikka olen kokenut radiohaastattelija. Jälkikäteen voi pyytää tarkennuksia sähköpostikyselynä; tällöin niistä jää kirjallinen ja tarkka dokumentti. Vastauksen antaja joutuu syvällisemmin

¹⁰⁶ Eskola & Suoranta 1998, 19-20.

¹⁰⁷ Ahonen 1995, 116.

¹⁰⁸ Hirsjärvi ym. 1997, 204-205.

pohtimaan kirjoittamansa viestin sisältöä; vapaassa puheessa teksti soljuu vapaampana ja vähemmän mietittynä. Haastattelussa saavuttaa hyvän tuloksen, kun keskittyy erityisen tarkasti kuuntelemiseen. Hyvä etukäteisvalmistelu auttaa, vaikka teemahaastattelussa ei olekaan valmiita kysymyksiä. On myös tärkeää luoda vapaa ilmapiiri

Onnistunutta teemahaastattelua voi verrata radiohaastatteluun; se antaa myös vastaajalle mahdollisuuden puhua vapaamuotoisesti. Näin vastaukset tulevat luontevina, mutta kokonaisuus on kuitenkin hyvin jäsenettyä. Vapaana muodollisuudesta ihminen ilmaisee niitä ajatuksia, jotka ovat hänen todellista ajatteluaan lähellä. Radiohaastattelussa valmiit kysymykset jäykistävät myös vastaajan samankaltaiseen muodollisuuteen.

Teemahaastattelu sopii käytettäväksi silloin, kun kyse on huonosti tiedostetuista tutkimusaiheista.¹⁰⁹ Tämän tutkimuksen aihepiiri on huonosti tiedostettu; teksti ja kuva äänen oheisinformaationa eivät ole yleisesti tunnettu asia. Tarkka kysymysjärjestys ja kysymysten muoto ei olisi jättänyt varaa ilmiön ihmettelylle ja ajatusten hakemiselle.

Hyvien kysymysten tulee olla neutraaleja, yksinkertaisia ja selviä. Ainoastaan *kyllä* tai *ei* vastaukset sallivat kysymykset eivät edesauta syvälliseen keskusteluun pääsemisessä, vaan tekevät haastattelusta kyselytilanteen.¹¹⁰ Väärin ymmärtämissä tapahtuu haastattelutilanteessa helposti. Ne voivat tuoda jännitystä tilanteeseen ja tiedonhankinta vaikeutuu. Vapautunut tunnelma kestää paremmin erilaisia häiriöitä. Huumori sopii mielestäni haastattelutilanteeseen.

5.3.2 Haastattelujen tekeminen

Haastattelut on tehty joulukuussa vuonna 2000 ja tammikuussa vuonna 2001. Haastattelupaikkakunnat olivat Kemi, Oulu, Helsinki ja Mikkeli. Kaikki haastattelut tehtiin haastateltavien työpäivän aikana. Lähtökohtana oli, että he varaavat haastatteluun riittävästi

¹⁰⁹ Hirsjärvi & Hurme 1991, 35.

¹¹⁰ Patton 1990, 298-305.

aikaa. Sen vuoksi otin heihin yhteyttä jo noin kuukausi aikaisemmin, jolloin tapaamisia ei tarvinnut sijoittaa työtehtävien väliin, vaan tapaamiset voitiin sijoittaa päiviille, joille ei ollut heidän kalentereissaan varauksia. Yhdessäkään haastattelussa haastateltavalla ei ollut kiirettä muualle; päinvastoin aikaa jopa jäi. Varsinaisen haastattelutuokion jälkeen nauhuri käynnistettiin muutamassa tapauksessa uudelleen, koska jälkipuheissa nousi esiin tärkeitä asioita. Haastattelun tukena oli teemoihin jaettu haastattelun runko (liite2).

5.3.3 Analyysivaihe

Laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta, havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Käytännössä nämä kaksi vaihetta nivoutuvat aina toisiinsa. Havaintojen pelkistämisestä voidaan erottaa kaksi osaa. Ensinnäkin aineiston tarkastelu tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Näin aineistomassa pelkistyy hieman hallittavammaksi määräksi erilaisia raakahavaintoja. Pelkistämisen toisen vaiheen ideana on edelleen karsia havaintomäärää havaintoja yhdistelemällä. Laadullisen analyysin toista vaihetta eli arvoituksen ratkaisemista voidaan kutsua myös tulosten tulkinnaksi. Se merkitsee sitä, että tuotettujen havaintojen pohjalta tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Kun arvoituksen ratkaisemisen vaiheessa pelkistämällä tuotettuja havaintoja tulkitaan, viitataan muuhun tutkimukseen ja kirjallisuuteen. Empiiristä aineistoa tai raakahavaintoja ei tässä vaiheessa unohdeta, vaan niistä etsitään näkökulmia arvoituksen ratkaisemista varten.¹¹¹ Oli selvästi havaittavissa, että osa materiaalista oli rikasta tietojen suhteen. Vastaavasti saattoi havaita, että osa materiaalista jäi sisällön osalta köyhäksi.

Alunperin tarkoitukseni oli tehdä analyysi suoraan nauhoilta. Ajatuksena oli se, että kuunteluhavainto antaa vaikutelman esimerkiksi epäroinnista puhettavan perusteella, mikä ulottuvuus ei välity tekstin kautta suoraan, vaan se täytyy kirjoittaa ja lukea. Päädyin kuitenkin litterointiin, mutta merkitsin tekstiin kohdat, jotka on syytä myös kuunnella em. syyn vuoksi. Vastaavasti tein litterointivaiheessa raakakarsintaa niiltä osin kuin olin

¹¹¹ Alasuutari 1999, 38-47.

varma, etten tule materiaalia tarvitsemaan. Tämä oli helppoa, koska tuossa vaiheessa näkemykset olivat jo melko pitkällä ja esiin nostettavia teemojakin oli jo valittu. Litteroitu aineisto tuli pääpiirteittäin tutuksi jo kirjoitusvaiheessa. Tämän jälkeen luin tekstejä ja suoritin lisävalintaa. Tiivistin valintaa edelleen tekemällä merkintöjä tekstikohtiin, jotka jo siinä vaiheessa näyttivät nousevan olennaisiksi. Litteroitu materiaali on syytä lukea useampaan kertaan, jotta sitä pystyy pyörittämään myös ajatuksissaan. Tällöin puheet ja puhettavat tulevat tutuiksi ja hyvin analysoiduiksi. Silloin voi huomata erilaisia painotuksia sekä puhujan taustan merkityksen.

Sanatarkka litterointi osoittautui vaikeasti luettavaksi. Raportoinnissa päädyin linjaukseen, jossa tein kompromissin puhekielen ja kirjoituskielen välillä. Karsin myös sanoja, jotka vain hankaloittavat ymmärtämistä.

Litteroidun materiaalin pääjaottelu tapahtui muodostamalla pääteemoja, jotka nousivat luontevasti ja toistuvasti esiin haastattelumateriaalista. Esimerkiksi lähes kaikki haastateltavat ottivat kantaa kuvaruudun koon merkitykseen kerronnassa.

Eskola ja Suoranta¹¹² mainitsevat seuraavat analysointitavat: kvalitatiiviset analysointitavat, teemoittelu, tyypittely, sisällönerittely, diskursiivinen analyysi ja keskusteluanalyysi. Aineistooni parhaiten sopivaksi totesin teemoittelun, koska aineistosta on helppo nostaa tutkimusongelmia valaisevia teemoja. Tämä johtuu siitä, että teemoihin jakaminen on ollut koko tutkimuksen ajan selvästi mukana. Teemojen valinnassa on syytä miettiä teemojen merkitystä ja sopivuutta tutkimukselle; niiden tulisi myös yhdessä muodostaa kokonaisuuksia. Analyysivaiheessa tukeudun myös teoriaan, kuitenkin niin, että se ei ole hallitseva teemojen käsittelyssä.

¹¹² Eskola & Suoranta 1998, 161.

6. TULOKSET

Tässä luvussa esittelen tekijöiden näkemyksiä olemassa olevista radion konvergenssi-sovellutuksista sekä hahmotelmia tulevaisuudesta. Sen jälkeen on vuorossa tekijöiden näkemyksiä vastaanottotilanteesta sekä työskentelyprosessin muuttumisesta ja uusista mahdollisuuksista. Tuen näkemyksiä taustatiedoilla ja teorioilla.

6.1 Perinteinen radio ja konvergenssi

Tässä tutkimuksessa on useaan otteeseen viitattu perinteiseen radioon. Tässä yhteydessä *perinteinen* on laaja käsite; se pitää sisällään lähetysvirtaradiot ja dokumenttituotannon sekä paljon muuta. Yhteistä niille on se, että ne toimivat analogisen jakelutekniikan puitteissa. ULA-radion äänenlaatu on kohtuullinen, ja vastaanottimet ovat halpoja ja helposti kuljetettavia. Pelkkä ääni vapauttaa mielikuvituksen; se vapauttaa tekemään kuuntelun ohessa myös jotain muuta. Perinteiseen radioonkin voi liittyä mediakonvergenssin mahdollisuuksia; siinä voi hyödyntää RDS:ää, jota on käytetty esimerkiksi tekstimainoksien välittämisessä. Toinen sovellutus on käyttää rinnalla toista jakelutietä. Ylen Ykkösen dokumenttiryhmä on tehnyt kokeilun, jossa yhdistetään radion ja internetin ominaisuuksia. Kyse on rinnakkaisista teoksista radiossa ja internetissä.

Tuottaja Hannu Karisto määrittelee dokumenttiryhmän tavoitteita. Tarkoituksena on tehdä elämyksellisiä, oivaltavia ja kuuntelijoita aktivoivia radiodokumentteja maailmasta. Pyrkimyksenä on luoda ohjelmia, jotka ovat tulkintoja. Ne eivät tarjoa kokototuuksia tai yhtä tiettyä totuutta. Tarkoituksena on tehdä nimenomaan radio-ohjelmia eli käyttää radion keinoja ja kieltä. Ohjelmat tehdään korvalle ja ihmisille, joilla on korvat.(H2)

Kahden itsenäisen teoksen toteutus. Dokumenttiryhmä on tuottanut kokeellisen teoskonaisuuden, joka sisälsi kaksi radio-ohjelmaa sekä verkkosivut. Radio-ohjelmat lähetettiin keväällä ja syksyllä vuonna 2000. Aiheena oli Lapinlahden sairaalan lopettaminen, joka sai julkista huomiota ja herätti keskustelua. Ohjelmat käsittelivät päätöksentekomenettelyä, kansalaisaktivismia, vaikutusmahdollisuuksia yms. Aiheeseen liittyi siis paljon ristiriitaista asiantietoa. Verkkosivut eivät olleet pelkkä markkinointikanava, vaan niillä oli sisällöllinen yhteys ohjelmiin. Molemmat olivat lisäarvoja toiselle teokselle; yhteys oli kuitenkin niin rakennuttu, että kyse oli molemmissa tapauksissa itsenäisistä teoksista. Radio on heikko väline faktojen kertojana: ääni ”vyöryy” eteenpäin, kuuntelutilanne voi olla katkonainen ja visuaalisen kontaktin puute heikentää perillemenoa.

Materiaalin hallitseminen voi olla vaikeaa. Varsinkin aloitteleva tekijä ”rakastuu” helposti omaan materiaaliinsa; kaiken mahdollisen kertomisen tarve kangistaa ohjelman rakenteen, ja tekijä menettää näkökulman aiheeseensa. Usein äänelliselle kerronnalle ei jää tilaa, kun faktat korostuvat. Aloituksen, lopetuksen, siirtymien ja akustiikan ym. kerronnan keinojen käyttö jää taka-alalle, kun puhe korostuu. Verkkoversio vapauttaa tekijän hyödyntämään radion perusominaisuuksia. Suomalaisen radiodokumentin perinne on radionomaisten keinojen ja ihmisen mielikuvituksen hyödyntämistä. Näille seikoille jää tilaa, kun faktat laitetaan verkkoversioon. Dokumenttiryhmän tuottaja korostaa, että internet ei ole ”kaatopaikka”, vaan sillä on oma visuaalinen ilmeensä.

Kyse on kahden itsenäisen taideteoksen kombinaatiosta:

Kun halutaan tehdä elämyksellinen radio-ohjelma, siinä ei pysty kaikkia mahdollisia faktoja tarjoamaan. Tässä faktat pantiin nettiin; siellä voi olla vaikka pöytäkirjoja myöten kaikki materiaali ja myös sairaalan historiikki. Netti vapauttaa toimittajan tekemään radio-ohjelmaa; sillä on kuitenkin paljon sitä materiaalia ja se aina painiskelee sen kanssa. Nyt ei ole pakko laittaa kaikkea ohjelmaan. Netti tuo radioilmaisuuksiin mahdollisuuden; se voimistaa radiota. Tässä on kyse siitä, että mietitään miten verkko toimii ja miten radio toimii. (H2)

Tällaista perinteisen radion ja internetin käyttämistä rinnakkain voidaan myös kutsua mediakonvergenssiksi, vaikka siinä ei synnykään yhdentymistä elementtien tasolla. Siinä ei tapahdu myöskään kertomusten yhdentymistä, vaan kertomukset tukevat toisiaan itsenäisinä ja erillisinä teoksina. Mediakonvergenssi yhdistelee kerrontamuotoja ja sekoittaa välineiden perusominaisuuksia, mutta sen voi ajatella tekevän kerronnasta myös entistä selväpiirteisempää. Tällainen rinnakkainen tekeminen perustuu välineen ominaisuuksien pohdintaan ja korostaa välineen omaa luonnetta. Radio-ohjelma ja verkkover-

sio tukevat myös ajallisesti toisiaan. Radio-ohjelma elää vain tietyn hetken, ja verkkoversio voi toimia jo etukäteen kiinnostuksen herättäjänä tai paluumahdollisuutena sekä tietojen täydentäjänä.

Muita sovellutuksia. Internetin ja perinteisen radio-ohjelman suhdetta voidaan kehittää myös muilla tavoilla. Verkkosivut voivat olla myös yksittäisten ohjelmien tai koko radiokanavan esittely- ja palautefoorumi. Yhteystiedot ym. tiedot, joita radiokanava joutuu toistamaan puheena, voidaan laittaa internetiin, ja toistoja voidaan vähentää viittaamalla verkkosivuihin. Internet vaikuttaa myös ohjelmien sisältöön; se on tiedonhankintaväline ja sillä voidaan ottaa kontakteja ohjelman aikana. Puhelinkontaktiohjelmissa keskustelut venyvät usein pitkiksi ja puhelujen sijoittamiseen vaikuttaa myös haastateltavan aikataulu. Sähköpostiin ja tekstiviesteihin perustuvat kontaktiohjelmat eivät määritä ohjelman rytmiä ja niitä voidaan käyttää tarpeen mukaan. Myös toimittajan työrauhan kannalta sähköpostilla tapahtuva yhteydenpito on hyvä asia. Radiojuontaja toivoo puhelinliikenteen siirtyvän sähköpostiin:

Minulla voisi olla sähköposti koko ajan studiossa auki. Studiossa on koko ajan kiire ja puhelin soi. Se on rajallinen määrä, mitä ehtii puhelimeen vastaamaan. (H4)

Internetiä käytetään myös rinnakkaisena lähetyksen jakelukanavana. Se tarjoaa mahdollisuuden laajentaa kuuluvuusalue maailmanlaajuiseksi. Internetiä voidaan käyttää myös juttuarkistona, josta kuuntelija voi käydä kuuntelemassa juttuja silloin, kun hänelle itselleen parhaiten sopii. Tietokone vastaanottoympäristönä on kuitenkin erilainen kuin radioympäristö. Dokumenttiryhmän tuottajan mielestä radiodokumenttia ei ole järkevää tehdä internetlevitykseen.

Kukaan ei kuuntele pitkää juttua sieltä. Samanlainen ääni-ilmaisu ei toimi; ei kuulosta samanlaiselta. Siinä pitää olla lyhyempiä pätkiä; ne pitää olla visuaalisella tarjottimella. Siellä voi olla samoja osasia kuin radiodokumentissakin; ne ovat sirpaloituneet sinne ja kuuntelija kokoaa ne itse. Sitten siellä on tarjolla myös faktat ja ne kootaan myös itse. Se ei ole radio-ohjelma vaan verkko-ohjelma. Me voitaisiin tuoda ääniajattelua nettiin; voitaisiin näyttää, mitä äänillä voidaan tehdä. (H2)

6.2 DAB-radio ja konvergenssi

Äänen ja tekstin muodostama sovellutus. Yleisradion Radio Peilin jakelukanavana on DAB-jakelu. Tämän lisäksi Peili käyttää jakelutienä myös internetiä. Kokemusta ohjelmityöstä on kertynyt syksystä 1998. DAB-vastaanottimen PAD-näyttö ei vaikuta äänellisen radio-ohjelman sisältöön millään tavalla. Ohjelmapäällikkö Jari Lahti sanoo, että tekstien lukemisesta saa lisäarvoa, mutta radiota voi edelleen kuunnella myös katsomatta sitä. Radio Peiliä voi siis kuunnella passiivisesti kuten perinteisiäkin radioita. ”Tiskatessa ei katsota radiota; tää on radion juttu, ja digiradiopuolella täytyy toteutua sama asia”. (H8) Tämä Radio Peilin aloittama linja on toteutunut myös kahdella muulla Yleisradion DAB-radiokanavalla, Radio Ainossa ja Ylen Klassisessa. DAB-radion näyttöruutu ei edes mahdollista monipuolista tekstien käyttöä. Se on pieni eikä se sovellu pitkien tekstien esittämiseen. Lisäksi eri vastaanotinmerkit käyttäytyvät tekstien suhteen eri tavalla.

Se on erittäin vaikea synkata; Jos me määritellään jokin tietty standardi Sony –nimiselle vastaanottimelle, meillä ei ole harmainta aavistustakaan siitä miten se toimii esimerkiksi Symbol –merkkisessä vastaanottimessa. Teksti on eri vastaanottimissa eri kokoista ja sitä mahtuu ruudulle eri määrä kerrallaan. Joissakin vastaanottimissa se vaihtuu näyttö kerrallaan, ja joissakin vastaanottimissa se rullaa jatkumona. Ei me voida sitä ohjata teknisessä mielessä. Tietokoneen kuvaruudun tyyppiset näytöt olisivat erittäin hyviä. Odotan mielenkiinnolla sellaista DAB-vastaanotinta, jotka ovat nimenomaan tietokoneen lisäosia, jolloin voitaisiin hyödyntää tietokoneen kuvaruutua.(H8)

Yleisradiossa kaavailtiin PAD-näytön mahdollisuuksia ennen kuin lähetykset alkoivat. Silloin suunnitelmissa esiintyi listoja erilaisista sovellutuksista. Tekstinäytön tiedot voivat olla ohjelmaa tukevia tietoja, ohjelman aihetta tukevia palveluja ja koko ohjelmistoa tukevia palveluja. Siinä voi olla myös kanavan nimi ja taajuus sekä muita palveluja. Radio Peilin ohjelmapäällikkö luettelee kevättalvella 2001 käytössä olevat sovellutukset: kanavan nimi, uutisotsikot, toimittajan nimi, haastateltavan nimi, lisätietoja aiheesta, ennakkotietoja tulevista ohjelmista, ohjelmaotsikoita, tiedot musiikkikappaleesta sekä sen esittäjästä, kanavan yleistä informaatiota (sloganeita jne.), kuvamateriaalia toimituksesta, kuvia ohjelmien teemoista, radiokanavan yhteystietoja ja poimintoja nettisivuilta. Lisäksi on lähetetty vaalituloksia sekä teksteinä että kuvina. Teknisesti olisi mahdollista

lähettää myös menovinkkejä, opetusaineistoja, turistitiedotuksia, laulujen sanoja yms. teksti- ja kuvainformaatiota. Näitä ei ole vielä lähetetty, koska näyttöruudut ovat pieniä ja kuvamateriaalia on mahdollista esittää vain PC-korttivastaanottimessa, joita Suomessa ei käytännössä ole myynnissä. Radio Peilin internetversiossa voi sen sijaan olla vaikka koko sivu yhtä juttua varten. Nykymuodossa PAD-näyttöruutu on lähinnä vilkaisuinformaation välittäjä; se soveltuu erityisesti lyhyen lisätiedon välittämiseen mutta ei pitkien yhtäjaksoisten tekstiosuuksien seuraamiseen. Ylen Klassisella on kuitenkin suunnitelmassa tuottaa pitempiä kuvauksia esimerkiksi oopperaesityksistä.

Tekstipuolella on reaaliaikaiset uutisotsikot. Ne ovat täysin riippumattomia meidän lähetyksistä. Yle 24:n uutistoimitus, joka tuottaa Yleisradion nettiuutispalvelun ja teksti-TV:n uutispalvelun, tuottaa myös meidän tekstiuutisotsikot. He eivät tee mitään meitä varten erikseen, ja me ei tehdä niitä otsikoita varten erikseen mitään. Ne otsikot poimitaan automaattisesti niistä tekstikentistä, joita he syöttävät internetiä varten. Ne elää omaa elämäänsä; tekstiuutisotsikot rullaa, vaikka meidän äänilähetyksis olisi poikki. Lisäksi me tuotetaan siihen oheen ohjelmainformaatiota, josta ilmenee mikä juttu on menossa ja kuka on haastateltavana. Käytännössä tämä se on. Kukin näistä informaatioista pyörii kunkin jutun ajan. Meidän toimittaja käsitellessään äänimateriaalia ja siirtäessään tiedot meidän lähetyksiställe, muotoilee tämän digiradion näyttöruudulla ja internetissä. Se on sidottuna siihen äänifailiin puhtaana informaationa. Se on raakaa peliä. Jos on viiden minuutin juttu, se informaatio pyörii sen aikaa ruudulla. Sen kummemmasta ei ole kyse.(H8)

Parempi äänenlaatu. DAB-radiota on markkinoitu mm. analogista radiota paremmalla äänenlaadulla. Tuotannon kannalta sillä on merkitystä tiettyjen ohjelmien tai ohjelmatyyppien kannalta; esimerkiksi Ylen Klassinen kiinnittää huomiota äänenlaatuun. Radio Peilin linja on erilainen.

*Me ei hirveästi reagoida tähän DAB-radion mahdollistamaan korkeaan äänenlaatuun. Se on häiriö-
töntä, mutta me ei luoda varsinaisesti elämyksellistä äänimaisemaa. Radio Ainokin hakee Ylen
Klassisen ohella sitä, että musiikki kuulostaa mahdollisimman hyvältä. Me taas tehdään ensi sijassa
nopeasyklisiä ja joskus vähän rosostakin lähetystä.* (H8)

Uusmedia-alan yrityksessä työskentelevä tutkija arvelee, että paremmalla äänenlaadulla ei ole kovin paljon merkitystä. Hän perustelee näkemystään kuuntelutilanteella; radiota kuunnellaan paljon työpaikoilla, jolloin kuuntelu on etupäässä taustakuuntelua.¹¹³ Samoin autokuuntelussa auton moottorin äänet ja muut auton ja liikenteen äänet vähentävät laadun merkitystä.

¹¹³ Järvinen 2001.

6.3 Nettiradio ja konvergenssi

Äänen, tekstin ja kuvien muodostama sovellutus. Internet tarjoaa konvergenssin toteutumiselle luontevamman ympäristön kuin analoginen radio ja DAB-radio. Internetissä ja tietokoneympäristössä äänet, tekstit ja kuvat kulkevat yhtä matkaa koko prosessin ajan. Nettiradiot ovat yleistyneet tekniikan kehityksen mukana. Radiot internetissä ovat toimintaperiaatteiltaan hyvin yksilöllisiä. Yksi tapa on lähettää internetiin lähetystä. Toinen tapa on pitää yllä juttuarkistoa; tämä on ns. *radio on demand*. On myös radioita, jotka tarjoavat molempia palveluita. Mikkelissä toimiva Nettiradio Mikaeli on pelkästään radio on demand eli käyttäjä saa halutessaan arkistosta kuunneltavakseen juttuja oman valintansa mukaisesti.

Otamme Nettiradio Mikaelin lähempään tarkasteluun. Sen toiminta käynnistyi keväällä 1998 Etelä-Savon monimediaverkoston ja Yleisradion opintotoiminnan ESR-rahoitteisena yhteisprojektina, jota koordinoi Otavan Opisto. Nettiradio Mikaeli on itäsuomalainen opinnollinen verkkomedia, joka tuottaa työelämään ja erilaisiin oppimistilanteisiin liittyvää aineistoa. Jutuissa on mukana ääntä, kuvia ja tekstiä. Toimintakertomus vuodelta 1998-1999 määrittelee Nettiradio Mikaelin toimintamallia. Ohjelmiston peruseriaatteet ovat: opinnollisuus, yksilöllisyys, poleemisuus, alueellisen näkökulman muokkaaminen valtakunnallisesti kiinnostavaksi ja uusien teknologisten sovellutusten hyödyntäminen. Nettiympäristö tuo uudenlaisia määritelmiä radiolle. Toimintakertomuksen¹¹⁴ mukaan Nettiradio Mikaeli on:

- *Broadcasting – on demand* eli kuuntelijat voivat valita äänitiedostoja
- *One-way - both ways* eli perinteisen radion yksisuuntaisuuden sijaan nettiympäristö mahdollistaa myös vastaanottajan viestittämisen toimituksen suuntaan
- *One medium – three media* eli perinteisen äänen lisäksi käytettävissä on myös kuva ja teksti

¹¹⁴ Nettiradio Mikaelin toimintakertomus 2000, 9-10.

- *Time dependent – timeless* eli aikaansidotun vastaanoton sijaan materiaali on tarjolla koko ajan
- *Local – global* eli paikallisuuden sijaan lähetys on maailmanlaajuinen

Radio äänitallenteina. Nettiradio Mikaelissa kerätään siis juttuja arkistoon, josta käyttäjä voi käydä ne kuuntelemassa. Perinteinen radiojuttu on akustinen kokonaisuus. Nettiradio Mikaelin jutut eivät muodosta yhtenäistä akustista maailmaa, koska äänellisessä muodossa ovat vain pelkät vastaukset. Vastausten kestot vaihtelevat minuutista kolmeen minuuttiin. Kysymykset ovat yleensä kirjoitetussa muodossa. Kuuntelija pystyy silmäilemään juttua ja valitsemaan haluamansa kohdat; myös etenemisjärjestys on vapaa. Kysymysten kirjoitettu muoto tarjoaa mahdollisuuden arvioida jokaista äänitallennetta ja valita niistä kiinnostavat. Jutut ovat tarjolla tietokoneen kuvaruudulla; kerrontaa tukevat myös kuvakoosteet. Toimittajan juttuvarustukseen kuuluu siis nauhurin ohella digitaalkamera.

Ari Heinonen toteaa väitöskirjassaan, että verkkojulkaisussa sekä tila-avaruus että aika-avaruus laajenevat; perinteisissä medioissa tuore julkaisu poistaa aina edellisen version. Verkossa jutun elämänkaari pitenee periaatteessa rajattomaksi.¹¹⁵ Ajankohtaan sitoutumaton vastaanotto määrittelee jutun tekotapaa; jutut täytyy tehdä niin, että ne eivät vanhene tai sitten niitä täytyy päivittää.

Radion ja lehden välimuoto. Esitin Nettiradio Mikaelin toimitussihteerille näkemykseni, että Mikaeli on aikakauslehden kaltainen. Hän piti sitä osuvana määritelmänä. (H14) Työelämän aiheisiin keskittynyt toimittaja pitää myös Mikaelia aikakauslehden kaltaisena medianana. Työelämän aiheista on kiinnostunut lähinnä aikuisväestö, ja monilla heistä ei ole kuuntelumahdollisuutta. (H15) Toimituspäällikkö katsoo teknisen kehitysvaiheen ja väestön puutteellisten tietokonetaitojen osaltaan sanelevan Mikaelin toimintaa:

Sitten tulee se realismi, että on paljon ihmisiä, jotka ei pääse kuuntelemaan ainuttakaan äänitiedostoa. Jos meillä olisi niukasti html –muotoista tekstiä, siitä ei olisi kovin paljon iloa niille, jotka ei pääse niitä ääniä kuulemaan. Me ei pystytä palvelemaan niitä ihmisiä, ja tekstiä on näin lisätty vuosi vuodelta. Kyllä ihmiset pitävät siitä, että he voivat tulostaa niitä sivuja...Mä en ollenkaan väitä, että tämä tapa, jolla me tuotetaan sivuja, olis ollenkaan onnistunut. (H12)

¹¹⁵ Heinonen 1999, 35-36.

Visuaalisuus korostuu suhteessa ääneen Nettiradio Mikaelissa, vaikka tekijät eivät korostakaan tekstin ja kuvan merkitystä. Myös toimituspäällikkö arvelee, että Mikaeli on aikakauslehden kaltainen:

Vuonna 1998 ei sellaisia käsitteitä vielä ollut; silloin puhuttiin opintoradioista. Lähdettiin tekemään sitä, mitä osataan; sellaista, mikä ei vaadi lupia. Lähdettiin tekemään verkkoon, ja niin sitten tuli tämä nettiradio oikeastaan sieltä. Nyt on paljon lähetysvirtaa tekeviä nettiradioita; Jos katsoo näitä uudempia suunnitelmia, niin nettimestiasta tai verkkomediasta mekin puhutaan; mutta eipä nähty tulevaisuutta muuttama vuosi sitten.(H12)

Äänillä, teksteillä ja kuvilla voi luoda hyvin monipuolisen ja tarkan esityksen. Pelkkään ääneen verrattuna mahdollisuus mielikuvien luominen on vähäisempi.

Tietysti radiotaustaisena ihmisenä ajattelee, että mielikuviutus on radion voima. Se vähän harmittaa, kun tässä ei voi sitä hyödyntää. Radion vahvuus on juuri siinä, että, että se tulee sinne ihon alle ja siinä on mahdollisuus monipuoliseen äänimaisemaan. Me ei olla siinä kehitysvaiheessa vielä, mutta olisi upeaa, jos me sinne joskus päästäisiin.(H12)

Lehtitaustan omaava Nettiradio Mikaelin toimittaja näkee välineen kerronnalliset ominaisuudet mielenkiintoisina. Lehtijuttunsa hän kuvasi itse. Hän pitääkin jutun tekemistä kokonaisuutena, ja tulos on paras mahdollinen silloin, kun sen kokoaa yksin. Ääni on hänelle uusi elementti; se elävöittää hänen mielestään juttua. Hän vertaa tilannetta siihen, jos verkkosivuilla vieraileva ihminen lukisi kaiken puheen tekstinä: ”Se keventää, kun voi välillä kuunnella. Haastateltavan äänen voi kuulla eikä se ole vain mustaa valkoisella siellä.”(H11)

Toimituspäällikön arvion mukaan kuva ei ole Nettiradio Mikaelissa kovin vahva elementti.(H12) Tekstin käyttöä ja mahdollisuuksia pohditaan toimituksessa. Aikakauslehtitaustan omaava toimitussihteeri vertailee tekstiä lehdessä ja kuvaruudulla:

Itse kirjoittavalta taustalta olen sitä pohtinut, että millä tavalla lehden kirjoitettu kieli eroaa tästä kielestä, joka tulee ruudulle. En osaa sanoa, mutta minun mielestäni tässä pitäisi olla jotenkin tiiviimpi. Kysymys on siis siitä, että lukeeko se kävijä verkkotekstiä toisella tavalla kuin lehtitekstiä. Tekstin pituudesta on paljon puhuttu, ja sellaista olen kuullut, että sen pitäisi näkyä kaikki yhdellä ruudulla. Minun mielestäni tästä on menty pois; saattaa olla ingressi yhdellä ruudulla ja siitä pääsee klikkaamalla syvemmälle. Se juttu saattaa olla pitempikin, mutta ainakin nämä visuaaliset jutut; ne toimivat eri tavalla kuin painetussa muodossa. Kuvasta ei hahmota kokonaisuutta, jos siitä ei näe kuin yhden osan. Ilmaisuvälineenä tämä on selkeästi omanlainen ja toisenlainen.(H14)

Nettiradio Mikaelin toimitus on löytänyt oman tapansa toteuttaa juttukokonaisuus kuvaruudulla.

Me ollaan kuitenkin lähety siitä, että jokainen isompi haastattelu tai kahden, kolmen haastattelun kokonaisuus on oma sivunsa ja siinä on jonkinlainen ingressi. Siellä vuorottelee teksti- ja äänitiedostot.(H12)

Pysähtyneen ja etenevän yhteiskerronta. Verkkosivua voi katsella haluamansa ajan ja sen jälkeen klikata ääni kuuluville. Ajassa etenevän äänen ja tilassa olevan verkkosivun yhteiskerronta on uusi asia. Lehtitaustainen toimittaja pitää näiden kahden kerrontatavan yhteensovittamista tärkeänä:

Jos haastateltavalla on synkkää kerrottavaa, en minä silloin sinne auringonkukkiä laita kuviksi. Kyllä se on kokonaisuus, oli siinä kuvaa, tekstiä tai ääntä. Tummia värejä voi laittaa, kun on surullisempaa asiaa. Siinäpä se ammattitaito onkin, että täytyy huomata. (H 11)

Pysähtyneiden elementtien ja ajassa etenevien elementtien yhteiskerronnan muotojen etsiminen vaatii pohdiskelua. Vertailukohdaksi käynee tapaus, jossa ihmistä pidetään televisiossa lähikuvassa, kun tunnelma tiivistyy ja puhuja ottaa henkilökohtaisesti kantaa asioihin.¹¹⁶ Pysähtyneen kasvo- tai tilannekuvan ongelma (esimerkiksi netissä) on se, että tunteet ja keskustelun tunnelma saattavat vaihtua verrattuna kuvan ottamishetkeen. Tunnelmat voivat muuttua myös pitkän puhejakson kuluessa. Lehtikuvan suhde tekstiin on tässä suhteessa helpompi kuin omalla äänellään kertovan puhujan tapaus. Yleiskuva, jossa on henkilö ja tapahtuman kannalta olennainen ympäristö, on kerronnan kannalta käyttökelpoinen, mutta sitä on syytä käyttää harkiten. Kuva henkilöstä tietyssä ympäristössä sitoo äänikerrontaa tuohon ympäristöön. Silloin miljööäni voi joutua ristiriitaan kuvan kanssa, jos äänitys ja kuvaus ovat tapahtuneet eri paikoissa. Televisiossa joudutaan joskus esittämään kokonaisuuteen kuulumaton äänilähde välikuvalla, jos kuvauspaikkaa ei voi muuttaa eikä ääntä poistaa. Muutaman pysähtyneen kuvan koosteessa sellainen ylimääräinen kuva voisi häiritä kokonaisuutta. Ääni voi siis muuttua, tulla lähemmäksi tai etäännyä. Myös sen suhde muihin ääniin voi muuttua, tai tunnelma voi muuttua. Ääneen liittyvän valokuvan käyttö henkilöstä voi olla ongelmallista. Tässä katsannossa parempia vaihtoehtoja ovat viitteelliset, abstraktit ja synteettiset kuvat.

Liikkuvan kuvan mahdollisuudet radiokerronnassa. Liikkuvan kuvan välitys internetissä on kehitysvaiheessa. Teknisesti liikkuvan kuvan välitys on vaativa toimenpide. Hyväläatuinen kuva vaatii hyvin suuren informaatiokapasiteetin.

¹¹⁶ Röyskö 1986, 199.

Verkko on semmosessa jännässä kehitysvaiheessa, et siellä ole uusia elementtejä, vaan sinne on niitä vanhan median elementtejä viety. Ehkä tään liikkuvan kuvan kans on kyse siitä, ettei kehtaa lähettää pientä videoklippii, josta ei saa paljon mitään selvää. Se on kokeilua kokeilun vuoksi. Täytyy miettiä, mitkä ne sen lisäarvot on. Meidän tapauksessa se olisi jollain tapaa uniikkivideon pätkää, ja ei ainakaan puhuvia päitä. Sit liikkuva kuva on aika voimakas väline kuten radiokin oikein käytettynä. Siinä kyllä haastetta piisaa. Lähinnä nyt sitten meidänkin klipsit tulee olemaan maksimissaan kolme minuuttia, et siinä jonkinlainen jänne saadaan aikaan. Pystyttäs hyödyntään televisiosta tuttuja kerronnallisia menetelmiä eikä vain heittää semmosta raakamatskua.(H12)

Nettiradio Mikaelin kehittämisessä on mukana myös Yleisradiossa pitkään televisiokuvaajana toiminut henkilö. Hänen tehtävänään on kokeilla liikkuvaa kuvaa internetissä:

Meillä on ollut muutamissa kokeiluissa pari minuuttia liikkuvan kuvan klipsejä. Koko ajan nämä yhteydet kehitty; tulee paremmat ja nopeammat koneet, sitä myötä tulee myös liikkuva kuva. Nythän se on pieni pläntti se kuva. Jos sen kovin suureksi vetää, niin siihen tulee rakeisuutta. Uskon, että kehityksen myötä se on yksi elementti siellä myös. Videota täytyy käyttää tässä harkiten. Se syö hirveesti mielenkiintoa, näin mä oon nähny. Minusta siinä pitää löytää sopiva tasapaino, että mikään ei ole liian hallitseva tämmösessä multimediasa. Liikkuvalla kuvalla täytyy löytää jokin lokero sieltä.(H16)

Liikkuvasta kuvasta tulee siis helposti liian voimakas elementti. Pysähtyneen kuvan ja liikkuvan kuvan suhteesta löytyy oikein käytettynä hyviä sovellutuskohteita.

Pysähtyneestä kuvasta vois lähteä joku pieni pätkä, ja se tekis liikkuvana esimerkiksi jonkun asian, jos haluaa vaikka havainnollistaa. Vois olla vaikka valikko, tai kuvassa vois olla vaikka puhuva pää. Radionomaisessa kerronnassa vois ajatella, että ääni olis hallitseva ja liikkuva kuva tekis jotain elämyksiä ja mielikuvia tästä asiasta. Se olis herättäjänä. Kuvalla voi visuaalisesti esittää liikkeitä.(H16)

Nykyinen kehitysvaihe ja kehitysmahdollisuudet. Nettiradio Mikaelin toiminnassa on mukana myös Yleisradiossa pitkän radio- ja televisiokokemuksen hankkinut toimittaja. Hän on mukana Radio Suomen opintoradion palkkaamana. Hänen mielestään seuraava vaihe Nettiradio Mikaelin kehittämisessä on kuvasisällön, tekstisisällön ja äänisisällön yhteensovittaminen. Tämän pitäisi tapahtua niin, että jokainen tekijä tietää jo työstämisen vaiheessa, miten nämä elementit liittyvät toisiinsa.

Minun mielestäni tällaista keskustelua ei ole vielä käyty, eikä tällaista kehitystyötä ole vielä tehty. Esimerkiksi filmissä ja televisio-ohjelmatyypissä tämä on viety hyvin pitkälle. Sieltä kokemuksen siirtämistä esimerkiksi tällaisiin nettiradiihin ei ole vielä tehty. Nettiradio Mikaelissa jutut ovat suurin piirtein kidekoneen tasolla tällä hetkellä; esimerkiksi jo sen takia, että meillä verkkonopeudet ei salli paljon eri tyyppisiä juttuja, kun tällä hetkellä Nettiradio Mikaelissa on. Sieltä tietysti on tulossa liikkuvaa kuvaa, ja saattaa olla, että Nettiradio Mikaelissa tulee olemaan sellaisia leikkeitä. Saattaa myös olla, että hyvin kevyttä suoraa sitaateissa TV-ohjelmaa tullaan tekemään. Mutta mikä

tämän nimi sitten voisi olla? Nettiradio Mikaeli ei ehkä enää olisi oikea. Me etsitään koko ajan niitä muotoja. Me ollaan muutaman vuoden kuluttua kehitetty tämän kerronnan muotoja.(H13)

Nettiradio Mikaelin paras kehitysvaihe näyttää tekijöiden mielestä olevan vasta edessäpäin. Tekijäjoukolla on kirjava tausta; joukossa on lehti-, radio- ja televisioihmisiä. Välinekieltä kehitetään monesta eri suunnasta; äänen, kuvan ja tekstin yhteiskerronnan mahdollisuudet ovat vasta avautumassa.

6.4 Tekijöiden näkemyksiä vastaanotosta

Radion uusi luonne. Keskeinen osa tekoprosessia on perillemenon pohdinta. Näin tekijät joutuvat työprosessin kuluessa asettumaan myös vastaanottajan asemaan. Tekijöiden keskuudessa on havaittavissa mielenkiintoa visuaalisia elementtejä kohtaan. Ne täytyisi saada välineelle sopivaan käyttöön. Tekijöiden oma kuuntelu tapahtuu pääosin muiden askareiden ohessa. Katsekontaktilla vastaanottimeen ei silloin ole merkitystä; radio vapauttaa tekemään muuta. Radio- ja televisiokokemusta omaava dramaturgi-ohjaaja pohdii kuuntelutilannetta. Hän lainaa ajatuksia radiodokumenttien maailmasta; sieltä on saatavissa kaksi käsityslinjaa kuuntelutavoista. Saksalainen tapa lähtee ajatuksesta, että kuuntelija ei kaipaa mitään muuta; hän kiinnittää täydellisesti huomionsa kuunteluun. Ranskalainen tapa on väljempi; siinä ihminen ikään kuin kulkee metsässä kävelyllä; hän voi pysähtyä ja taas kulkea eteenpäin. Toisin sanoen ihminen kuuntelee välillä ja välillä uppoaa omin maailmoihinsa.

Ranskalaiseen kuunteluun sopisi hyvin, että monitoriin tulisi jotain materiaalia, joka kirvoittaisi ihmiset ajattelemaan omiaan tai päinvastaisia ajatuksia...Ihminen saisi myös näölleen töitä syventämään kuuntelukokemusta... Mutta tarviiko kukaan tätä, en tiiä. Semmonen radio johon tulis kuva on mun mielestä marginaalinen. Nyt radio toimii hirveen hyvin. Mun kuuntelutottumukset on keittiössä; joskus harvoin musiikkia olohuoneessa ja autossa uutisia ja musiikkia. Ne on nimenomaan niin, että minun ei tarvitse katsoa sitä. Radio toimii hyvin, koska se vetoaa sellaiseen aistiin, joka ei ole tiskattessa käytössä. Kuvan kanssa siitä tulee ehkä epäluonteva. Sellaisten ihmisten määrä, jotka haluaa katsoa on marginaalinen. Hienoa, jos nää tekniset laitteet mahdollistaa marginaalissa syntyvän taidenautinnon.(H3)

Vanhat valokuvat todistavat, että radion alkuaikoina perheet ovat keräytyneet radion ympärille kuuntelemaan lähetystä. Myöhemmin matkaradiot ja autoradiot ovat mahdollistaneet radion kuuntelun liikkeessä. Nykyään radiokuuntelu on etupäässä ns. taustakuuntelua esimerkiksi työpaikalla tai kotiaskareiden lomassa. Radio on vaatinut katsekontaktia vai silloin, kun se käynnistetään, sammutetaan tai sitä muuten viritetään. Radiovastaanottimen katsominen on siis uusi ja outo asia.

Vastaanottotilanne voisi muuttua enemmän paikallaan olevaksi. Ehkä näitä ei autolla ajettaessa oteta vastaan. Väline voi tehdä vastaanoton vähän kylmemmäksi, joillakin vastaanottotilanne saattaa tulla intensiivisemmäksi eli pysytään koneen äärellä. Oma tapani on kuunnella silmät kiinni; uusi tilanne olisi rauhattomampi ja kylmempi.(H5)

Varmaan täytyy ajatella, että ihmiset voivat sulkea sen kuvan, jos ne ei sitä halua. Uskon, että radion pääsääntö on sellanen, että sä pystyt vastaanottamaan tilanteessa, jossa ei voi katsoa mitään.(H3)

Tietokoneympäristöön ihminen suhtautuu sen sijaan aktiivisesti. Internet on lehden tavoin selailuväline eli vastaanottaja valitsee osastot ja edelleen jutut, joille siirtyy. Internetin selailuominaisuus korostuu välineen laajojen yhteyksien vuoksi.¹¹⁷ Nykyään lähetyksen suoran kuuntelun lisäksi on mahdollista kuunnella radiokanavien internetiin taltioimia juttuja. Esimerkiksi Radio Ainossa on tällainen on demand -arkisto, jossa on kattava kokoelma jo aiemmin ohjelmistossa lähetettyjä juttuja. Jutuilla on parin rivin mittaiset alkujuonnot; juttuja voi hakea aiheen ja toimittajan nimellä sekä päivämäärällä.(H9)

Arkistoon tehtävät jutut muodostavat Nettiradio Mikaelissa koko radion toimintatavan, ja verkkosivun visuaalinen ympäristö on tehty tätä silmällä pitäen. Nettiradio Mikaelia tehdään monessa tasossa; sivujen taustalta löytyy toisia sivuja. Taustasivuilla aiheen käsitteily on perusteellisempaa, eli tiedon määrä kasvaa verrattuna aloitussivuun. Sivuilta löytyvät linkit mm. Tampereen yliopiston kanssa yhteistyössä toteutetulle tiedotusopin perusopintojen sivuille. Vastaanoton kannalta uusi asia tässä on sisältöjen omatoiminen hakeminen. Se on tullut perinteisen kuuntelun rinnalle, visuaalinen ympäristö mahdollistaa hakutoiminnot. Visuaalisuuden tuleminen mukaan ei vain mahdollista katsomista; se mahdollistaa myös helpon valinnan sisältöjen suhteen. Sekä katsomisen että hakutoimintojen mahdollistuminen tuovat vastaanottoon korvien lisäksi silmät ja kädet.

¹¹⁷ Huovila 1998, 234.

Kuuntelija vai käyttäjä? Kun mediakonvergenssi yhdistää välineitä ja kerrontaa, niin miksi pitäisi kutsua esimerkiksi Nettiradio Mikaelin sivulla vierailevia ihmisiä? Onko hän *kuuntelija*, vai pitäisikö hänestä käyttää nimitystä *käyttäjä*. Anja Alasilta kirjoittaa havainneensa, että joissakin yhteyksissä verkkosivujen lukijaa kutsutaan kävijäksi. Viestinnän tutkinnan semioottinen koulukunta puhuu puolestaan usein lukijoista siinäkin tapauksessa, että katsottavana on myös kuvia. Näin halutaan korostaa sanoman vastaanottajan aktiivista roolia. Alasilta ehdottaa, että henkilöt, jotka lukevat tai edes silmäilevät verkkotekstejä ovat lukijoita. Käyttäjiksi hän nimittäisi kaikkia, joilla on yhteys verkkoon.¹¹⁸ Vastaavasti voisi ajatella, että kuuntelijoita ovat ne, jotka aktiivisesti etsivät kuunneltavia osuuksia nettiradiosta. Selaajat ja multimedian tavoin suhtautuvat ovat kävijöitä tai käyttäjiä. Voisi myös ajatella, että niin kauan kuin puhutaan *radiosta*, voidaan myös puhua *kuuntelijasta*.

Vastaanotto ja jakelu. Radio Peilin toimituspäällikkö myöntää DAB-vastaanottimien vähäisen määrän ongelmaksi. Tekijöiden motivaatio syntyy enemmänkin internetversion tekemisestä. Toimituspäällikkö arvelee, että jatkossa jakelujärjestelmät tulevat sirpaloitumaan entistä enemmän. Hänen mielestään kuuntelijalle on tärkeää, että tarjolla on erilaisia vastaanottimia:

Me tarvitaan walkman, jossa on tietynlaiset lisäominaisuudet. Ne on suppeammat kuin tietokoneessa, mutta siinä on esimerkiksi lyhytmuotoisen tekstin esittämispaikka. Me tarvitaan kännykkään integroitu vaihtoehto, televisioon integroitu vaihtoehto ja autoon integroitu vaihtoehto. Radion käyttäjä on tottunut siihen, että radio kulkee kätevästi mukana ja se on sopeutettu erilaisia käyttötilanteita varten. Niitä pitää olla pieniä ja isoja; töpselillä ja ilman töpseliä... Läpi tulevat lyömään sellaiset sisältötuotantokonseptit, jotka toimivat hyvin erilaisissa standardeissa rinnakkain. Konseptia voidaan jakaa DAB:ssa, netissä, Wap-palveluissa, digi-TV:n osana jne. siten, että se räätälöidään näille erilaisille jakelukanaville. Jatkossakin tulee olemaan näitä kolmikirjaimisia jakeluteitä, kuten nyt on :Wap, DAB, GSM, DVB. Mikään niistä ei välttämättä tule lyömään läpi; ne heiluu semmoisessa rajatilassa; ne tulevat olemaan juuri ja juuri kannattavia. Firmojen kannattavuus koostuu siitä, että niillä on useita väyliä. Mistään ei tule ykköstä. Minun mielestäni digitaaliseen aikaan ei kuulu sellainen ajattelu, että meillä on esimerkiksi digi-TV, joka on se juttu. Me tullaan olemaan jatkuvasti alle kymmenen kolmikirjaimisen standardin kanssa tekemisissä. Niitä syntyy ja kuolee, ja sisältötuottajat räätälöi konsepteja niihin. (H8)

Perinteisen radion rooli tulevassa myllerryksessä on jäänyt epäselväksi. Analogisen radion on määrä tietyn siirtymäajan jälkeen vaihtua DAB-radioon. Tämä muutos ei tapahdu

¹¹⁸ Alasilta 1998, 78.

kovin nopeasti, koska kuuntelijat näyttävät pysyvän vanhan radion kuuntelijoina. On vaikeaa arvioida, mikä tulee olemaan pelkkään ääneen perustuvan radion tulevaisuus.

Kyllä varmaan kaikki siihen matkaan menee. Kaikki ketjuuntuu, ja asemat ovat tiukalla. (H4)

Tämä on vain mielenkiintoinen ja rikastuttava lisä. En näe sitä mitenkään kilpailijana. (H5)

Lisäelementit voivat tarjota ohjelmaan liittyvää informaatiota tai esimerkiksi mainoksia. Myös muita palveluja on mahdollisuus välittää.

Jakelutavat tulevat olemaan moninaiset. Esimerkiksi autovastaanotossa voi hyödyntää turisti- ja liikennepalveluja. Voi katsella skriiniltä, mitä turistille on tarjolla. DAB:n lisäksi voi olla kännykkäyhteys paluukanavana, ja näin voi helposti tilata esimerkiksi hotellihuoneen, kun tulee paikkakunnalle. (H1)

Kuvaruutu radiovastaanotossa. Kuvaruudun koko oli kaikkien haastateltavien mielestä tärkeä ominaisuus. Pieni kuvaruutu ei tee oikeutta sisällöille; ihmisiä ei siitä tunnista. Pienen näyttöruudun merkitys on jäänyt arvoitukseksi. Samoin sen käyttö on jäänyt epäselväksi eli herää kysymys, että pitääkö sitä käydä kurkistamassa vastaanottimen lähellä aina määrävälein.

Kun kuva on isompi, niin on sillä merkitystä. Tietokoneen kuvaputki on jo merkittävä. Hyvällä piirrolla ja hyvänkokoisia kuvia, niin silloin mä uskon, että siitä voi tulla hyvin toimiva kokonaisuus. (H5)

Sitten mietin semmosta, että kyllä minä olen melko kaukana vastaanottimesta. Radion voima ja vahvuus perustuu siihen, että ei ole sidottu yhteen paikkaan. (H4)

Siitä on jonkin verran aikaa kun olen DAB-messuilla käynyt, mutta se on tekstuaalisesti vielä tosi köyhä eikä kuvallisiakaan elementtejä pysty pakkaamaan niin pieniksi, että ne välittyisi. Se täytyisi olla todella hyvää aineistoa, että siitä pystys lisäarvoa muokkaamaan... Vaikea kuvitella, että autoradiosta mitään tihrustetaan; saati sitten graafisia juttuja.. Kotivastaanottimessa ollaan lähellä teksti-TV:n ominaisuuksia, että jää kysymään, että mikä lisäarvo siinä sitten on. (H12)

Varmaan alussa kun kaikki on ihmeellistä ja uutta, siinä vastaanottimen ääressä ollaan. Kun siinä on pieni ruutu ja on kyse taustakuuntelusta, niin ei se kauaa kiinnosta. Mutta jos ihminen on päätteen ääressä, niin voi ehkä seuratakin. (H4)

Kännyköissä on isonnettavia näyttöjä, mut ne on käytössä hirveen hankalia. Toisaalta kännykän liikkeellö; ethän sä halua kattoo sitä, se häiritsee sun tekemistä. Sittenhän sä voi tulevaisuudessa heittää sen televisioruudulle, jos haluat. (H6)

Teksti ja kuva suhteessa ääneen. Teksti ja kuva ovat luonteeltaan erilaisia, kun ne ovat äänen oheiselementteinä. Tekstin kannalta olennaisia asioita ovat tekstin pituus ja sen etenemisrytmi. Kuva- tai näyttöruudulla oleva teksti eroaa luettavuuden suhteen painetusta tekstistä. Raine Koskimaa erittelee digitaalisen tekstin lukemisen eroja verrattuna painettuun tekstiin: a) Lukemisajan rajoittaminen eli teksti pysyy näytössä vain tietyn ajan. b) Lukemisen viivyttäminen eli tekstissä pääsee eteenpäin vain odotusajan jälkeen. c) Lukemisajankohdan rajoittaminen eli teksti on luettavissa vain tiettyinä aikoina. d) Tekstin eläminen ajassa eli verkkoteksti muuttuu tiettyinä aikoina.¹¹⁹ Äänen rytmittämässä kerronnassa teksti vaihtuu tietysti äänen mukaan. Tekstin vastaanottaminen on herkkä tilanne sekä ohjelmaihmisten että mainoksentekijän kannalta.

Jos luen tekstiä näyttöpäätteeltä, niin kyllä se vaikeuttaa kuuntelua. Muutama sana tai lause vois helpottaa seuraamista. Mutta siinä vaiheessa kun alkaisi paneutumaan, niin aika paljon voi mennä ohi... Ehkä minä kuitenkin olen sitä mieltä, että teksti on oltava äänellistä.(H5)

On se hyvä, että näkyy mikä kanava on päällä ja varmaa kappaleiden nimien mainitseminen olisi hyvä. Uutisissa vois tulla teksti samaan aikaan. Toisaalta se tulee kyllä siinä jo puhuttuna. Jotenkin tuntus elämälle vieraalta nähdä jonku tuijottamassa kuvaruutua.(H3)

Täytyy olla tehotekstiä. Äänellä luodaan mielikuva ja liika teksti sitoo alitajuntaa; silloin se ei tue tarinaa, joka kuuluu. Se ei toimi.(H7)

Netti on mediana kärsimätön. Lukija ei jaksa katsoa paksunnäköstä tekstiä. Luettavuuden on oltava hyvä.(H15)

Kuvaruudun tekstin ja näyttöruudun virtaavan tekstin annostellun tulisi olla sopivaa, jotta sen pystyy lukemaan. Myös tekstin sijoittelu on herkkä asia. Mainosihminen katsoo, että jo ennen mainosta voisi tulla sana tai pari mainoksen sisällöstä. Myös mainoksen jälkeen voisi tulla sana tai pari, ikään kuin aktivointina.(H7) Tällainen tekstin käyttö ei miellytä ohjelmaihmistä:

Suoraan sanoen minua v...tas suunnattomasti, jos minun ohjelmani aikana alkaisi tulemaan tekstinä ennakkotietoa seuraavasta ohjelmasta. (H5)

Aivan kuten pelkkään ääneen perustuva kerronta voi sisältää ristiriitaisuuksia, huonosti yhteensopivat teksti ja kuva luovat riitasointuja; ne hajottavat kokonaiskerrontaa. Tekstin levittäytyminen ajallisesti laajemmalle kuin siihen kohtaan, johon se viittaa, on ongel-

¹¹⁹ Koskimaa 1999, 125.

mallista. Se hajottaa äänikerrontaa, ja antaa sille alkuperäisestä tarkoituksesta eriäviä merkityksiä. Nykyiset Suomen DAB-radiot ovat Yleisradion kanavia. Mainosradioissa tekstinäyttöä voisi olla houkutus käyttää jatkuvana mainospaikkana.

Kuva näyttää sopivan tekijöiden mielestä paremmin äänen oheisinformaatioksi kuin teksti; kuvan katsomisen häiritsee vähemmän kuuntelua.

Valokuvan ja äänen yhdistelmään minä uskon; se on hirveän mielenkiintoinen mahdollisuus. Siinä on eri asiasta kysymys kuin, että yrittää lukea samanaikaisesti. Kuva lähenee vastaanottotilanteena-kin ohjelman kuuntelua. Voi nautiskella siitä kuvasta ja ikään kuin liikuskelee siinä sen kuvan ympärillä. Asiatekstin lukeminen on vaikeampaa, ja se on älyllistä jäsentämistä. (H5)

Lukeminen on jotenkin kiinteämpi toimenpide. Voihan niitä vaikka yksittäisiä sanoja vilkuttaa. Välkkyvän kuvan katsominen on paljon kiinteämpää kuin akvaarion katsominen. (H3)

Ääni on aina henkilökohtaisempi vaikuttaja kuin kuva; Kun kuvassa mies syö näkkäriä, niin siinä mies syö näkkäriä; siinä ei ole mitään muuta. Mutta jos sulle rakennetaan se mielikuvin, saat ihan itte päättää mikälainen mies ja minkälainen näkkäri. Äänen osuus onkin ratkaiseva. Ääni on yli-voimaisesti voimakkain mielikuvien rakentaja. (H7)

Vaikka kuvalla ei olisi mitään sisältöä, katsoja luo sellaisen. Käsitteelliset tunnistamisprosessit luovat kuvan organisaation. Kuva voi siis virittää myös mielikuvan. Tässä suhteessa kuva, joka jää ilman tarkkaa merkitystä, on äänen kaltainen. Tässä on mahdollisuus taiteelliseen äänen ja kuvan yhteiskerrontaan, jossa ääni on pääelementtinä.

Realistinen kuva ja ääni tappavat kaiken luovuuden. ..Kuva voi olla mitä tahansa; sen täytyy kuitenkin jollakin tavalla liittyä siihen aiheeseen. (H7)

Toinen näkökulma äänen ja kuvan yhteiskerrontaan on vähemmän taiteellinen; kuva on hyödyllinen lisä, joka selventää asioita.

Kuvan ei välttämättä tarvitse olla äänen suhteen kevyempi. Ihminen katsoo kuvaa kerran ja ääni jatkuu. Kuvat on ihan kuvia. Netti on lisäarvo radiolle; siellä on semmosia asioita, joita radiossa ei voi olla. Esimerkiksi ihmiset voivat äänestää, kun osallistuvat johonkin kilpailuun. Netissä voi olla linkit, toimittajan esittely ja jos on jotain muuta juttuun liittyvää. (H9)

6.5 Tekijät työskentelyprosessista

Elementit hyötykäytössä. Radiotoimittajat ovat tottuneet työskentelemään äänen kanssa. Tekstin tekeminen on heille tuttua juontojen muodossa. Tällöin on kyse jutun eteen tai jälkeen tulevasta tekstistä, jonka juontaja lukee. Kyse on siis peräkkäin sijoiteltavasta äänellisestä informaatiosta, jossa alkujuonto alustaa aihetta ja herättää kiinnostusta siihen. Loppujuonto täydentää tietoja tai kertoo esimerkiksi yhteystietoja, jotka liittyvät juuri päättyneeseen ohjelmaan. Näyttö- tai kuvaruudun kautta vastaanottajalle suunnattu tekstimuotoinen informaatio eroaa em. juontoteksteistä. Se on lyhyemmässä muodossa ja esiintyy yhtä aikaa ääni-informaation kanssa. Haastattelussa radiojuontaja keksii heti käyttökelpoisia sovellutuksia.

Puhelinnumerot ovat radiossa hankalia. Vaikka sitä toistas useasti, niin joku kuitenkin soittaa ja kysyy. Jos on koira hukassa, niin sitä voi toistaa, niin kauan kun se on hukassa. Sitten kun se löytyis, niin sen tekstin voi poistaa. Autossa siitä voi olla kyllä haittapuolia...Teksti voi olla hyvä, mutta kyllästytetäänkö ihmiset tietotulvalla. Siinä voisi olla tarpeellista tietoa, annostellen. Jutun näkökulmasta teksti vois tarjota mielenkiintoisia täkyjä: löydät lisää netistä, ja jatkamme tästä aiheesta huomenna. Kielenkäännöksessäkin voisi olla hyötyä. Vaikeita sanoja on kyllä suomen kielessäkin, esimerkiksi talousjutuissa.(H4)

Kuvasta voi olla käytännöllistä hyötyä mm. karttojen muodossa. Kuva voi selventää joi-takin asioita, joita on vaikea kertoa puheessa tai tekstinä.

Tulisko siitä televisionomainen? En ainakaan toivois radiotoimittajan pärstästä kuvaa. Radion mystisyys perustuu kuvattomuuteen...Alkaako toimittajat kulkemaan digitalikameran tai digitaali-videokameran kanssa? Jännä juttu.(H4)

Hannele Kurkela on erikoistunut verkkoversioiden tekemiseen sekä verkon kehittelyyn. Hän työskentelee televisiokanava Yle 24:ssä. Aiemmin Radion Ainossa hän kokeili kuvien laittamista DAB-radiovastaanottimen näyttöruutuun. Se oli tekninen kokeilu, jossa oli noin 40 kuvaa sekä tekstejä ja web-osoitteita. Kuvat esittivät lähinnä tilannekuvia studiosta. Kyse oli kuvakarusellista, jota ei oltu synkronoitu äänisisältöön. Rytmä oli rauhallinen ja kanavan rytmiin soveltuva.(H9)

Tietokoneen kuvaruutu mahdollistaa monipuolisemman käytön kuin vastaanottimen näyttöruutu. Ainon nettiversiossa tulee näkyviin menossa oleva kappale sekä päivän ohjelmatiedot; siinä on myös tekijöiden ja vieraiden kuvia. Verkkosivujen selaaja voi itse

päätää, mihin hän milloinkin menee; automaattisesti vaihtuvat vain musiikkikappaleiden nimet. Tarkoitus on myös, että ihmiset voivat tehdä koneella myös jotain muuta radiota kuunnellessaan. Kurkela ei usko laajempaan kuvien käyttöön radion yhteydessä: *"Itse asiassa en ymmärrä, miksi tehdä huonoa televisiota."*(H9)

Pitemmälle meneviä visioita. Se mikä yhdelle voi merkitä huonoa televisiota, voi toisen mielestä olla mielenkiintoinen mahdollisuus. Teknistä kehitystä seuraava Radioateljeen tuottaja uskoo, että radion oheen syntyy uusi media, joka on audion johdettavissa. Perinteinen radiokin tulee hänen visioissaan säilymään vielä vuosikymmeniä, vaikka radion kuolemaa on, kirjan ja elokuvan ohella, povattu jo pitkään. Näin uusi äänellinen media hahmottuu tuottajan ajatuksissa.

Siinä ei välttämättä tarvitse kattoo sitä kuvaa. Se audiopuoli pysyy siinä samana. Sen lisäksi siihen tulee kuvapuolelta tekstiä, grafiikkaa, animaatiota ja still-kuvia. Liikkuvaa kuvaa siihen tuskin tulee, ehkä joitain efektinomaisia klippejä. Suurin osa sovellutuksista tulee tietysti olemaan kaupallisia, mikä tarkoittaa sitä, että musiikkivideoista tehdään graafisempia versioita, jolloin ne eivät vaadi niin paljon siirtokapasiteettia. Sä voit kuunnella niitä esimerkiksi kännykällä; sä voit kattoo sitä kuvaa sillon kun sua huvittaa. Ne ei pyöri niiku videostriiminä, vaan sä voit kattella niistä tietoja, jos haluat. Sitten sulla voi olla graafiskuvallisia koukkuja siellä täällä. Niistä tulee varmaan oma teollisuudenhaara. Tämä on varmaan se valtavirta, jota tullaan tekemään. Sitten on tietysti ne mainokset. Radiossa on se suuri etu mainostajalle, että ne voi kehottaa kuuntelijaa, että katoppa nyt tämmönen kuva on siinä. Tässä siis ääni johtaa ja kuva ikään kuin säestää.(H6)

Uuden median kehittymistä ohjaisivat siis lähinnä mainosmaailman tarpeet. Tuottaja uskoo myös, että uusi äänellinen media tulee olemaan myös ohjelmatekijöiden mielenkiinnon kohteena:

Ohjelmalla on myös mahdollisuus. Meillä on ollut jo paljonkin pilotteja, joista tiedetään ihan hyvin miten kuva ja teksti toimii äänen kanssa; siis ilman, että tarvii sitä katsoa, mutta sä voit katsoo, jos sä haluat siitä lisäarvoa. Lähtökohta on siis se, että se mahdollistaa sekä katsomisen että katsomatta jättämisen; aivan samalla tavalla kuin voi kuunnella radiotakin monella tavalla. Sä voi kuunnella sitä kahdella korvalla tai sitten niin, että se on sulla vaan auki, jolloin se on ikään kuin tiedostamatonta kuuntelua, tai sä kuuntelet sitä vain pätkittäin. (H6)

Kuvan asema äänen johtamassa kerronnassa on erilainen kuin perinteisessä audiovisuaalisessa kerronnassa, kuten televisiossa. Äänikerronta hyödyntää mielikuvitusta, ja ohessa oleva kuva ei saisi tätä asetelmaa rikkoa.

Aina kun sä tuot kuvaa, missä muodossa tahansa, niin se on aina jonkun toisen tekemää kuvaa. Se ei ole sun mielikuvituksen tekemä kuva. Sen kuvan tuominen fiksaa, rajoittaa sun oman mielikuvituksen vapausastetta. Se on hyvin delikaatti kysymys, et milloin se kuva antaa siihen lisää jotakin ja milloin se ikään kuin latistaa tai varastaa koko jutun. Näissä jutuissa kuvailmaisuus menee abstraktiin suun-

taan suhteessa koko kuvamaailmaan. Tässä esimerkiksi valokuvistakin tulee enemmän graafisia. Tietyyntyyppiset animaatiojärjestelmät tulevat kasvamaan, jotka ei ole tätä Disneyn järjestelmiä, vaan se on huomattavasti abstraktimpaa ja lähempänä audion mielikuvitusta. Vapausaste säilyy suurempana...Siihen pitää varmaan löytää tavallaan kuvaan ja kirjoittamiseen ihan toisentyypinen ja uus suhde, siihen nähden mitä kuullaan. Ne ei voi olla yks yhteen...Tietysti alkuvaiheessa sellainenkin saattaa menetellä. Se on ensimmäinen ihmetyksen aihe; aivan samalla tavalla kun stereossa auto meni vasemmalta oikealle; se riitti alussa. Pitemmälleen siinä pitää päästä, et ihmiset oikeesti jaksaa kuunnella ja katsella...Havaintojen maailma lähtee audiosta ja sen mukaan täytyy rytmittää. Visuaalisuus jää ikään kuin taustakuvioksi.(H6)

Televisiotuotannolle on ominaista kuvan johtavan aseman lisäksi äänen synkronoituminen kuvaan puheen ja tekemisestä koituvien äänien vuoksi. Tätä sanotaan sataprosentiksi otokseksi. Äänen johtamassa audiovisuaalisessa kerronnassa kuvan ja äänen synkronointi voisi jäädä vähäisemmäksi.

Ilpo Pohjola on tehnyt semmosen jutun autokilpailusta. Se on rakeista valon ja varjon vaihtelua kankaalla. Sitten varmaan tämän tyyppiseen se keskittyisi. Voi olla, että kuva seisoo ja ääni on nopea ja päinvastoin. Kokonaisuudessa tämmösissä kuvan ja äänen suora synkka putoaa pois.(H3)

Monen, usein ilman synkronointia etenevän elementin seuraaminen vaatii uudenlaista perillemenon pohdintaa. Vastaanottajan omaksumiskykyä ei pidä ylittää.

Kyllä mä näkisin tään aika rauhallisena ja mietiskelevänä kerrontatapana. Se vaatii jonkinasteista hidastamista äänipuolen kerronnaltakin. Esimerkiksi, jos olis lyhyt teksti, niin siinä kohtaa äänessä ei tapahtus mitään. Siinä olis yhteinen rytm; molemmat tekisivät teemaa.(H5)

Multimediateos, jossa ääni on keskeisessä asemassa on monelle tekijälle suhteellisen uusi asia. Ideoita sen muodosta syntyy kuitenkin kiitettävästi.

Ei mielestäni niin, että olis valokuvia ja jotain kivaa taustamusaa, vaan niiden pitäis olla kokonaisuus, teos... Olen tekstilähtöinen; haluan kertoa tarinoita. En tällä hetkellä näe omalla kohdalla kiinnostusta... Jossain vaiheessa olis periaatteessa kiva ruveta kokeilemaan kuvan ja äänen yhdistämistä ja ehdottomasti eri tavalla kuin televisiossa.(H5)

Aivan varmaan on kuvan ja äänen suhteita luotavissa siten, että se synkka puuttuu. Itseasiassa tuossa voi olla ytyä, siinä mitä Huhtamäki ja Raittila puhuu, et itseasiassa se raja katoaa, kun se synkka puuttuu. Onkin toista enemmän ja toista vähemmän... Täytyy miettiä, ettei tule tärttä pä tärttä. Jos tekee dokumenttia tanssista, niin siinä olis kuvia tanssista. Mutta jos tekee dokumenttia joesta, niin siinä pitäis olla muutakin kuin jokea, tai pitäis jättää joen ääntä pois, jos kuvassa on koko ajan joki.(H3)

Ainoa mielekäs tapa olis, että ne tukee toinen toistaan. Antaa toisilleen tukea ja lisämerkityksen. Todennäköinen ja ikävä vaihtoehto on, että ne olis vaan päällekkäin.(H5)

Tätä ollaan nyt kehittämässä. Australiassa ne on tehny yhden jutun, mutta ongelmana on se, että verkossa se audio on edelleen kehittymätön. Kiinnostusta verkkoaudion kehittämiseen ei nyt näytä olevan.(H2)

Se voi lähteä syömään auditiivista ilmaisua; OK jos kuuntelijat ei näistä elementeistä tajua, niin onhan meillä tuo teksti käytettävissä. Se voi jossain vaiheessa ruveta köyhdyttämään äänellistä ilmaisua, ehkä - vaikea sanoa.(H5)

Internetsivuilla on sellanen, kun Peilitalo ja siellä poliisin tunnistekuvat. Siinä on puhdas radiojuttu, joka toimii puhtaana äänijuttuna. Voi kuunnella vaikka silmät kiinni rauhassa, mutta sitten jos katsot kuvaa, se on siinä playerissä. Eli tehdään nopehkösti, kevyehkösti, halvalla; tuodaan siihen vähän lisäpointtia. Käyttäjä voi päättää, että katsooko se sen lisäinformaation vai ei... Lisäinfo on siinä sitä, että siinä liikutellaan sen jutun mukana, liittyen jutun dramaturgiaan, kuvamateriaalia. Se on sen jutun materiaalia, josta siinä keskustellaan. Siinä kuvakerronnassa on mahdollisuus epäonnistua tosi radikaalisti tai sitten onnistua... Siis ärsyttävällä kuvamateriaalilla voidaan pilata se äänijuttu ja samalla pilata koko kokonaisuus.(H8)

Radion kuvakerronta on oma taiteenlajinsa ja se vaatii osaamista. Sä et voi roiskia vain sinne jotain kuvia, ne voi häiritä äänijuttua. Sä et voi tehdä myöskään televisiota, koska televisio on jo olemassa. Pitää hakea se välimuoto. Haetaan lisäpalvelukuvakerronnan tyyliä. Sitä me on etsitty... Kyllä tämän tyyppiset jutut tulee lisääntymään riippumatta DAB:stakin. Jos ajatellaan minkälaisen mielekkään internetradiomainoksen se mahdollistaa, kuten jutuissakin, kuvakerronnalliset elementit... Kyllä mainostoimistojen täytyy tää mahollisuus ruveta ottaan huomioon. Kyse on niin uudesta asiasta, etteihän tätä kovin moni tee.(H8)

Monen elementin kerronnassa voi joskus käydä niin, että elementit eroavat liiaksi toisistaan, jolloin ei muodostu yhtenäistä kerrontaa. Toinen ääripää on se, että elementit toistavat liiaksi toisiaan. Äänen johtamassa kerronnassa voi olla syytä karsia äänikerrontaa verrattuna tilanteeseen, jossa ääni on ainoa elementti.

Miksi kertoa äänessä sama; molempien täytyy tukea toisiaan.(H7)

Totta kai vaikuttaa takaisinpäin; se riippuu kummalla puolella se paino on.(H3)

En usko, että radion mielikuvitusominaisuus kärsii, jos tekijä ottaa sen huomioon. Se on kerrontatavasta kiinni. Kyllä ne on toisiaan tukevia asioita.(H4)

Radio on ollut yksitasoinen viestin. Visuaalisuus voi hämärtää tuota tilannetta. Tekijän käsitys kuuntelutilanteesta tulee epäselvemmäksi ja kaksitasoiseksi. Yhtäältä voisi olla pelkästään kuuntelevia ihmisiä ja toisaalta myös katseella seuraavia ihmisiä.

Vois, mutta miksei siinä vaiheessa tekis erillistä valokuvanäyttelyä ja erillistä radio-ohjelmaa. Kyllä ne täytyy olla erottamattomat, jotta tekeminen olis mielekästä. (H5)

Kyllähän se voi pirstaloida sitä juttua. Toiset seuraa ja toiset ei seuraa ja heille synty aukkoja. Perinteinen kaava voi mennä uusiksi... Kerronnan pitää ottaa huomioon, että kaikki eivät näe tekstiä ja kuvaa; se olis lähinnä tukimuoto. Kovin paljon se ei kerronnan tapaa voi muuttaa. (H4)

Sillä on radioilmaisua vapauttava vaikutus. Nyt voidaan ihmisen nimi laittaa tekstinä, jolloin sitä ei tarvitse upottaa siihen ohjelmaan. Mutta kyllähän sekin voidaan tehdä aivan kuten ennenkin. (H2)

Työkulttuuri ja sen muutos. Perinteisen radion työkulttuuri on vapaa, ja työskentelytavat ovat jokaisella tekijällä lähteneet omista tarpeista. Mediakonvergenssi merkitsee myös uusien työskentelytapojen ja -muotojen etsimistä. Lehden tekstin ja kuvan suhteen pohdiminen voi antaa näkökulmia median murrosvaiheen työskentelytavoiksi. Ensimmäinen rasteroitu lehtikuva ilmestyi Suomessa vuonna 1904, joten kokemusta ja perinteitä asiasta on ehtinyt muodostua. Lehdissä on ammattikuvaajia ja -toimittajia. Kumpikin ryhmä edustaa oman alansa ammatillista näkemystä. Monesti myös toimittaja ottaa kuvat juttunsa. On myös ihmisiä, jotka haluavat aina tehdä itse sekä tekstin sekä ottaa valokuvat.

Sanomalehden ammattivalokuvaaja sanoo suhtautuvansa kielteisesti siihen, että toimittaja ottaa kuvat: ”Siinä käy usein niin, että toimittaja tekee ensin tekstin ja ottaa lopuksi kerralla ne kuvat”.(H10) Kuvaajan mielestä kuvan ja tekstin yhteys toteutuu parhaiten kahden ammatillaisen yhteistyönä. Hän sanoo, että kuvan tehtävänä on kertoa rinnalla toista tarinaa. Kuvaaja määrittelee hyvän kuvan tehtäväksi antaa jotain lisää tekstiin niin, että kumpikaan ei selitä toistaan puhki. Toimittajan sekä valokuvaajan työtä tehnyt haastateltava näkee asia täysin eri tavalla:

Olen kuvannut lähes kaikki juttuni itse...Ne harvat jutut, joissa mä oon tehnyt tekstin ja kuvaaja on ottanu kuvat, niin kyllä meillä on ollu hankaluuksia ymmärtää, et mitä minä haluan ja mitä se kuvaaja haluaa... Ei ole kertaakaan tullu vastaan sellasta kuvajaa, joka olis halunnu ees lukea mun jutun ennen ku lähtee ottamaan kuvia. Minusta se on väärin. (H11)

Haastateltava kertoo törmänneensä sellaisiin asenteisiin, että ei ole kunnan toimittaja eikä kunnan kuvaaja. Myönteisenä puolena haastateltava näki sen, että vapaana toimittajana on helppo myydä juttunsa lehteen, jos pystyy tarjoamaan myös kuvat.

Molemmat ovat varteenotettavia näkemyksiä ja etupäässä lienee kysymys suhtautumisesta tehtävään. Perinteinen tapa on nähdä tuote ammatti-ihmisten yhteistyön tuloksena. Yleistyvä tapa on nähdä tuote kiinteänä kokonaisuutena, jossa kerronnan osat menevät niin lomittain, että paras tulos syntyy yhden henkilön ajatusten tuloksena. Työnantajat ja viime vuosien mediakoulutus ovat suosineet viimeksi mainittua kehityslinjaa.

Radiotyössä tehtäväkuvia yhdisteltiin erityisesti 1990-luvun alkupuolella. Tällöin esiintyi eriäviä näkemyksiä yhdistämisten järkevyydestä. Tämä keskustelu on nykyään harvinaisia ja kukin on omaksunut oman tapansa tehdä ohjelmia. Pelkkä ääni on vain yksi elementti, ja siinä mielessä perinteinen radiotyö sopii hyvin tehtäväksi yksintyöskentelynä. Myös televisiotyössä on menty yhdistettyihin toimenkuviin ja siksi kuvausryhmissä on vähemmän työntekijöitä kuin aikaisemmin. Uuden median konvergenssi kuitenkin eroaa kaikista edellä mainituista siinä, että se yhdistää tehokkaasti pysähtynyttä ja liikkuva kuvaa, ääntä, tekstiä ja grafiikkaa. Kyse on siis monipuolisesta osaamisesta, joka vaatii laajaa ammattitaitoa. Lisäksi tarvitaan teknistä tietämystä.

Ylen Ykkösen dokumenttiryhmän kahden teoksen (radio-ohjelma ja internetversio) koekielussa hyödynnettiin samaa aineistoa ja taustatyötä. Internetversion tekemisen yhtenä motivaationa on helpottaa tekijän asiatietojen kertomispaineita. Tällöin on hyvä, että radiotoimittaja on kiinteästi itse mukana verkkoversion tekemisessä. Näin tiedonhankintaprosessista tulee yhden ihmisen työprosessi. Tulevaisuudessa onkin tärkeää, että toimittaja pystyy tekemään aiheesta ohjelman erilaisille välineille.

Toimittajalle aukeaa lomake, jossa hän päättää mihin kaikkialle tämä juttu menee. Sitten kun niitä kolmikirjaimisia jakelusysteemejä tulee lisää, niin lomakkeeseen pannaan lisää ruksattavia ruutuja. Hän voi räätälöidä PAD-informaatiosta erilaisen version internetversiota varten.(H8)

Huovila arvelee, että radio- ja televisiotyössä editointityön helpottumisella on myös kääntöpuolensa. Kun editointityö on aikaisempaa helpompaa ja mahdollisuuksia on enemmän, toimittaja yrittää helposti liikaa. Hän voi käyttää liian paljon efektejä esimerkiksi uutislähetyksessä, jolloin efektit enemmän häiritsevät kuin tukevat viestiä.¹²⁰

¹²⁰ Huovila 1998, 244.

Tekninen helppous voikin olla petollista. Kuvan, tekstin ja äänen hallinta vaativat taiteellisessa ja kerronnallisessa mielessä pitkälle kehittynyttä näkemystä. On siis syytä miettiä, milloin tarvitaan alan ammattilaisten apua.

Tämä toisi kiirettä lisää. Siinä voi olla eri ihminen tekemässä näitä juttuja, mutta kyllä toimittaja tuntee itse parhaiten oman materiaalinsa.(H4)

Nuoremmissa on monitaitajia. Ne hallitsee radioilmaisun ja uuden välineen kielen. Voi tehdä yksin tai ryhmässä.(H2)

Haluaisin tehdä yhteistyötä ammattivalokuvaajan kanssa. Vois olla ääni- ja kuva-ammattilaisten yhteinen kenttä. Yhdessä haetaan ilmaisua. Työskentelykulttuurin täytyy muototua.(H5)

Taideteoksessa on kysymys, että mistä se lähtee; Jos on hyvä kuvasarja, niin kuvat ovat lähtökohta. Tanssissa olis varmaan toisinpäin; ensin musiikki ja sitten kuvitus.(H3)

Se on tietyllä tavalla yhtäaikainen prosessi. Ero tän päivän tekemiseen on se, että audio on se, joka johtaa sitä. Nykyään heti, kun kuva tulee mukaan, niin kuva on se, joka liidaa sitä hommaa. Tässä tapahtuu nyt täydellinen ylösalas heittäminen(H6)

Työskentelyprosessi on ihanteellinen prosessi silloin, kun voi itse vaikuttaa kuvaan. Silloin syntyy yhtenäinen luomisprosessi.(H7)

Nettiradio Mikaelissa on kokemusta monen elementin kanssa työskentelystä. Työskentelyprosessit ovat siellä kehittymässä, ja tekemisen tapoja on useita.

Radion perinne on tässä hyvinkin matkassa. Nykyään radiojutuissa on vaan yks henkilö matkassa, mut meidän jutuissa on neljä viis kohtaamista ihmisten kans. Työprosessi on identtinen; lopputulos eroaa.(H12)

Mielenkiintoista tässä on se, että on kuva ja ääni. Tämä äänen tekeminen on sellanen, että siinä on useampia tekniikoita. Monet kerää aineistoa valtavan määrän ja monet tekevät niin, että heillä on tiukka käsikirjoitus, ja he ohjailevat haastateltavaa.(H13)

Työprosessi voi lähteä eri suunnista. Joskus voi olla selvää, mitkä äänet valitaan äänitiedostoiksi, ja sen ympärille rakennetaan se tekstijuttu. Joskus taas teksti tulee ja siihen kaivetaan äänet. Välillä alkaa, että kuvat on valmiina. Tää on ihan selvää. Joskus on sitten ääni ja teksti. Jaha millähän tään muuten kuvittas, kun pelkällä haastateltavan kuvalla. Tätä prosessia voi pyörittää eri suunnista. Jos yhestä suunnasta ei tunnu lähtevän, niin sitten se lähtee toisesta suunnasta.(H15)

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa summautuvat tekijöiden näkemykset sekä aikaisempi teoria ja omat johtopäätökseni. Tuen käsittelyä vielä muutamalla uudella teorialla. Näin teen siltä osin, kun se asian etenemisen kannalta on tarpeellista. Tämän tutkielman tavoitteena ei ole tarjota yksiselitteisiä johtopäätöksiä. Tavoitteena on tarjota näkemyksiä ja visioita kehityksen ymmärtämistä varten.

7.1 Tekninen kehitys mediakonvergenssin suunnannäyttäjänä

Tekijöiden teknisessä tietämyksessä on suuria eroja. Yksi haastateltava on DAB-tekniikan asiantuntija. Kaksi muuta haastateltavaa ovat ohjelmaihmisiä, jotka seuraavat teknistä kehitystä tiiviisti. Teknisen kehityksen johtopäätöksiä onkin tehtävissä etupäässä muun aineiston pohjalta. Tärkeitä tietolähteitä ovat erilaiset ammattilehdet ja sähköpostikyselyt. Digitaalinen murros on joukkoviestinnän alueella vasta tulossa vaiheeseen, jossa se näkyy laajemmin ohjelmasisällöissä. Ääni on ollut omalla alueellaan itsenäisenä elementtinä. Nyt äänen erillisuus on vähenemässä.

Tuotantotekniikka. Ohjelmien tekeminen siirtyy vähitellen kokonaan tietokonepohjalle, ja tietokoneympäristössä ääni saa luontevasti seurakseen visuaalisen ympäristön. Ohjelmatuotannon mediakonvergenssi tulee tuotantokaluston yhdentymisen vuoksi automaattisesti osaksi tekemistä. Tämä merkitsee myös sitä, että sisältöjä voi tuottaa entistä halvemmalla, ja tekeminen mahdollistuu entistä useammille ihmiselle. Jutun koostaminen tietokoneella mahdollistaa nopean ja halvan tavan tarjota kuuntelijalle radionomaisia elämyksiä. Perinteiseen nauhoilta koostamiseen verrattuna tietokonekoostaminen tarjoaa samat kerronnalliset mahdollisuudet suhteellisen pienellä vaivannäöllä.

Lähetysvirtaradion ei ole tarkoituskaan olla äänellisesti monipuolinen; lähetys voi olla tarkoituksellisesti nopeasyklistä ja rosoistakin. (H8) Nettiradion Mikaelin äänenlaatua ei

voi sanoa hyväksi; osan laadusta verottaa jo haastattelunauhureiden laatu.(H12) Vaikka sovellutukset ja tarpeet eivät tuo aina teknistä laatua näkyviin, digitaalisuus tarjoaa kuitenkin mahdollisuuden hyvään äänenlaatuun.

Kaikkien radiokanavien profiiliin eivät nopeasyklisyys ja rosoisuus kuulu. On myös olemassa ohjelmapaikkoja ja -muotoja, joissa voidaan hyödyntää radionomaisen kerronnan keinoja. Digitaalinen laatu tarjoaa tähän entistä paremman mahdollisuuden. Radion yksi kehityssuunta voisi olla äänellinen radiofonisuus. Tämä edesauttaisi radion säilymistä itsenäisenä mediana tilanteessa, jossa se teknisesti saa yhtymäkohtia visuaaliseen maailmaan. Se voi pitäytyä myös perustehtävässään olemalla *laadukas äänellinen media*.

Tietotekniikka lähetyksessä. Radiolähetyksen tekeminen ja valmistelu sekä kontaktien pitäminen lähetyksen aikana helpottuvat tietotekniikan avulla. Juontajan työtehtävien järjeittäminen tietotekniikan avulla voidaan viedä nykyistä pitemmälle.(H4) Tietokoneen hyödyntämistä voi tehostaa myös informaation hankinnassa. Konvergenssi toteutuu eri välineiden sulautumisena taustatyössä ja materiaalin hankinnassa.

Jakelu- ja vastaanottotekniikka. Radio Peilin ohjelmapäällikkö Jari Lahden mielipide jakelutekniikan jatkuvasta käymistilasta osuu oikeaan. Hän esitti, että tulevaisuudessa tulee jatkuvasti olemaan tarjolla kolmikirjaimisia jakelusysteemejä. Niitä syntyy uusia, ja vanhoja jää taka-alalle. Näitä kolmikirjaimisia systeemejä ovat tällä hetkellä esimerkiksi DAB, DVB, GSM ja Wap. Tätä Lahden käsitystä tukee se epävarmuus, joka kevättalvella 2001 liittyy DAB:n ja DVB:n sekä kolmannen polven matkaviestimien tulevaisuuteen. Palveluiden ja käyttöliittymien (laitteiden) erilaistumista kutsutaan divergenssiksi, joka tulee olemaan konvergenssin ohella merkittävä ilmiö. Divergenssi määrittelee myös konvergenssia. Radion tapauksessa se merkitsee visuaalisten elementtien välittämistä erilaisia jakeluteitä pitkin asiakkaille. Moninaiset jakelutiet merkitsevät moninaisia versioita ja moninaisia konvergenssin muotoja Merkittävä suuntaus sisältötuotannossa ja ohjelmatyössä tulee olemaan samojen sisältöjen räätälöinti eri jakelukanaville.

Digitaalinen radio (DAB) ja televisio (DVB) ovat radiokerronnan kannalta olennaisia välineitä. DAB-radio tarjoaa perinteisen radioympäristön. DAB:n kohtalo vaikuttaa myös yleisesti radion tulevaisuuteen. Analoginen radio jää teknisesti jälkeen, ja muissa jakelu-

kanavissa ääni on läheisesti tekemisissä visuaalisen ympäristön kanssa. DVB:stä on mahdollisuus kehittyä kodin multimediakeskus, jonka tilääni mahdollistaa myös radio-kerronnan keinojen hyödyntämisen.

Digitaalinen murros näkyy suurena muutoksena mediamaailmassa. Digitaalinen signaali on taloudellisesti jaettavissa, monistettavissa ja muovattavissa. Se tarjoaa myös virtuaalisen ympäristön, verkottumismahdollisuuden, kaksisuuntaisuuden sekä levittäytymisen ympäri maailmaa. Internet ja matkaviestimet tarjoavat vaihtoehdoisen jakelumahdollisuuden broadcast-jakelulle, joka myöskin pyrkii hyödyntämään digitaalisuuden etuja. DVB:hen kehitetään paluuyhteyttä ja DAB-radion vastaanottoa kehitetään tietokoneen suuntaan.(H1)

Internetin ja matkaviestimien yhtyminen on myös yksi kehityssuunta, ja molempiin tulee mukaan multimedian piirteitä.¹²¹ Internetin tarjoamaa jakelutietä hyödynnetään monella tavalla. Se voi olla ainoa, rinnakkainen tai täydentävä jakelutie. Erilaiset tekniset yhdistelmät tulevat mahdollisiksi. Konvergenssi näyttäisi etenevän kaikilla rintamilla jakelussa ja vastaanotossa. Huovila arvelee, että radion, television ja sanomalehden tekniset erot ovat menettämässä merkitystään. Kaikki piirteet, jotka on aiemmin yhdistetty radioon, televisioon tai lehteen voidaan halutessa yhdistää jokaiseen välineeseen.¹²² Tämä luo uusia kerrontamahdollisuuksia, joissa lähtökohtana voivat olla välineiden erilaiset ominaisuudet: ”*Netti voimistaa radiota*”.(H2)

Kohti metamediaympäristöä. Tekninen kehitys luo medialle aivan uuden ympäristön. Aki Järvisen mielestä *metamedia* sana kuvaa hyvin tulevaisuuden median luonnetta. Se on osuvampi kuin hyper- tai multimedia:

Metamedian käsitteessä on olennaista, että se ei aseta mitään symbolimateriaalia (kirjoitusta, puhetta, musiikkia, kuvia) lähtökohtaisesti etusijalle muihin materiaaleihin nähden. Toisin sanoen siinä, missä elokuva korostaa viime kädessä ensisijassa materiaalinaan liikkuvaa kuvaa tai kirjallisuus (perinteisimmillään) nostaa esille kirjoitetun sanan, tietoverkko metamediana sulauttaa nämä materiaalit samaan sulaan massaansa. Tämä seikka tekee myös entistä näkyvämmäksi sen, kuinka ongelmallista on – edes analyttisesti – pyrkiä tekemään kahtiajako mediumiin (merkityksen

¹²¹ Hara 2001.

¹²² Huovila 1998, 232.

*ilmaiskeinoihin, esim. puhe ja kirjoitus) ja mediaan (mediumien käyttämiin ja niitä välittäviin teknologioihin).*¹²³

Mykkäelokuvan aikaan formatiivisen teoriaperinteen edustajat määrittivät elokuvan tekijänsä näkemyksen ilmaukseksi. Realistisen teoriaperinteen kannattajat puolestaan väittivät, että elokuvan voima on sen kyvyssä paljastaa (eikä muuttaa) todellisuutta.¹²⁴ Kuvan ja äänen käsittelymahdollisuudet palauttavat ilmaisun uudelleen kunniaan. Venäläissyntyinen uusmedia- ja elokuvateoreetikko Lev Manovich toteaa, että digitaalisen median muunneltavuus heikentää elokuvataallenteiden arvoa dokumentteina. 1900-luvun elokuvan visuaalisen realismin aikakausi oli vain pelkkä poikkeus. Visuaalisen esittämisen historiaan on aina kuulunut, ja kuuluu edelleenkin, kuvien rakentaminen käsin. Elokuvas-
ta tulee maalaamisen erikoistapaus: maalaamista ajassa.

Neuvostoliiton alkuvuosina Dziga Vertov keksi termin *kinosilmä*. Manovich määrittelee elokuvan uuden muodon *kinosilveltimeksi*.¹²⁵ Manovich toteaa digitaalisen elokuvan olevan animaation erikoistapaus, jossa elävissä tilanteissa kuvattua materiaalia käytetään yhtenä elementtinä muiden joukossa.¹²⁶ Radiodokumentin todellisuuskäsitys on Suomessa (ja monessa muussa maassa) erilainen kuin televisiodokumentin todellisuuskäsitys. Radiodokumentti on persoonallinen tuotos, jonka kieli on radionomaista. Tästä näkökulmasta radionomainen kerronta sopii hyvin metamediaympäristöön.

Välineominaisuuksista kerronnan ominaispiirteisiin. Radiokerronnan luonnollinen aikamuoto on preesens; tällöin kuuntelukokemus on henkilökohtainen. Verkkomontaasin omatoiminen selattavuus korostaa tätä ominaisuutta luonnostaan. Nettimedia sallii kertaamiset ja toistot kun taas radion luonne on ohimenevyys. Radiokerronta on arka ylimääräisille äänielementeille; kaiken pitää tukea kerrontaa. Vastaavasti selattavan nettimedian yksi keskeinen piirre ovat houkuttimet, joilla kiinnitetään huomio aina uusiin ja uusiin asioihin. Radion on oltava tuttua ja turvallista, mutta rakenteisiin pitää pystyä rakentamaan myös yllätyksellisyyttä mielenkiinnon kohottajaksi. Radiojuttu tai kokonainen radiodokumentti voidaan leikata niin, että sitojan rooli jää vähäisemmäksi. Joskus voidaan käyttää myös tarinankertojaa monologimuodossa. Myös verkkomontaasissa tarina etenee yleensä ilman sitovaa kerrontaa.

¹²³ Järvinen 1999, 108.

¹²⁴ Hietala 1993, 105.

¹²⁵ Manovich 1999, 221.

¹²⁶ Manovich 1999, 211.

Elokuva menee radion tavoin pysähtymättä eteenpäin, jonka vuoksi se ei koskaan ehdi saada kahden kuvan yhdistämisestä syntyvää kolmatta merkitystä. Verkkomontaasi pääsee tässä pitemmälle. *"Jokaisen lukijan tekemä pysähdysmontaasi luo tilanteen, jossa "kolmas" merkitys sisältää vaihtoehtojen mahdollisuuksia."*¹²⁷

7.2 Visuaalisten elementtien käyttö äänikerronnassa

Teksti. Tekstin käyttö kuvan ohessa on luontevaa, koska molempiin liittyy katsekontakti. Teksti äänen ohessa on herkässä asemassa. Tietokoneen kuvaruudulla muutama sana voi olla nopea linkkiyhteys uusien asioiden pariin tai ne voivat tarjota runsaasti syventävää tietoa aiheesta, johon henkilö on juuri tutustumassa. Nettiradio Mikaelissa tekstimuotoiset haastattelukysymykset tarjoavat mahdollisuuden valita äänitallenteista sopivimmat vastaukset, jolloin teksti nopeuttaa äänitallenteiden selaamista. Teksti merkitsee tällöin aktiivista valintaa. Radiokuuntelijasta tulee myös käyttäjä.

Tietokoneen ruudulla tekstin olisi oltava tiiviimmässä muodossa kuin lehden sivuilla. (H14) Taustasivuille tekstiä voi laittaa runsaammin, koska sinne hakeutuvat vain ihmiset, joita asia kiinnostaa. Tilaa on periaatteessa loputtomasti; Ari Heinonen katsoo väitöskirjassaan, että myös taustasivuilla on syytä välttää massiivisia tekstikokonaisuuksia: *"Ruudulta lukeminen on osoittautunut hankalaksi, ja pitkät tekstipötköt ovat omiaan vierottamaan lukijan pois jutun ääreltä."*¹²⁸ Erityisesti multimedian elementtinä pitkät, huonosti näkyvät ja tylsät tekstiosuudet jäävät huomiotta ja sekoittavat näin kokonaiskerrontaa. Teksti on siis elementti, jonka käyttö ruudulla vaatii pohdintaa. Perinteisen radiokerronnan ohessa tekstin käyttömahdollisuudet ovat rajalliset.

Yksi visio tekstin käytöstä ääni-ilmaisun yhteydessä. Luvussa kaksi on esitelty radionomaisia keinoja. Perinteinen radio tarjoaakin välineenä jatkuvasti tekijöille hyviä sovellutuskohteita. Esimerkiksi vieraskielisen puheen käänös on hyvin radionomainen.

¹²⁷ Julkunen 2001, 15.

¹²⁸ Heinonen 1999, 35.

Siinä on erilaisia puheääniä, jotka erottuvat hyvin toisistaan, koska puhutaan kahta eri kieltä. Siinä on siirtymiä paikan ja ajan suhteen. Siinä on erilaiset akustiset tilavaikutelmat. Siinä on myös varioitua toistoa ja rytmiä. Käännöksessä pystyy poimimaan myös tunnelmia. Korpisen mukaan sähkökyttä käännökseen saadaan katkomalla alkuperäinen teksti lauseen parin mittaisiksi jaksoiksi, jotka heti käännetään. Tämä tekniikka antaa kuuntelijalle mahdollisuuden seurata puhujan reaktioita.¹²⁹ Käännös voi olla myös alkuperäistekstin edessä, jonka jälkeen tulee pitkäkö jakso alkuperäistä tekstiä. Näin kerronnan etenevyys paranee.¹³⁰ Erityisesti englantia osataan nykyään hyvin. Tätä seikkaa voi hyödyntää, jos puhe on selvää ja yksinkertaista. Alkuperäiselle puheelle voi tällöin antaa suuremman merkityksen. Alkuperäisen puheen ja käännöksen kuljettaminen rinnakkain ei ole aina paras mahdollinen ratkaisu. Ääntä voi ottaa myös toisaalta kuin käännettävästä kohdasta, jos se palvelee kokonaisuutta. Esimerkiksi nauru ja itku ovat kansainvälistä kieltä ja niitä voi hyödyntää, jos haluaa hyödyntää tunnetiloja ohjelmassa.

Radiossa vieraskielisen puheen käännös tarjoaa siis käytettäväksi monia välineelle ominaisia keinoja. Se on korvalle tehtyä ja houkuttelee kuuntelemaan ja käyttämään kuuloaistia aktiivisesti. Television tekstikäännös on puolestaan katseelle tehtyä. Siinä puhujan havainnointi äänellisenä itsensä ilmaisijana jää vähemmälle huomiolle. Tätä voisi verrata Nettiradio Mikaelin tekijöiden näkemykseen, että ääni muuten aikakauslehtimäisessä mediassa luo elävyyttä, kun vastaanottaja pääsee kuuntelemaan haastateltavan puhetta ja pääsee tutustumaan lähemmin ihmiseen. (H11, H12) Television tekstikäännöksen hyvänä puolena on se, että siinä voidaan tuoda paremmin esiin puhujan ajatuksia kokonaisuuksina, mikä radiossa vastaavasti merkitsee pitkiä käännöksiä.

Perinteisen radion ja television *käännöstävät vieraasta kielestä suomeksi voisivat sekoitua uusissa medioissa*. Tekstillä voi silloin olla suoraan yksittäisen ohjelman sisältöön vaikuttava hyödyllinen tehtävä. Tekstiä voisi käyttää äänellisen käännöksen sijasta alkuperäisen puheen ohessa; Jos käännettävä puhe on selvää, yksinkertaista ja asiayhteys on tuttu, voi *teksti olla vain osakäännöksinä tai selventävinä sanoina*. Näin vastaanottaja voi seurata ohjelman radionomaisia keinoja ja käännös ei hallitse ohjelman rakennetta. Tämä on parempi vaihtoehto kuin pitkän puheen jälkeen tehty kömpelö käännös puheena ja alkuperäisen puheen peittyminen käännöksen alle. Haastateltavista juontaja esitti, että

¹²⁹ Korpinen 1986, 116.

¹³⁰ Salomaa 1989, 196.

tekstillä voisi myös selventää muita asioita, jotka ovat osalle yleisöä tuttuja ja toisille taas ei; esimerkiksi vaikeita talousalan termejä.(H4) Tällaiset sovellutukset sopivat luonnollisesti vain tiettyihin yhteyksiin; usein asiayhteys vaatii tarkat käännökset.

Kuva. Kuvien käyttö verkossa on toistaiseksi teknisesti ongelmallista. Ne hidastavat usein sivun selaamista. Tekniikka kehittyy tällä alueella nopeasti, ja myös liikkuvan kuvan välittäminen on tulossa verkossa mahdolliseksi. Lehtivalokuvaaja katsoi, että kuvat ovat internetissä teknisesti huonolaatuisia ja siellä näkee paljon ei-ammattilaisten ottamia valokuvia.(H10) Valokuva näyttäisi soivan hyvin yhteen äänen kanssa. Dokumentaarisen radiotyön opettaja olisi kiinnostunut kokeilemaan juuri radiodokumentin ja valokuvan yhteiskerrontaa. Masterman totesi, että ääni pitää meidät jatkuvasti valppaana television tapahtumista, vaikka katseen kääntäisi muualle tai menisi toiseen huoneeseen.¹³¹ Ääni on siis kuvia sitova elementti. Ääni pystyy sitomaan myös perättäisten valokuvien sisältöjä toisiinsa, näin syntyy teoskokonaisuus. Sergei Eisenstein on todennut, että peräkkäisten kuvien kokonaismerkitys on enemmän kuin niiden mekaaninen summa; yksi plus yksi on vähintään kolme.¹³² Toinen neuvostoliittolainen mykän elokuvan teoreetikko Lev Kulesov totesi, että elokuvassa yksittäinen kuva ei ole itsenäinen, vaan se saa merkityksensä sitä edeltävistä ja seuraavista kuvista. Katsoja ei tarkastele kuvia irrallisina, vaan pyrkii luomaan niille syy-seuraus-suhteen kerronnan jatkumon osatekijöinä.¹³³ Ääni liikkuvan kuvan yhteydessä kasvattaa summaa myös enemmän kuin omalla arvollaan; ääni peräkkäisten still-kuvien yhteydessä kasvattaa summaa ehkä vieläkin enemmän. Kuva näyttäisi radioilmaisun kannalta kiinnostavammalta kuin teksti.

Liikkuva kuva. Liikkuva kuva on vahva elementti ja sen käytön on oltava harkittua; se vie huomion muilta elementeilta. Liikkuvan kuvan ja äänen yhteiskerronnassa mennään helposti niiden väliseen synkronointiin, jolloin siitä tulee televisiokerrontaa. Voisi ajatella, että verkossa television kaikki perinteiset elementit suhtautuvat uudella tavalla toisiinsa, koska digitaalinen ympäristö on muovattava ja manipuloitava ympäristö. Lev Manovich totesi, että elokuvasta tulee ”maalaamista ajassa”.

¹³¹ Masterman 1991, 114.

¹³² Hietala 1993, 13.

¹³³ Hietala 1993, 102.

Äänikerronnan kannalta liikkuva kuva lienee liian voimakas elementti. Ääni ei voi ilmeisesti olla sellaisessa kerronnassa keskeinen elementti, koska moninainen kerronta lienee enemmän työmuistin kuin mielikuvituksen aluetta. Äänipainotteisessa mediassa liikkuvalla kuvallakin voi olla jokin tietty tehtävä, mutta sen käyttö pitää olla hyvin harkittua.

Elokuvailmaisussa ääni on kehittyvä alue. ”Ajassa maalaaminen” antaa myös elokuvan ääni-ilmaisulle uusia ulottuvuuksia. Vuonna 1996 ilmestyneessä *Elokuvan estetiikka* – kirjassa todetaan, että viime vuosina on ollut havaittavissa kasvavaa kiinnostusta elokuvan muotoja kohtaan, joissa ääni ei enää ole aina alisteinen kuvalle, vaan sitä käsitellään elokuvassa itsenäisenä ilmaisuaineksena. Se voi muodostaa erityyppisiä yhdistelmiä kuvan kanssa. On myös ilmaantunut elokuvan tekijöitä, jotka antavat paljon painoa äänelle.¹³⁴ Elokuvan ääni-ilmaisu muovaa omalta osaltaan äänellistä mediakonvergenssia.

Tekstin, kuvan ja äänen suhde. Kirjoitettu ja puhuttu teksti ovat samankaltaisessa asemassa suhteessa kuvaan. Vanha sanonta toteaa, että yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa. Radionomaisista keinoistaan tunnetuksi tullut Martti Silvennoinen antaa asialle uuden ulottuvuuden toteamalla, että yksi sana herättää tuhat mielikuvaa.¹³⁵ Masterman totesi, että lehdessä kuvateksti määrittelee kuvaa; se ”lyö lukkoon” jonkin etusijalle asetetun määrityksen. Jokaisella elementillä on oma tehtävänsä ja vahvuutensa; niiden yhdistelmistä voi saada monenlaisia vaikutelmia. Ne voivat vääristää toisiaan tai tukea toisiaan. Kerronnassa, jossa ääni on keskeisessä asemassa, mielikuvitusulottuvuudelle täytyy jättää tilaa. Tekijöiden puheista heijastui mieltymys äänen ja kuvan yhteiskerrontaan. Teksti nousi esiin vain siitä kysyttäessä.

Työskentelyprosessi. Työtavat mukautuvat ainakin osittain teknisen helppouden mukaan. Teknisesti yksi ihminen voi tehdä hyvin monipuolisia tuotoksia. Kerronnan vaatimat erityistaidot voivat jäädä tekniikan huumassa helposti taka-alalle. Työnantajat ovat kiinnostuneet moniosaajista, koska se säästää palkkauskustannuksia. Monet ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen mediakoulutuksen toteuttajat näyttävät uskovan, että he pystyvät kouluttamaan monen työtehtävän ammattilaisia. Se ei kuitenkaan ole mahdollista, koska monipuolinen osaaminen vaatii pitkän työkokemuksen erilaisissa tehtävissä.

¹³⁴ Aumont ym. 1996, 47.

¹³⁵ Silvennoinen 1992, 22.

Sanomalehden valokuvaajan mielestä tekstin ja kuvan yhteys toteutuu parhaiden kahden ammattilaisen (toimittajan ja kuvaajan) yhteistyönä.(H10) Toimittajan sekä valokuvaajan työtä tehnyt henkilö sanoo teoksen olevan yhtenäinen kokonaisuus, joka on tehtävä yksin kokonaan, jotta siitä tulee yhtenäinen kertomus.(H11) Kumpikin näkemys on perusteltu, ja heidän omaksumansa työtavat sopivat heille itselleen. Entisenä radion äänitarkkailijana ja nykyisenä radiotoimittajana olen kuitenkin enemmän jälkimmäisen näkemyksen kannalla. Jotta muoto voi muuttua sisällöksi, täytyy henkilöiden näkemys olla yhtenäisen ja saumaton. Toinen mahdollisuus on hallita yksin koko kokonaisuus. Radiossa on kyse äänen ominaisuuksien hallitsemisesta; se on yhteinen vaatimus sekä äänitarkkailijalle että toimittajalle.

Radio- ja lehtityö ovat työprosessina teknisesti suhteellisen yksinkertaisia, televisio- ja multimediatyö vaativat sen sijaan monen alueen osaamista. Yksi mahdollinen tulevaisuuden työskentelymalli voisi olla kunkin ihmisen taipumusten ja kiinnostuksen kohteiden hyödyntäminen; näin voisi syntyä vapaasti muovautuvia työpareja ja työryhmiä. Joskus luomisprosessi voi edellyttää, että tuotos on tehtävä yksin, tällöinkin on hyödyllistä hyödyntää eri alojen ammattilaisten arvioita työstä.

Uudet tekniset jakelutiet lisäävät sisältöjen tekijöiden tarvetta jo 2000-luvun alkuvuosina.¹³⁶ Pulaa tulee olemaan erityisesti taiteilijoista, koska tietokoneympäristö tuo äänen ja visuaaliset elementit yhteen ja rinnakkaiset jakelukanavat edellyttävät samoilta sisällöiltä monenlaisia muotoja. Divergenssin vuoksi sisältöjä ei voi jakaa samanlaisina eri jakelukanavissa.

7.3 Radiokerronnan näkymät

Uudet mahdollisuudet. Yksittäistä radiojuttua ja –ohjelmaa sekä lähetysvirtaa voidaan kehittää ja elävöittää visuaalisin keinoin. Kuvaruudun ja näyttöruudun koko ovat tärkeitä kerronnan kannalta. Sen olisi syytä olla niin suuri, että tekstit, grafiikka ja kuvat ovat

¹³⁶ Hara 2001.

selvästi nähtävissä. Jos kuva ja ääni kuuluvat yhteen (esittävät samaa tilannetta) ja kuva-ruutu on pieni, tai laite pystyy toistamaan vain still-kuvia, tai sen näyttökapasiteetti on muuten huono, kuvan kerronta suhteessa ääneen vaatii kriittistä pohdintaa. Kuva voi jäädä vaatimattomaan asemaan täysipainoisen äänen rinnalla. Pieni kuva henkilöstä mahtavan äänen rinnalla ei ole käyttökelpoinen kovin pitkään. Samoin still-kuva puhuvasta henkilöstä tai muuten suoraan ääneen liittyvän kuvan käyttö ei näyttäisi olevan onnistunut ratkaisu silloin, kun ääni on keskeinen elementti. Äänen ohessa esiintyvä kuvallisuus on erilaista kuin perinteinen televisiokuva. Radioateljeen tuottaja puhuu still-kuvista, grafiikasta ja animaatiosta: *"Siellä vois olla graafiskuvallisia koukkuja siellä täällä"*. (H6) Matkaviestimien näytön pienuuden lisäksi ongelma on myös liikkuva käyttö.

Mielestäni on hyvä erottaa kaksi asiaa toisistaan. Voisi ajatella, että radio-ohjelman oheisviestintä on yksi päälinja. Kun ajatellaan radiota tai radionomaista ilmaisua, kuuntelijalta ei ole syytä edellyttää kuvien ja tekstien katsomista. Tämä linja on otettu Radio Peilissä. (H8) Kaikki visuaalinen on lisäpalveluperiaatteella toteutettua. Seuraavassa alaluvussa on pohdintaa toisenlaisen äänellisen median mahdollisuudesta. Se on enemmän visuaalisuuteen painottuva vaihtoehto. Se on radion oheisviestintään verrattuna pitemmälle menevä vaihtoehto.

Äänen voima on mielikuviutusulottuvuus, joka perustuu juuri visuaalisen havainnon puuttumiseen. Radionomaista kerrontaa voi esiintyä erilaisissa teknisissä ympäristöissä, mutta luontaisimmat ympäristöt sille ovat perinteinen analoginen radio ja DAB-radio.

Perinteinen radio. Perinteistä radiokerrontaa voi elävöittää esimerkiksi Ylen Ykkösen dokumenttiryhmän esimerkin tavalla. Rinnakkaisten teosten tekeminen radioon ja verkkosivuille on mielestäni yksi mediakonvergenssin muoto. Lähtökohtana on hyväksyä välineiden ominaisuudet sellaisenaan ja hyödyntää niitä. Saman aineiston ja taustatyön hyödyntäminen eri muodoissa tarjoaa vastaanottajille uusia mahdollisuuksia ja tekijöille mahdollisuuden laajentaa ilmaisua. Tällaisia ratkaisuja on todennäköisesti löydettävissä lisää.

Kun käytetään internetiä radion oheisvälineenä, ei tule ongelmaa vastaanottimen katsomisen suhteen. Radiolähetyksen yhteyteen ei tarvitse tällöin liittää tekstejä, jolloin ne eivät "häiritse" vastaanottotilannetta, ja internetiin suhtaudutaan muutenkin aktiivisesti;

sieltä ihmiset hakevat tietoja. Radion kuuntelutilanne jää näin entiselleen. Internet tarjoaa myös toisenlaisia rinnakkaisia toimintoja ja palveluita, joita hyödynnetään monin tavoin: Perinteinen radio ja internet toimivat siis hyvin ja monipuolisesti yhdessä.

DAB-radio. Näyttää siltä, että DAB-radion vastaanottotapojen kehitys ratkaisee, mihin suuntaan visuaalinen viestintä sen yhteydessä kehittyy. Jos vastaanotto painottuu tietokoneen sijasta vastaanottimiin, DAB-radio kehittyy vain tekstin osalta. Kuvan mahdollisuudet eivät tule olemaan siinä tapauksessa merkittävät, koska vastaanottimien kuvapuolen kehitys on jäänyt taka-alalle.(H1)

Vastaanottimen tekstinkin käyttöä rajoittavat muutamat seikat. Ensimmäkin tekemisen kannalta ei voi kovin paljon luottaa siihen, että tekstejä luetaan normaalissa vastaanottotilanteessa.(H4, H12) Toiseksi tekstin ohjaaminen vastaanottimien näyttöruuduille on vaikeaa, koska eri vastaanotinmerkit toistavat tekstiä eri tavoin.(H8) Kolmanneksi kerralla vaihtuva tai rullaava teksti pienellä näyttöruudulla on ominaisuuksiltaan samanlainen kuin ääni. Sitä ei voi palauttaa kohtaan, joka meni jo ohi. Neljänneksi ihmisten lukunopeuksissa on suuria eroja. Virtaavan tekstin ja äänen toisiinsa tukeutuvaa kerrontaa lienee vaikea luoda. Teksti voi toimia toistavana ja ennakoivana elementtinä äänen suhteen; silloinkin sitä on käytettävä säästeliäästi. Suomessa on valittu linja, että PAD-teksti ei vaikuta äänelliseen ohjelmasisältöön millään tavalla, mutta teksteistä voi kuitenkin saada huomattavaa lisäarvoa.

Vähäinen kiinnostus DAB-vastaanottimien hankintaan luo varjon koko DAB-radion ylle. Sitä on kritikoitu ajastaan jälkeensä. ¹³⁷ Uusmedia-alan yrityksessä työskentelevä tutkija katsoo, että DAB:n tekstipalvelut ja paremmaksi mainostettu äänenlaatu eivät tarjoa kovin paljoa hyötynäkökohtia. ¹³⁸ Hyvä äänenlaatu ei tule olemaan kaikkien radio-kanavien ensisijainen tavoite. Vastaanotto-olosuhteet voivat myös olla sellaiset, ettei äänenlaadussa synny huomattavaa etua ULA-radioon nähden. DAB-radio on siis hyvin analogisen radion kaltainen. Lähivuosina ratkeaa, kuinka nopeasti DAB-radio kattaa koko maan. Tähän tavoitteeseen pääseminen olisi suotavaa, koska se pystyy jatkamaan radion perinteitä digitaalisella aikakaudella. Perinteisen radion käyttö on niin vakiintunutta, että sitä ei voine korvata uusilla medioilla.

¹³⁷ Weckström 2000, 32-34.

¹³⁸ Järvinen 2001.

Nettiradio. Internetympäristössä radioilmaisu voi saada monenlaisia muotoja. Myös siinä vastaanotto rajoittaa kehitystä. On paljon ihmisiä, jotka eivät voi hyödyntää nettiradiota teknisen esteen vuoksi, tai sitten ihmiset eivät osaa käyttää tietokonetta vastaanottotarkoitukseen. (H12) Nettiradio Mikaelista on tehty aikakauslehden kaltainen, jotta ihmiset saavat visuaalisesti irti mahdollisimman paljon, vaikka ääntä ei saataisikaan kuuluviin.

Nettiradio Mikaelissa luodaan multimediakerrontaa, jossa elementtien ominaisuuksia hyödynnetään monipuolisesti. Uusi asia on pysähtyneen visuaalisen kerronnan ja äänikerronnan yhteensovittaminen. Verkkosivut ja äänitallenteet ovat siinä saman kerronnan osia. (H11) Tämä tulee olemaan tulevaisuudessa entistä useammin käytettävä kerronnan muoto. Samoin still-kuvan ja liikkuvan kuvan yhteiskäyttö tulee olemaan yleistä. Still-kuvaa voidaan käyttää esimerkiksi liikkuvan kuvan valikkona. Toisaalta liikkuva kuva voi muodostua liian hallitsevaksi elementiksi, joten sitä on käytettävä harkiten. (H16)

Nettiradio Mikaelin henkilökunnan tapa tehdä radioksi kutsumaansa mediaa panee miettimään radioilmaisun tunnusmerkkejä. Perinteisen radion tunnusmerkkejä Mikaelissa on vähän. Sen ominaisuuksia eivät ole: ajankohtaisuus, nopeus, mielikuvitus, kertaavuus. Se ei muodosta yhtenäistä akustista kokonaisuutta, koska äänitallenteina ovat pelkästään vastaukset. Etenemisen rytmi syntyy pääasiassa verkkosivuilla vierailevan henkilön omasta etenemisrytmistä, kun taas perinteisen radion keskeisiä keinoja on juuri ohjelmantekijän luoma rytmi. Radiossa siirtymät aiheesta toiseen tapahtuvat pelkän äänen keinoin, Mikaelissa eteneminen toisiin aiheisiin tapahtuu sivuja selaamalla. Nettiradio Mikaelin kerronta on havainnollista, kun taas perinteinen radio pelkkään ääneen tukeutuvana välineenä jättää tilaa mielikuvitukselle. Aiheen käsittely voi Mikaelissa lähteä monesta eri suunnasta. Joskus aihe voi aueta äänen kautta, joskus taas kuvan tai tekstin kautta. Tekeminen voi painottua eri kerroilla eri tavalla elementtien kesken. Nettiradio Mikaeli ei siis ole erityisen paljon perinteisen radion kaltainen; se on hyvä asia. Erilaisuus antaa hyvän näkökulman laajentaa käsitystä radion ominaispiirteistä. Myös toisenlaiset nettiradiosovellukset sekä alkuvaiheessa oleva netti-TV tuovat näkökulmia radiokerrontaan sekä yleensä mediakerrontaan. Verkon tekninen kehittyminen sekä käyttäjien laitteiden laatu ja taito käyttää niitä ovat oleellisia asioita. Ne määrittelevät verkkomedioiden kehitystä ja tekemisen tapoja.

Mielestäni verkkomedioiden jaottelu radioon, televisioon ja lehtiin ei ole selväpiirteinen asia. Konvergenssi verkkoympäristössä mahdollistaa erilaisia kombinaatioita ja painoituksia.

7.4 Multimediakerronta, jossa äänellä on keskeinen asema

Visuaaliset elementit ja ääni ovat kehittyvissä teknisissä ympäristöissä toistensa läheisyydessä. Helppous yhdistellä eri elementtejä voi lisätä kokeiluja uusien kerrontatapojen parissa. Perinteisessä teknisessä ympäristössä radio- ja televisiokerronta ovat suhteellisen kaukana toisistaan. Internetiympäristössä ja ehkä digi-TV:ssäkin tällaiset välimuodot ovat mahdollisia. Kyse voisi olla esimerkiksi multimediasta, jossa äänellä on keskeinen asema. Haastateltavien ajatukset poikkesivat huomattavasti pitemmälle menevien visioiden osalta. Joillekin se oli aivan uusi asia, ja se jäi myös etäiseksi; toiset kiinnostuivat siitä hetken mietittyään. Kaikki ne haastateltavat, joilla oli radiodokumenttitausta olivat kiinnostuneet asiasta. Radioateljeen Harri Huhtamäki on perehtynyt tähän asiaan perusteellisesti ja on innostunut sen mahdollisuuksista. Painoarvoa hänen näkemyksilleen antaa se, että Huhtamäki on Suomessa äänikerronnan kehityksen kannalta tärkeässä asemassa.

Olennaista tällaiselle kerronnalle on se, että *kuvan ja äänen välinen synkronointi ei ole niin kiinteä kuin se on perinteisessä audiovisuaalisessa kerronnassa*, lähinnä televisiossa.

Äänen ja kuvan suhteita on luotavissa uudella tavalla kun synkronointi puuttuu.(H3)

Olennainen kysymys on se, millaisen katsekontaktin tämä muoto tarvitsee. Lähtökohtana tässäkin on, että ei välttämättä tarvitse katsoa kuvaa.(H6) Tässä yhteydessä se kuitenkin tuntuu erikoiselta, koska visuaalisuus tuntuisi Huhtamäen kuvailujen mukaan olevan monipuolista. Selitystä voi hakea radiokerronnan muodoista; täytyy eritellä erilaiset tavat tehdä perinteistä äänimediaa. Radiokanava (siinä mielessä kuin se yleensä ymmärretään) poikkeaa vahvasti äänimaailmaan nojautuvasta radiodokumentista tai taiteellisesta äänituotoksesta. Vahva äänikerronta voi edetä pelkästään omalla voimallaan, vaikka sen rinnalla olisi monipuolinen ja siihen sitoutunut visuaalinen kerronta.

Huhtamäen mukaan tällaisessa kerronnassa kuvailmaisuus menee abstraktiin suuntaan verrattuna yleensä kuvailmaisuun. *"On hyvin delikaatti kysymys, et milloin se kuva antaa siihen jotain lisää ja milloin se latistaa koko jutun"* (H6). Kuva voi antaa tarkan sisällön silloin, kun ääni ei siihen pysty, mutta yleensä visuaalisuus tässä yhteydessä voisi olla pääosin graafista ja abstraktia. Televisiokuva on vastaavasti konkreettinen ja kohdettaan tutkiva; se voi käyttää jatkumona monia kuvakokoja ja –kulmia. Äänellisen median kuva voisi olla yksipuolisempi. Radiokerronnan perusajatukset pysyvät tässä kerrontatavassa voimassa.

Tunnelma ja mielikuvat syntyvät taidon pohjalta ja visuaalisuus voi tukea tätä radion ominaisuutta. Havainnollisuutta voidaan tarvittaessa lisätä tarvittaessa. Kuva pystyy antamaan hetkessä tarkan tiedon, johon teksti (luettava tai kuunneltava) ei pysty. Kuva voi olla myös symboli; se vie hetkessä ajatuksen johonkin tiettyyn tapahtumaan. Ääneen painottuvalla multimediakerronnalla on omat vahvat ohjelma-aiheensa, aivan kuten radiolla ja televisiolla. Tällainen aihe voi olla esimerkiksi tanssi. Musiikki ja muut äänet ovat siinä tärkeässä osassa. Kuva antaa äänikerronnalle lisäulottuvuuden. Kuvallisesti se voi koostua esimerkiksi valokuvista ja synteettisistä kuvista tai muista tietokoneella manipuloiduista kuvioista ja väreistä. Lev Manovichin kinosivellin on lähellä radionomaisen kerronnan perinnettä.

Musiikin rytmi määrittäisi tässä kerrontatavassa kuvien liikettä ja vaihtumista. Musiikkivideot antavat tietynlaisen mallin musiikin rytmittämiseen kuvakerronnassa. Myös hitaammat äänen ja kuvan rytmit voisivat luoda yhtenäisen kerronnan. Tällöin kuvasisältöjen keskinäinen suhde voisi olla tiiviimpi kuin nopeassa kuvavilinässä; kuvat muodostavat siis kuvakoosteen eli tarkkaan valittujen yksittäisten kuvien sarjan

Näkökulman valinta, ja teeman kuljettaminen on tässä mediassa yhtä tärkeää kuin radiossa. Siirtymät toiseen ajatuskokonaisuuteen voivat tapahtua visuaalisesti ja äänellisesti, visuaalisuus voi tarvittaessa selventää rakennetta. Kyse on siis kokonais-kerronnasta. *"Ei mielestäni niin, että olis valokuvia ja jotain kivaa taustamusaa; vaan niiden pitäis olla kokonaisuus, teos"*.(H5) Dokumentaarisen radiotyön opettaja näkisi kyseisen kerronnan muodon olevan rauhallista ja mietiskelevää.(H5)

Puhetavat radiossa ja televisiossa voivat olla hyvin monenlaisia. Kuvattomuuden vuoksi radiopuheen on syytä olla kuvailevampaa; televisiossa on syytä antaa kuvan ”puhua”,

jolloin ei synny kaksoiskerrontaa, joka hankaloittaa esityksen seuraamista. Kuvan ohessa puheeseen syntyy luonnollisia taukoja. Kun mennään radio- ja televisiokerronnan välimaastoon, on syytä huomioida kuvan ja tekstin sekä puheen sisältöjen suhde sekä keskinäinen rytmi. Visuaalisuuden vuoksi äänikerronnan tulisi olla myös ehkä hitaampaa kuin radiossa. Dramaturgian keinoja tällaisessa välimuodossa voi ottaa sekä radiosta että televisiosta. Visuaalisuus tarjoaa myös erilaisia mahdollisuuksia valita ja hakea ääniä tai siirtyä still-kuvasta liikkuvaan kuvaan. Visuaalisuus mahdollistaa interaktiivisuuden ja kommunikoinnin teoksen kanssa.

Oma näkemykseni kerronnan periaatteista. Visuaalisen ilmaisun äänen ohessa on mielestäni oltava ilmaisullisesti abstraktia, synkronoimatonta ja äänellistä kokonaiskerrontaa tukevaa.

Nämä ovat pitkälle meneviä visioita tulevaisuudesta. On kuitenkin hyvä muistaa, että median sisältöjen tekeminen ja vastaanotto tulevat jatkossakin olemaan pääasiallisesti perinteisten muotojen viitoittamaa. Hannu Nieminen toteaa artikkelissaan *Lupaus mediakonvergenssista*, että jokapäiväinen ympäristömme tulee rakentumaan vielä pitkään nykyisten välineiden ja niitä tukevien tekniikoiden varaan.¹³⁹ Myös Huovila arvelee, että radio, televisio ja sanomalehti säilyttävät luonteensa. Niiden tuotteet välittävät viestiä samojen ominaisuuksien turvin kuin aikaisemminkin. Uusissa välineissä työskentelevien pitää tietää, kuinka käyttää tekstiä, ääntä, valokuvaa, grafiikkaa ja liikkuvaa kuvaa toistensa yhteydessä.¹⁴⁰ Lehti tulee olemaan lehti; televisio tulee olemaan televisio ja radio tulee olemaan edelleenkin radio. Tätä käsitystä tukee myös kuuntelijoiden pidättäytyminen analogisessa radiossa. Marginaalisena ilmiönä etenevät myös uudenlaiset tavat tehdä ja käyttää mediaa.

¹³⁹ Nieminen 1999, 17.

¹⁴⁰ Huovila 1998, 247.

8. TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA

8.1. Tutkimuksen rakenne

Tämä tutkimus painottuu teoriataustaan. Tätä ei voi välttää, koska ongelmakenttä on hyvin laaja. Myös haastattelujen osuus oli melko kattava. Haastatteluista sain hyvää materiaalia, mutta juuri ongelmakentän laajuuden vuoksi nauhoille kertyi paljon sellaista materiaalia, josta haastateltavien taustatiedot olivat vähäiset. Hyödynnettävä osuus materiaalista jäi siksi suhteellisen pieneksi. Tästä syystä johtuen haastateltavien lukumäärä olisi voinut olla vieläkin suurempi, vaikka heitä oli tässä peräti 16.

Yleisesti voisi todeta, että teorian painottuminen vei terää tutkimukselta. Tavoitteenani oli tekijöiden näkemysten perusteellisempi kuuleminen ja tulkinta. Se jäi nyt tässä tutkimuksessa vähäisemmäksi, mikä toisaalta on luonnollistakin, koska tältä alueelta ei ole vielä paljoa kokemustakaan. Asian uutuuden vuoksi myös teoriataustan kerääminen oli työlästä. Aineistoa on saatavilla radiokerronnasta, kuvasta, tekstistä, mediateknologiasta ja tietotekniikasta, mutta ei juurikaan niiden yhteisvaikutuksista mediassa. Tämän tutkimuksen anti on juuri tuon yhteisvaikutuksen pohdinta. Tekijöiden näkökulmiin painotettavia tutkimuksia on tehty vähän. Tämän tutkimuksen taustavaikuttaja on se, että olen itse tekijä; teoriat ja toisten tekijöiden näkemykset suodattuvat oman taustani kautta.

Voi esittää kysymyksen, kuinka tällainen sitoutunut lähtökohta palvelee tieteellisen tiedon hankkimista. Niinluoto antaa hyvän näkökulman asian tarkastelulle. Tieteellinen tutkimus on tutkijan ja tutkimuskohteen välistä vuorovaikutusta, jossa päämääränä on saavuttaa kohteesta uutta informaatiota. Tiede on subjektiivista siinä määrin kuin sen tuloksiin vaikuttavat yksityisten tutkijoiden henkilökohtaiset vaikuttimet, mieltymykset ja toiveet. Tiede on objektiivista siinä määrin kuin sen tulosten perustana on tutkimuskohteen vaikutus tiedon subjektiin. Tiede on myös objektiivista siinä määrin kuin sen tulosten sisältö vastaa kohteen ominaisuuksia. Tieteen historian tutkimus on osoittanut, että kunkin aikakauden tieteellinen tieto on aina ollut enemmän tai vähemmän sidoksissa tutkijoiden ajallisesti muuttuviin ajattelutapoihin. Ollakseen tieteellistä tutkimuksen tulee

olla objektiivista ainakin kahdessa mielessä. Ensinnäkin tutkimuskohteena olevan todellisuuden osan olemassaolon ja ominaisuuksien on oltava riippumattomia tutkijan mielipiteistä ja toiveista. Toiseksi tutkimuskohteen on myös annettava vaikuttaa tutkimustuloksen muotoutumiseen.¹⁴¹ Välttääkseni oman näkemykseni vääränlaisen vaikutuksen tuloksiin, olen tukeutunut vahvasti teoreettisiin lähteisiin. Olen pitänyt ne mukana aina johtopäätöksiin asti. Tämä aihe voisi olla kiitollinen myös mielikuvituksen vapaalle laululle. Mielestäni roolini on ollut sitoijan rooli. Olen koettanut edetä systemaattisesti. Teoriat ovat ikään kuin tienviittoja; ne eivät ole mielestäni tyypistäneet johtopäätöksiä.

Eskola ja Suoranta esittävät näkökulman tutkijan rooliin: Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Pääasialliseksi tutkimuksen luotettavuuden kriteeriksi nouseekin tutkija itse ja näin ollen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia.¹⁴²

8.2 Käytetyn menetelmän kelpoisuuden arviointi

Minun on vaikea verrata käyttämiäni menetelmiä muihin tiedonkeruu- ja analysointimenetelmiin, koska minulla ei ole niistä kokemuksia. Olen kuitenkin tyytyväinen valitsemiin menetelmiin. Teemahaastattelu soveltui erinomaisesti tähän tutkimukseen, koska haastattelija ja haastateltavat ovat tottuneet ilmaisemaan itseään puheella. Vuorovaikutustilanteen kuvaaminen lomakekyselynä olisi ollut ehkä erikoistakin. Tosin esiin nousi joitakin asioita, jotka olisivat tulleet paremmin huomioitua kirjallisina. Arvelin etukäteen, että haastateltavat jakautuisivat asenteellisiin ryhmittymiin *me* ja *he* oman taustansa mukaan; tämä oli kuitenkin virhearvio. Sain vastauksina hyvin ennakkoluulottomia näkemyksiä, ja haastateltavilla oli aito halu syventyä tutkittavaan aiheeseen. Monet haastateltavat ilmaisivat myös henkilökohtaisen mielenkiintonsa aihetta kohtaan.

¹⁴¹ Niiniluoto 1984, 24-25.

¹⁴² Eskola & Suoranta 1998, 211.

Haastateltavien taustat näkyivät mielipiteissä. Esimerkiksi uusmedia-alan yrityksessä työskentelevä tutkija näkee DAB-radion edellytykset huomattavasti vähäisempinä kuin DAB-radion tekninen asiantuntija. Toinen havainto oli, että radioilmaisuun syväällisemmin perehtyneet haastateltavat suhtautuivat radiokerronnan laajentamiseen myönteisemmin kuin muut haastateltavat.

Teemoihin perustuva analysointi sopi myös hyvin tutkimusaiheeseen. Se istui ikään kuin luonnostaan tähän tutkimusaiheeseen. Litterointi osoittautui tärkeäksi vaiheeksi, vaikka sitä aluksi epäilinkin. Teemojen etsimisessä ja lajittelussa jouduin palaamaan useita kertoja haastattelujen pariin. Kirjoitettu muoto oli kätevä, koska tietoja joutui tarkistamaan vielä pitkänkin ajan jälkeen. Nauhoilta etsiminen olisi voinut olla hidasta. Koska haastatteluista osa oli tiedonhankinnan näkökulmasta tarpeetonta, ei sitä ollut myöskään järkeä litteroida; tämä helpotti teemojen luomista ja materiaalin lajittelua.

8.3 Tulosten yleistettävyys

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä suoraan tulosten yleistettävyyteen. Tavoitteenani oli saada syväällisiä näkemyksiä henkilöiltä, joiden taustat ovat erilaiset. Tämän tutkimus pyrkii kartoittamaan tulevaisuuden näkymiä nykyisyyden pohjalta. Monenlaiset käännteet ja kehityskulkujen muutokset voivat viedä kehitystä tiettyyn suuntaan; tällaisia määrittäjiä ovat esimerkiksi matkaviestimien kehitysnäkymät ja DAB-radion tulevaisuus. Johtopäätökset eivät tässä tutkimuksessa voi mitenkään kuvata median yleistilannetta tiettyinä tulevaisuuden hetkenä. Otin lähtökohdaksi näkemykseni, että en pysty esittämään mitään kiinteästi suljettuja johtopäätöksiä asiasta; en siis pysty antamaan tarkkoja vastauksia. Niiden loppuunsaattaminen jää lukijan omaan harkintaan. Olen yrittänyt muotoilla tutkimuksen johdatteluosan niin, että se antaa jo eväitä johtopäätöksiin. Vastaavasti johtopäätökset tarjoavat teoreettisia edellytyksiä erilaisille jatkopohdintoille. Johtopäätökset eivät vie ajatusta mihinkään median yleistilanteeseen, vaan ne mahdollistavat näkökulmia tulevaisuuteen. Tämä tutkimus pystyy kuvaamaan vain tiettyjen kehityskulkujen mahdollisuuksia. Kiinnostus näihin mahdollisuuksiin voi lisäksi olla suuren mediayleisön keskuudessa pieni.

8.4 Tutkimuksen anti tutkittavalle alueelle

Media on 2000-luvun alkuhetkillä monen tuntemattoman asian edessä. Siihen vaikuttavat monet erilaiset seikat, jollaisia ovat esimerkiksi omistuspohjan muutokset ja yleisön mieltymykset. Tämä tutkimus luotaa median tulevaisuutta tekijöiden näkökulmasta, joka on kahteen edellä mainittuun verrattuna vähämerkityksellisempi. Yleisön tyytyväisyyttä mittaavat tutkimukset ovat sen sijaan yleistyneet viime vuosina. Tekemisen näkökulmat tulevat parhaiten esiin elokuvatutkimuksen yhteydessä. Myös verkkojournalismin alueella on kehitelty montaasiteorioita. Radion kerronnasta ja sen kielestä on myös tehty muutama kirja. Kattava tutkimus mediakonvergenssin alueelta on sen sijaan vähäistä. Mediakenttä on konvergenssin vuoksi muotoutumassa uudelleen; tarve kertoa uusilla tavoilla kasvaa. Uudet välinekielet voivat olla hybridejä perinteisistä välinekielistä. Toivon, että tämän tutkimus olisi pohja näkemyksille, tekemiselle sekä tuleville tutkimuksille.

LÄHTEET:

- Ahonen, S. (1995): Fenomenografinen tutkimus – Toim. Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. 1.-2. painos. s. 113-160. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Alasilta, A. (1998): Näin kirjoitat tietoverkkoon. Viestintäopas paperin maailmasta verkkojen aikaan. Helsinki: Inforviestintä Oy.
- Alasilta, A. (2000): Verkkoajan viestintä. Tulkinta, ilmaisu, vuorovaikutus. Pieksämäki: Rt-Print Oy.
- Alasuutari, P. (1999): Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Alitalo, S. (1991): Radio: Tutkimusongelmia ja haasteita. Tutkimusraportti 4/1991. Yleisradion tutkimus- ja kehitysosasto. Helsinki.
- Aumont, J. & Bergala, A. & Marie, M. & Vernet, M. (1996): Elokuvan estetiikka. Alkuperäisteos: Estheti que du film. Suom. Sakari Toiviainen. Helsinki: Edita.
- Brusila, R. (1998): Värikin on viesti – Toim. Hatva. Esteettinen ja toimiva verkkojulkaisun ulkoasu. s. 41-54. Helsinki: Edita.
- Ekholm, K. & Järvinen, A. (1999): Digitalisoitu julkaisukulttuuri. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Julkaisusarja B 2/99. Tampere.
- Eskola, J & Suoranta, J. (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Hara, V. (2001): Soneran tutkimusjohtaja. Luento Jyväskylän yliopistossa 9.2.2001.
- Hatva, A. (1987): Kuva. Hyvä renki huono isäntä. Porvoo: Urex.

- Hatva, A. (1998): Käyttäjän huomioiva suunnittelu – Toim. Hatva. Esteettinen ja toimiva verkkojulkaisun ulkoasu. s. 11-24. Helsinki: Edita.
- Heinonen, A. (1999): Tyrkytystä ja räätälöintiä – Journalism in the Age of the Net. Acta Universitatis Tamperensis 685. s.1-129. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Hietala, V. (1990): Teeveen merkit. Television lukutaidon aakkoset. Oy Yleisradio Ab. opetusjulkaisut. Helsinki.
- Hietala, V. (1993): Kuvien todellisuus. Johdatus kuvallisen kulttuurin ymmärtämiseen ja tulkintaan. Helsinki: Kirjastopalvelu.
- Hietala, V. (1994): Tunteesta teesiin. Johdatus klassiseen ja uuteen elokuvateoriaan. Helsinki: Kirjastopalvelu.
- Hintikka, K.A. (2000): AV-striimaus kasvussa – Visio –lehti 2/2000. s. 40.
- Hintikka, K. A. (1996): Uusi media, viestintäkanava ja elinympäristö - Toim. Tarkka, Hintikka & Mäkelä. Johdatus uuteen mediaan. s. 2-40. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (1991): Teemahaastattelu. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. (1997): Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Huhtamäki, H. (1993): Radion viisi tietä. Paradoksidramaturgian murtolukuja. Helsinki: Like.
- Huovila, T. (1998): Digitaalisuus yhdistää välineominaisuuksia uutisessa – Toim. Perko & Salokangas. Kymmenen kysymystä journalismista. s. 225-247. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Jokinen, H. (2000): Ääni ja kuva valloittavat matkapuhelimetkin. Visio –lehti 5/2000. s. 45.

Julkunen, P. (2001): Omin mahdollisuus on montaasi – Journalisti-lehti 4/2001. s.14-15. Suomen Journalistiliiton julkaisema ammattilehti.

Järvenpää, E. & Kilpi, Y. (1991): Kuva sanomalehdessä: Sanomalehtien Liitto.

Järvinen, A. (1999): Tietoverkkojen teksteistä ja merkityksistä. Lähtökohtia digitaalisen kulttuuriteorialle – Toim. Nieminen, Saarikoski & Suominen. Uusi media ja arkielämä. s. 104-131. Taiteiden tutkimuslaitos. Viestintä, sarja A, N:o 41: Turun yliopisto.

Järvinen, P. (2001): Uusmedia-alan yrityksen tutkija. Sähköpostikysely. 9.2.2001. petteri@pjjoy.fi.

Karisto, H. (1997a): Henkilökohtainen, arkinen ja yhteinen kokemus. – Yleisradion Media-virtuoosi -lehti, kevät 1997. s.17-21.

Karisto, H. (1997b): Radiodokumentti – Toim. Karisto & Leppänen. Todellisia tarinoita. Radiodokumentin tekeminen. s.18-38. Helsinki: Edita.

Karisto, H. (1997c): Vieraalla maalla – Toim. Karisto & Leppänen. Todellisia tarinoita. Radiodokumentin tekeminen. s. 94-102. Helsinki: Edita.

Karisto, H. & Leppänen, A.(1997a): Radio ja radion kuunteleminen – Toim. Karisto & Leppänen. Todellisia tarinoita. Radiodokumentin tekeminen. s. 7-13. Helsinki: Edita.

Karisto, H. & Leppänen, A. (1997b). Ideasta nauhoituksiin – Toim. Karisto & Leppänen. Todellisia tarinoita. Radiodokumentin tekeminen. s.40-54: Edita.

Koivumäki, A. (1993): Äänikerronta. Helsinki: Painatuskeskus.

Korpinen, P. (1986): Studiotuotanto – Toim. Anttikoski, Helenius, Korpinen, Penttinen & Röyskö. Radion ja television ohjelmatyön perusteet. s. 89-125. Espoo: Amer-yhtymä.

Kozamernik, F. (1999): Digital Audio Broadcasting, coming out of the tunnel. EBU Technical Review, spring 1999.

Koskimaa, R. (1999): Digitaaliset tekstit ja kirjallisuus – Toim. Järvinen & Mäyrä. Johdatus digitaaliseen kulttuuriin. s. 113-143. Tampere: Vastapaino.

Kujala, T & Lahti, J & Tamminen, H. (1998): Radiotyön perusteet, Johdatus suoran lähetksen tekemiseen. Helsinki: Gaudeamus.

Kuusela, S. (1997): Mielen todellisuus – Toim. Karisto & Leppänen. Todellisia tarinoita. Radiodokumentin tekeminen. Helsinki. s.159-168: Edita.

Lehmusvirta, K. (2001): Nokia Matkapuhelin Oy:n tiedottaja. Sähköpostikysely 11.2.2001. karoliina.lehmusvirta@nokia.com

Lindholm, R. (1997): Mikrofonilla ajattelua – Toim. Karisto & Leppänen. Todellisia tarinoita. Radiodokumentin tekeminen. s. 81- 94. Helsinki: Edita.

Loiri, P. & Juholin, E. (1998): HUOM! Visuaalisen viestinnän käsikirja. Helsinki: Inforviestintä Oy.

Lowe, G. (1995): I See What You're Saying. Then Traits of Good Radio Scripting. Suom. Pirjo Rintakoski. Yleisradion Mediavirtuosi lehti. Kevät 1995. s. 6-10.

Lyytinen, E. (1996): Perustaminen ja alkuvuodet – Toim. Lyytinen & Vihavainen. Yleisradion historia 1926-1996. 1. osa. s.11-65. Yleisradio Oy. Helsinki.

Manovich, L. (1999): Mitä on digitaalinen elokuva? Suom. Aki Järvinen – Toim. Järvinen & Mäyrä. Johdatus digitaaliseen kulttuuriin. Tampere: Vastapaino.

Masterman, L. (1991): Medioita oppimassa. Mediakasvatuksen perusteet. 2. uusittu painos. Suom. Jukka Sihvonen. Helsinki: Kansan sivistystyön liitto.

Nettiradio Mikaelin toimintakertomus 1998-1999. Mikkeli (2000).

Nieminen, H. (1999): Lupaus mediakonvergenssista. Raportti vuosituhaten vaihteen tilanteesta – Tiedotustutkimus 4/1999. s. 5-21. Tiedotusopillinen yhdistys (TOY ry.) ja Nordicom.

Niiniluoto, I. (1984): Tiede, filosofia ja maailmankatsomus. Helsinki: Otava.

Paananen, V. & Lallukka, L. (1994): Multimedia. Kohti hypermediaa. Jyväskylä: Teknilit.

Patton, M. Q. (1990): Qualitative evaluation and research methods. Toinen painos. USA. Sage Publications.

Penttinen, K. (1986): Radio joukkoviestimenä – Toim. Anttikoski, Helenius, Korpinen, Penttinen & Röyskö. Radion ja television ohjelmityön perusteet s. 15-31. Espoo: Ameriyhtymä.

Piispanen, J-P. (1998): Future-TV – Ylen tekniikan tiedotuslehti nro 64. s.7.

Ranta, P. (1998): Mediatiedostoformaattit – Toim. Hatva. Esteettinen ja toimiva verkkojulkaisun ulkoasu. s. 99-109. Helsinki: Edita.

Röyskö, A. (1986): Valmistautuminen toteutukseen – Toim. Anttikoski, Helenius, Korpinen, Penttinen & Röyskö. Radion ja television ohjelmityön perusteet. s. 196-254. Espoo: Ameriyhtymä.

Saari, H. (2000): Itsenäiset tuotantofirmat luovivat TV-alan tyrsyissä – Journalisti-lehti 1/2000. s. 12-13. Suomen Journalistiliiton julkaisema ammattilehti.

Salomaa, P. (1989): Dokumentaarinen radioilmaisu. Oy Yleisradio Ab. Suunnittelu- ja tutkimusosasto. Sarja B 1/1989. Helsinki.

Salo, M. (2000): Imageware – Kuvajournalismi mediafuusiossa. Taideteollisen korkeakoulun. Helsinki.

Silvennoinen, M. (1992): Ole kuulolla, Avaimia radiotoimittajan työhön. Helsinki: Yliopistopaino.

Silvennoinen, M. (1993): Radiodokumentti, Fakta vai fiktiota. Helsinki: Yliopistopaino.

Tuisku, L. (1999): RadioBroadcasting@Internet, Nettiradio valtaa alaa. Ylen tekniikan tiedotuslehti nro 72. s. 3-4.

Wecktröm, H. (2000): DAB-digitaaliradio, Eilisen lapsi – Tekniikan Maailma 3/2000. s. 32-34.

Vartiainen, P. (2001): Sonera Mobile Operationsin kehitysjohtaja. Sähköpostikysely. 5.2.2001. pekka.vartiainen@sonera.com

Viljanen, E. (1986): Tutkielman tekeminen. Helsinki: Otava.

Yleisradion DAB-radiomateriaalia.

LIITE 1

Haastateltavat

H1= Hannu Sinkko. Projekti-insinööri Yleisradiossa. DAB-radion tekninen asiantuntija.

H2= Hannu Karisto. Radio Ylen Ykkösen dokumenttiryhmän tuottaja. Radiokokemusta perinteisten ohjelmien tekemisestä ja tuottamisesta. Kiinnostunut internetin ja radion yhteiskerronnan mahdollisuuksista.

H3= Pekka Ruohoranta. Ohjaaja ja dramaturgi Yleisradiossa. Radio- ja televisiokokemusta.

H4= Jari Peltoperä. Juontaja ja toimittaja Yleisradiossa. Aikaisempaa kokemusta äänitarkkailijan työstä radiossa.

H5= Samppa Varis. Dokumentaarisen radiotyön opettaja Kemi–Tornion Ammattikorkeakoulussa. Dokumentaaristen radio-ohjelmien tekijä ja käsikirjoittaja.

H6= Harri Huhtamäki. Tuottaja Yleisradion Radioateljéessa. Seuraa alan teknistä kehitystä.

H7= Allu (Juha) Alatalo. Myyntijohtaja mm. radiomainoksia tuottavassa yrityksessä (Miracle Sound, Oulu). Aikaisemmin hän on ollut mm. radiotoimittajana kaupallisella puolella ja kuvamainostuottajana.

H8= Jari Lahti. Yleisradion DAB-radion Radio Peilin ohjelmapäällikkö. Aikaisemmin kokemusta perinteisestä radiotyöstä. Seuraa alan teknistä kehitystä.

H9= Hannele Kurkela. Mukana Yleisradion digitaalisen televisiokanava Yle-24:n tuotannossa. Vastaa juttujen päivittämisestä verkkoon ja verkon kehittämisestä. Aiemmin DAB-radio Ainon vastaavissa tehtävissä. Tätä aikaisemmin tuottajana perinteisessä radiossa.

H10= Nina Susi. Valokuvaaja Pohjolan Sanomissa.

H11=Mervi Sensio. Toimittaja Nettiradio Mikaelissa. Aikaisemmin lehdessä valokuvaajana ja toimittajana.

H12=Päivi Kapiainen-Heiskanen. Toimituspäällikkö Nettiradio Mikaelissa. Aikaisempaa kokemusta perinteisestä radiotyöstä Yleisradiossa.

H13= Kalle Fröjd. Toimittaja Radio Suomen opintoradiossa. Mukana kehittämässä Nettiradio Mikaelin toimintaa.

H14=Tuula Huoviala. Toimitussihteeri Nettiradio Mikaelissa. Aikaisemmin aikakauslehdien toimittaja, tiedottaja ja perinteisen radion kokemusta Yleisradion kesätoimittajan työstä.

H15= Auli Kekkonen. Vapaa toimittaja Nettiradio Mikaelissa. Erityisalana työelämää koskevat aiheet.

H16= Matti Markkanen. Tekee Nettiradio Mikaelissa kokeiluja liikkuvalla kuvalla. Ollut pitkään TV-kuvaajana Yleisradiossa.

LIITE 2

Haastattelukysymykset

Tässä kysymykset ovat loogisesti järjestettyinä ja luettavissa kokonaisina virkkeinä. Haastattelutilanteessa kysymykset olivat paperilla satunnaisessa järjestyksessä ja viitteellisesti parilla sanalla esitettynä. Tällä oli tarkoitus pitää haastattelu keskustelun kaltaisena. Lista oli lähinnä muistin tukena.

Kysymys 1: Millaisia käsityksiä tekijöillä on uusien elementtien vaikutuksesta radio-kerrontaan ja –työskentelyyn?

Alakysymys 1.1: Kun tekstiä käytetään lisäelementtinä?

Alakysymys 1.2: Kun still-kuvia ja grafiikkaa käytetään lisäelementtinä?

Alakysymys 1.3: Kun kahta edellistä käytetään yhtäaikaan lisäelementtinä?

Alakysymys 1.4: Tekstin vaikutus takaisin äänikerrontaan. Onko ääntä karsittava?

Alakysymys 1.5: Still-kuvien ja grafiikan vaikutus takaisin äänikerrontaan. Onko ääntä karsittava?

Alakysymys 1.6: Tekstin, still-kuvien ja grafiikan yhteisvaikutus takaisin äänikerrontaan. Onko ääntä karsittava?

Kysymys 2: Näyttöruudun koon ja kapasiteetin ym. ominaisuuksien vaikutus oheisviestinnän mahdollisuuksiin?

Kysymys 3: Millaisia sovellutuksia lisäelementit voisivat tarjota?

Kysymys 4: Millaisia haittoja lisäelementeistä voi olla?

Kysymys 5: Voivatko lisäelementit heikentää radion kerronnallista voimaa?

Kysymys 6: Millaisia työskentelytapojen muutoksia lisäelementit voivat merkitä?

Kysymys 7: Onko tekstien ja kuvien valmistukseen oltava erikseen tekijät?

Kysymys 8: Uusien elementtien vaikutus työskentelyjärjestykseen?

Kysymys 9: Miten kuuntelutilanne voi muuttua? Voivatko lisäelementit sitoa vastaanottimen ääreen?

Kysymys 10: Millainen on tekijöiden käsitys radion tulevaisuudesta?